

Proletarec

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

Published by JUGOSLOVANSKA DEL. TISKOVNA DRUŽBA (Jugoslav Workmen's Publ. Co.), Chicago.

STEV.—NO. 867.

CHICAGO, ILL., 24. aprila (April 24th), 1924.

LETO (Vol.) XIX.

Upravištvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone, Rockwell 2864.

Entered as second-class matter, Dec. 6, 1907, at the post office at Chicago, Ill. under the Act of Congress of March 3, 1879.

IZHAJA VSAK ČETRTEK

Naročnina—Subscription Rates:
United States and Canada: \$3.00 vse leto
(per year), \$1.75 pol leta (half year)
Foreign Countries: \$3.50 za leto (per
year), \$2.00 pol leta (half year).

NAŠA MAJSKA BESEDA.

PRVI MAJ je praznik upornikov in praznik dela. To je naš dan, ki smo si ga sami vzeli, praznik našega vstajenja, ki smo si ga sami postavili.

Zato, ker je to naš dan, in zato ker smo uporniki, ker nočemo biti hlapci, so naskakovali naše vrste — na dan našega praznika celo bolj kakor na druge dneve. Prvega maja smo glasnejše manifestirali za svoja prava in vlastodržci so nas brutalnejše napadali. Oni so dobivali bitke, toda zmagovali smo mi! Padli borci in razpršene množice niso pomenile našega poraza, četudi so pomenile zmago naših tlačiteljev.

Bila je doba, ko je bil delavec telesni suženj in kmet tlačan. Nikakih pravic nista imela. Ubogati jima je bila dolžnost in zapoved. Gradila sta za druge in živela za druge.

Bila je doba, ko so vladajoči trdili, da je bilo na svetu zmerom tako kakor je in da zmerom ostane. Današnji vlastodržci se ne razlikujejo mnogo od prejšnjih. Obstoječe institucije in postave so bile svete in kdor se jih je drznil obsojati, je bil vržen v ječo, ali poslan na grmado, ali je bil obglavljen. Vsi vlastodržci vseh časov so dovoljevali misliti — toda misliti samo tako kakor so oni mislili. Kdor se je drznil misliti drugače, je bil proglašen za upornika, za antikrista, za sovražnika krone!

Vsi ljudje pa niso nikdar hoteli misliti tako kakor so zahtevali gospodarji. Vsi ljudje niso nikdar verovali, da mora ostati na svetu vse tako kakor je. Vsi ti so bili uporniki, ker niso hoteli zavirati SVOJIH misli.

Mljone najboljših ljudi — upornikov, je padlo, ker so hoteli izprememb, ker so zahtevali pravice zase in za vse tiste, ki so jo zaslužili, pa jo niso imeli. Borba človeka upornika proti človeku zatiralcu je stara kakor človek sam. Bila je brutalna — v prošlosti veliko brutalnejša kakor danes. Upornik zmaga, ker je z njim razum in zakoni razvoja. Tlačitelj izgublja, četudi s svojimi puškami in ječami dobiva zmage.

Še vlada krivica na svetu. Tlačitelj je še gospodar usode milijonov in milijonov ljudi. Toda tlačitelj, kakršne so poznale pretekle dobe, ni več. Tudi sužnjev, kakor so bili pred stoletji, ni več.

Vojskoval se je kmet za staro pravdo in zrušil s pomočjo malomeščanstva fevdalizem. Boril se je delavec proti novim tiranom v novi ekonomski uredbi in kljub porazom in ogromnim žrtvam dobival zmage.

Še kraljuje glad v mnogih deželah. Še so mase brezpravne. Še jim odgovarjajo z bajoneti in kroglijami na njene zahteve. Toda vlastodržci izgublajo!

Krvavi ples je pustil posledice, ki še niso izbrisane in še dolgo ne bodo. Miljoni so rušili na povelje; do popolnosti organizirane armade so v par letih uničile več, kakor je mogla zgraditi tekom let ena generacija. Sedaj, ko je treba škodo popraviti in izravnati krivice, sedaj je naloga težja.

Pa vendar ni težka. Zdrav razum dopoveduje človeku, da so sedanje razmere nevzdržne, da vodijo v novo pogubo. In razum je tisti, ki zmaga. Vsi tiranski sistemi so imeli zaveznika v ignoranci med masami. Vsi vladarji so vladali zato, ker je podložnik veroval, da ga je Bog ustvaril za podložnika in nekoga drugega za vladarja. Pa mu je služil, ubogal njegova povelja in sprejemal kazni za svoje prestopke.

Prvi maj je praznik upornikov, praznik dela in praznik RAZUMA.

Mi smo uporniki, ker ne maramo družbe vladarjev in podložnikov, ker nočemo zatiralcev in zatirancev. Mi hočemo družbo ljudi, ki bo vredna dostojanstva človeka. Mi hočemo in BOMO odpravili razrede. Odpravili bomo izkoriščanje v interesu človeka; odpravili bomo vzroke vojn, imperializmu in vsem drugim socialnim nadlogam v interesu človeštva. Svet ni bil zmerom tak kakor je. Spreminjal se je in se bo neprestano. Človeška družba ni bila vedno taka kot je danes in ne bo. Samo nevednost je zmerom enaka. Zmanjšala se je, toda je še zmerom nevednost. In ta je naš najhujši sovražnik.

Človeštvo je napredovalo in bo napredovalo. Napreduje pa samo toliko, v kolikor napreduje njegov razum. Človek se šele spreminja v človeka. Barbarske instinkte polagoma izgublja. Ampak izgublja jih in v njegovi glavi se vrši revolucija, ki vodi k vstajenju človeštva.

Prvi maj je praznik upornikov, praznik dela in praznik RAZUMA!

Jugoslovanskemu delavstvu v Zedinjenih državah.

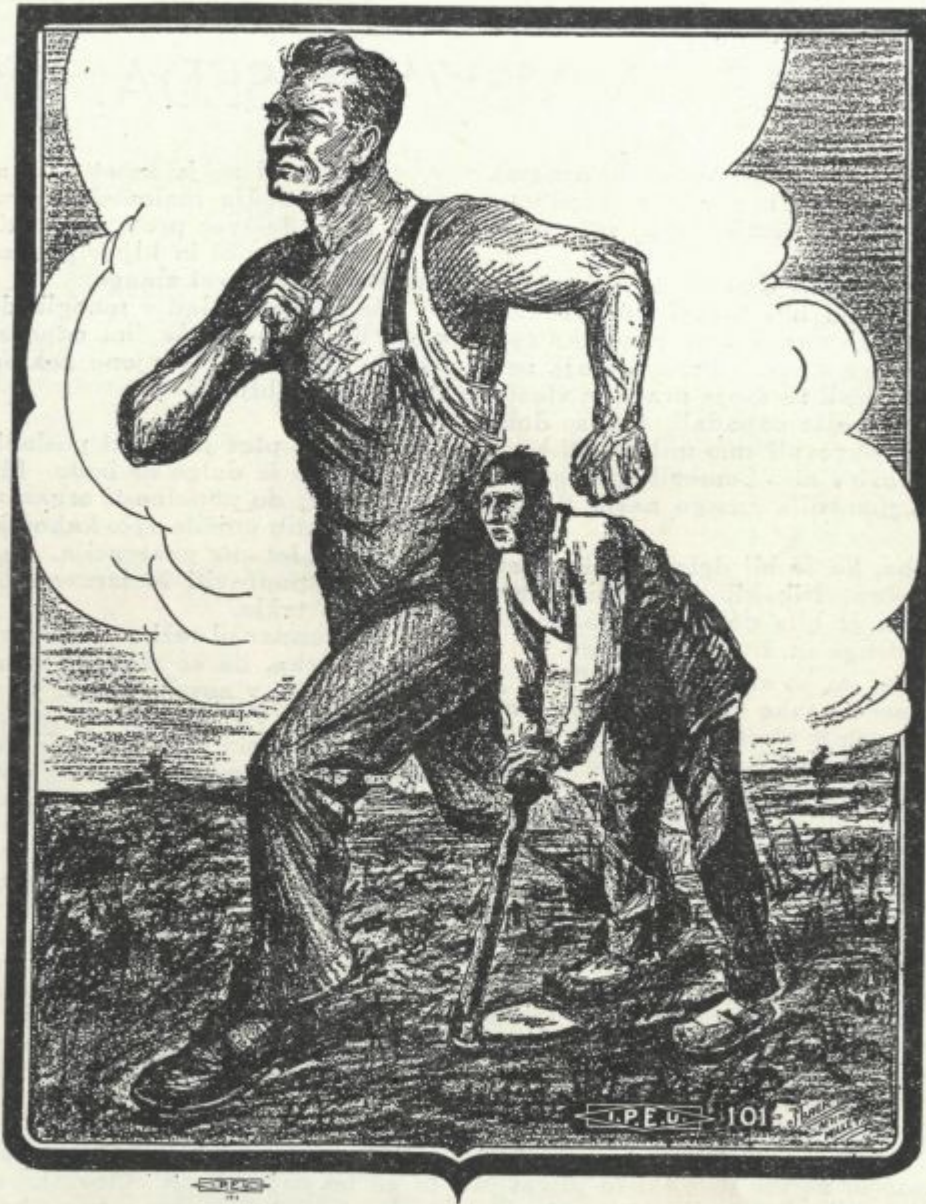
“Proletarec” prihaja med vas kot socialistično glasilo in propagator socializma. Skozi devetnajst let vas že vabi v socialistično organizacijo. Dva desetletja že seje socialistično seme — ne brez uspeha!

“Proletarec” ima za probujanje jugoslovanskega delavstva neprecenljive zasluge. Tekom let

venskim delavstvom ne morejo dobiti plodnih tal. Vsa probujanja našega delavstva je zasluga tistih sodrugov, ki se niso nikdar strašili borbe in ohranili list in organizacijo.

“Proletarec” je danes bolj razšrjen kakor kedaj poprej, razun ene izjeme. Samo koncem leta 1914 je imel okoli osemdeset naročnikov

Nič več
“mož z
motiko”.

Delavec
danes in
včeraj.

je vzgojil tako močno armado sodrugov in somišljenikov, da je nazadnjaštvo za zmerom potisnjeno ob steno. Nikdar več ne bodo mračnjaški vplivi kontrolirali našega delavstva. Joliet je izoliran in nekdanje mogočno klerikalno glasilo hira. Klerikalne organizacije so brez pravega življenja; klerikalno časopisje, predvsem frančiškanski žurnal, se zamanj prizadeva rešiti potaplajočo ladjo. Učenci Zotijeve šole med slo-

več kakor jih ima sedaj. Ko je “Prosveta” postala dnevnik in ko so sodrugi radi vojnih razmer in radi JRZ. pričeli opuščati agitacijo za “Proletarca”, je število naročnikov do sredi poletja 1920 padalo, potem pa se je pričelo zopet dvigati. Ako se bo širil v enaki meri kakor prošlo leto, bomo v številu naročnikov prekosili najvišje število, ki smo ga imeli l. 1914 in šli s cirkulacijo še bolj navzgor.

Kakor je napredoval "Proletarec" v številu naročnikov, tako je napredovala tudi Jugoslovanska Socialistična Zveza, ki je po številu dobrostoječega članstva danes najjačja jugoslovanska politična organizacija v Zed. državah.

Težke so bile ovire, katere smo morali premagati skozi krize zadnjih let. Nasprotniki na vseh straneh so nam zadajali udarce v veri, da jih ne bomo mogli preboleti. Motili so se, kakor so se motili v svojih napadih na naše gibanje ves čas, od kar obstoji.

Dne 11. julija se bo vršil V. redni zbor Jugoslovanske socialistične zveze. Zadnji zbor, ki se je vršil prošlo leto v Chicagi, je bil uspešen in je prinesel v naše vrste novo življenje. Od letošnjega pričakujemo še večje uspehe.

Delavsko gibanje ne gre v teh časih svetovnih kriz po gladkih tirih. Socialistično časopisje in stranke morajo poznati položaj dodobra in seznanjati čitatelje in člane tako, da natančno razumejo situacijo. Časi, ko je bilo za delavca dovolj če je bil navdušen za socializem, so za

nami. Današnje gibanje zahteva razumnosti med članstvom bolj ko kedaj poprej. Delavsko gibanje je postalo mogočno posebno v nekaterih deželah, zato pa mu je potrebna prevdarnost in izkušnost.

"Proletarec" prinaša članke, ki nudijo so drugom potrebne informacije. Prinaša gradivo, ki vzgaja delavstvo za socialistično organizacijo. Prinaša stvari, ki koristijo vsakemu čitatelju. Med razumnim delavstvom je priljubljen in krog njegovih agitatorjev se širi.

J. S. Z. in Proletarec sta dva neločljiva dela. Eden izpopolnjuje drugega. Ako napreduje eden, napreduje tudi drugi.

Sodrugri in somišljeniki, delajmo v tem letu kakor smo delali v prošlem. Uspehi bodo vredni energiji, ki jih vlagamo v naše delo.

Ime vsakega delavca mora priti v imenik naročnikov "Proletarca"! In vsaka naselbina mora dobiti socialistični klub Jugoslovanske Socialistične Zveze. To je naš "minimalni" program.

Ivan Molek:

PRVI MAJ.

KO ŽBUDI se zemlja, mati poteptana,
seme vzklije;

polje se, vrt, trata in gozd
s cvetjem pokrije.

Ko zbudi se iskra pod trhlino speča,
zubelj zasiže.

Ko zbudi se trpljenje pribito na križ,
žeblice izbije.

Ko zbudi se suženj, potlačen od pamtiveka,
prapor razvije,

— prapor upora in zmage, plamteč in rdeč
prapor ko kri je —

od tečaja do tečaja novo solnce mater
zemljo obsije.

Poglavje o časopisju.

Izmed vseh stvari ima delavsko časopisje najtežji boj za obstanek. Marsikak urednik in upravnik delavskih publikacij si je uničil zdravje s prenapornim delom in skrbmi v boju za eksistenco lista.

Socialistične publikacije so odvisne v prvi vrsti od naročnine in v drugi od gmotne podpore. V kolikor ne zadostuje prva, mora dopolniti druga, ali pa je treba prenehati. "The New York Call" je dobil od sodrugov v New Yorku in od unij na deset tisoče dolarjev podpore vsako leto. Toda breme, ako ga imaš neprenehoma na hrbtu, te toliko utruji, da ga skušaš odložiti vsaj za nekaj časa. Newyorški socialisti so izročili svoj dnevnik radikalnim unijam, ki štejejo par stotisoč članov. Dnevnik bi jim ostal še vseeno na razpolago za objavljanje socialističnih vesti in tudi za agitacijo, finančno breme pa bi nosile unije, katerim je dnevnik ravno tako potreben kakor socialistom. Toda v par tednih so unije napravile z dnevnikom nad sto tisoč dolarjev izgube in ga zato prenehale izdajati. Newyorški socialisti so ustanovili tednik "New Leader", ki je danes najboljša delavska publikacija v Zedinjenih državah. Primanklaj pri listu pokrivajo socialistične organizacije v New Yorku, posamezni sodruzi in socialističnemu gibanju naklonjene unije.

Dne 5. marca to leto je prenehal izhajati v New Yorku tednik "Freeman", ki je bil znan kot ena najboljših radikalno liberalnih revij v Zed. državah. Imel je tisoče dolarjev izgube vsako leto, ki jo je pokrivala Mrs. Francis Neilson, hči čikaškega mesarskega kralja Swifta. Ko je "Freeman" prenehal, je imel po vseh Zedinjenih državah samo 7,000 naročnikov. Mrs. Neilson je podala izjavo, da je storila kolikor je mogla za podpiranje liberalnega tiska, toda ker list ne dobi pričakovane zaslobe med publiko, je boljše, da preneha. Liberalni tednik "The Nation", ki je znan ne samo v Zedinjenih državah ampak po vsem svetu, ima komaj 25,000 naročnikov. Tudi "Nation" dobiva podporo za kritje primankljaja od premožnih progresivcev. Kakor hitro mu jo odrečejo, bo prenehal izhajati.

Vse socialistično časopisje v Ameriki razun par izjem, ima zelo težak boj za pokrivanje primankljaja. Edino dnevnik "Milwaukee Leader" in židovski "Forward" pokrivata izdatke z rednimi dohodki. Oba imata veliko cirkulacijo in kar je v tej deželi z gospodarskega stališča važnejše, veliko oglasov. Brez teh ne more noben list kriti izdatkov z dohodki naročnine.

Kako je potem mogoče, da dobite za dva ali tri cente ogromen metropolitanski dnevnik, ki kljub nizki naročnini ne dela izgubo, ampak celo milijone dolarjev dobička na leto?

Takoj nam bo jasno. Dne 3. marca je čikaš-

ka "Daily News" priobčila članek, v katerem navaja tudi nekaj zanimivih števil. "Daily News" ima okoli 415,000 dnevne cirkulacije. Na leto ima nad devet milijonov dolarjev izdatkov, za naročnino pa NE DOBI NITI DVA MILJONA DOLARJEV. Kje dobi ostalih sedem milijonov dolarjev? Štiri milijone na leto jo stane bel papir, torej dva milijona več kakor dobi za naročnino. Naročniki ne plačajo za list niti toliko, kolikor bi morali plačati v trgovini za nepopisan papir enakega obsega. To se pravi, naročniki dobivajo list skoro zastonj. Kljub temu, da naročnina ne plača niti papirja na katerem se tiska "Daily News", izkazuje na koncu leta par milijonov čistega dobička.

Kapitalistični dnevniki žive od oglasov in od podpore kapitalističnih strank. Naročniki mslijo, da dobe dober list po ceni, ker večinoma ne razumejo, da plačajo zanj več kot je vreden. Trgovine, ki trošijo za oglašanje stotisoče in milijone na leto, *ne plačajo* oglasov, ampak jih plačajo, četudi indirektno, odjemalci, isti odjemalci, ki naročajo kapitalistične dnevnike in revije. Kljub temu, da so oni tisti, ki plačajo vse stroške, je pa tak list od njih najmanj odvisen. Odvisen je od oglaševalcev, kajti če mu ti uma-knejo podporo, mu je usoda zapečatená.

Kakor velja zakon koncentracije za industrijo, tako velja tudi za časopisje. V ameriških mestih izhaja razmeroma zelo malo dnevnikov. Ljubljana ima skoro več dnevnikov kakor Chicago s svojimi tri milijoni prebivalcev. V Chicagi izhaja šest angleških dnevnikov — dva zjutraj in štirje zvečer. Pred nekaj leti je izhajalo v Chicagi pet jutranjih dnevnikov (angleških); sedaj sta še dva. Mesta kot Detroit, Cleveland, St. Louis, Kansas City, St. Paul, Minneapolis itd., imajo samo po en jutranji dnevnik. Nekaj let nazaj so imela od dva do pet jutranjih listov.

New York konsolidira svoje časopisje, istotako vsa druga velika ameriška mesta.

Kar jih je "odveč", so prisiljeni na združenje z dnevnikom, ki ima pri oglaševalcih največjo zaslombo. Dobički se na ta način pomnože in kapitalistična kontrola nad časopisjem utrdi.

Delavstvo mora razumeti, da kapitalistični dnevniki niso poceni, kajti žive se od oglasov, katere ne plačajo tvrdke, ampak odjemalci. Podpora, ki jo nudijo metropolitanskim dnevnikom mašine kapitalističnih politikov, je za delavstvo zelo, zelo draga stvar.

Čim bolj se bo koncentriralo kapitalistično časopisje, toliko bolj bo delavstvo spoznavalo, da bo MORALO v svojem lastnem interesu skrbeti za širjenje SVOJEGA tiska. Ko se bo tega v polni meri zavedlo, bo tudi spoznalo, da so za delavce cenejši dragi delavski listi, kakor pa ceneni kapitalistični.

Emancipacija ženstva.

Skozi vso dolgo dobo človeštva je bila žena najmizernejši stvor. Mož je trpel, žena je trpela še bolj. Mož je bil gladen, žena je bila gladnejša. Mož je bil brezpraven, žena je bila brezpravnejša. Natura ji je dala nalogo — težko nalogo — skrbeti za ohranitev človeškega rodu. To je breme, ki ga mož ni razumel, trpljenje, ki je med bednim ženstvom tolikšno, da ga niti samo ne pojmi.

Mož je bil suženj, žena še večja sužinja. Že ko se je mož otresel mnogih suženjskih okovov, je bila žena še vedno sužinja. Zaslužnil jo je

Ko je plemeniti mož tako uklenil ženo in jo proglasil po cerkvenih in posvetnih postavah za brezpravno bitje in grešnico, je ostala dolga stoletja pogreznjena v blato ignorance in trpela kakor more le žena trpeti.

Nobeni okovi, ne trpljenje, ni moglo ubiti v nji čute človečnosti. Bila je plemenitejša od moža, usmiljenejša, in vpoštevajoč ječo, v katero je bila potisnjena tako dolgo dobo, razumnejša.

Tudi ženi se bliža vstajenje. Srednjeveški nazori o ženi izginjajo. Sama, s pomočjo tistih

dom, zaslužnil jo je mož, zaslužnjila jo je država, cerkev, beda in trpljenje.

Kaj bi se pritoževala! Ti si kriva, da je Adam grešil, ti si zapeljivka — kača!

Trpi, rodi otroke, skrbi zanje in bodi pokorna možu in vsem, ki hočejo hoditi po tebi!

Naučili smo se, da si ti grešni stvor, nečista, da si manj vredno bitje. Kar je možu dovoljeno, je tebi prepovedano. Misliti ti ni treba. Ti nisi zato ustvarjena. Država rabi vojake, tovarne delavcev, veleposestniki hlapcev! Produciraj jih!

Ne misli na uživanje, na lepote življenja! To ni zate!

moških, ki vidijo v nji človeško bitje — vredno človeško bitje — je šla v borbo za osvoboditev izpod duševnega in telesnega suženjstva. V tej borbi je pokazala, da je vredna biti človek.

Na vseh poljih znanosti je žena dokazala, da lahko tekmuje z moškimi. V borbah za pravice se je izkazala za vredno bojovnico. V politiki ni slabša od moških, dasi je stopila v politično areno šele poznejše čase, medtem ko imajo možje že dolgoletne izkušnje.

Mož, ako hočeš, da bodo tudi drugi spoštovali tvoje hčere, spoštuj ženo in jo smatraj za enakovrstno družico. Ne zapiraj ji vrat do znanja, ne dopoveduj ji, da je njeno mesto samo v

kuhinji in pri otrocih. Ona bo v vsakem slučaju vzgajala svoje otroke, ker razume to bolje nego ti. Življenje ti bo dalo več, ako boš imel mislečo ženo, ki ti bo tudi duševna družica. Spoštoval jo boš in tudi otroci, ko dorastejo, jo bodo spoštovali kakor mati zasluži.

Militaristi, kapitalisti in poglavarji verhočejo, da ostane žena stroj za produciranje hrane topovom, tovarnam in rudnikom. To zahtevajo samo od proletarske žene. Bogatašnje si smejo privoščiti vse dobrine življenja in živeti v orgijah. Dolžnost delavskih žen pa je, da rode otroke, mnogo otrok.

Žena proletarka je sužinja velike družine in bede. Ker so moški to sužnost navajeni gledati, jo ne pojmi in mislijo, da ne more biti drugače. Toda tudi tukaj se je dvignila iz trpljenja in se z lastnimi močmi povzpenja kvišku, k svobodnejšemu življenju.

Brezpravno, v bedo in ignoranco potlačeno ženstvo, ima v socialističnem gibanju najboljšega zaveznika. Socializem dviga ženo iz nižin, v katero so jo vrgli predsodki in ignoranca. Socializem se bori za njena prava. In mesto proletarske žene je v socialistični organizaciji. Mnogo jih je v naših vrstah. Kot agitatorice so v ponos našemu gibanju. Kot žene delajo čast družini, svojemu spolu in človeštvu.

Balkanski problemi.

(Ta članek je bil priobčen v ljubljanskem "Socialistu" z dne 31. marca to leto. O konferenci socialističnih strank na Balkanu poročamo na drugem mestu v tej izdaji)

Predvojne socialistične stranke na Balkanu so imele v svojih programih zahtevo po federaciji vseh balkanskih držav. Ta zahteva je v programih balkanskih socialističnih strank tudi po vojni ostala. Vendar pa posamezne balkanske socialistične stranke po vojni vsled obilega dela v domačem delavskem pokretu in vsled notranje političnih razmer v posameznih državah niso posvečale dovoljne praktične pazljivosti zunanje političnim balkanskim problemom in tudi med seboj niso vzdržavale tiste potrebne veze, ki garantira jednako gledanje in delo na vprašanih internacionalnih problemov.

Tozadevno je šele z ustanovitvijo londonske internacionalne ustvarjen pokret, ki ga pozdravljamo. Hamburški kongres internacionalne l. 1923 se je bavil z balkanskimi problemi in dal iniciativo za sklicanje konference balkanskih socialističnih strank.

Taka konferenca je nujna in bo, kadar se obdrži, ogromne važnosti. Na Balkanu je nagromadeno toliko opasnega netiva za vojske, da zamore samo sporazumno delo balkanskih socialističnih strank vsvariti protitež proti tem grozečim vojaškim zapletljajem. Poleg tega bi zamogla socialistična internacionala samo na podlagi sporazumnih smernic balkanskih socialističnih strank uveljaviti svoj vpliv v velikem svetu v pravcu ohranitve miru na Balkanu. Vsled dejstva, da je danes angleška delavska stranka, ki pripada londonski internacionali, na vladi, je zasiguran interna-

cionalni tudi primeren, če ne odločilen vpliv, na miren tok dogodkov na Balkanu; to pa seveda le, če je meddržavni stik in sporazum balkanskih socialističnih strank dosežen.

Med posameznimi socialističnimi strankami pa v zadnjih letih ne le ni bilo vezi, ampak nastopila so celo nesoglasja, ki so vsak uspeh balkanske konference socialističnih strank skoro onemogočale.

Tozadevno pa je ustvarila balkanska predkonferenca delegatov rumunske, jugoslovanske ter bulgarske stranke, ki se je vršila dne 11., 12. in 13. marca t. l. pod predsedstvom delegatov londonske internacionalne važen preokret. Iz poročila o delu te konference, ki ga prinašamo na drugem mestu, razvidimo, da so razna obstoječa nesoglasja posebno med našo in bulgarsko stranko odstranjena in da je atmosfera za ugoden potek balkanske konference delegatov vseh balkanskih socialističnih strank razčiščena.

V internacionalnem pogledu je najvažnejši problem Makedonije in problem jugoslovanskih imperialističnih teženj proti Solunu, ki jih bo morala ta konferenca rešiti. Ta dva problema tvorita večno vojno nevarnost, zato mora naše delo biti usmerjeno v tem pravcu, da se ti problemi mirno rešijo.

Makedonija, ki pripada večim delom naši državi, ima v nacionalnem oziru še popolnoma neodrejeno prebivalstvo in problem Makedonije ne obstoji kot nacionalen, ampak kot socialno-gospodarski problem. Iz tega vidika ga bo treba rešavati kot vprašanje naše jugoslovanske politike, pri čemer mora biti seveda makedonskemu prebivalstvu zasigurana ista samouprava, kot jo mi zahtevamo za vse prebivalstvo države.

Posebno je važno vprašanje povratka makedonskih beguncev, ki so sedaj v Bulgariji in katerim naša vlada ne dovoljuje povratka v Makedonijo. Ti begunci, katerih je kakih 300,000, tvorijo kader, iz katerih se rekrutirajo komitaši, ki vpadajo v Makedonijo. Te vpadajo pa naši jugosl. šovinisti in imperialisti vporabljaajo za pretvezo, da groze Bulgariji in da lahko vsak hip zasedejo del Bulgarske, češ, da se hočejo zavarovati od teh napadov, v resnici pa zato, da napravijo izpad proti Solunu.

Briga naše stranke mora zato biti, da zahtevamo od naše vlade, da dovoli vsem izbeglicam povratek v njihovo domovino ter da jim da pomoč v denarju, da živine in orodja — potem bo makedonsko vprašanje na poti k zdravi rešitvi.

Imperialistične težnje Jugoslavije proti Solunu, ki so reakcija na italijanski imperializem ob Adriji pa bo treba ubiti s tem, da najde naše gospodarstvo možnost neoviranega trgovanja preko Soluna i pokraj obstoječih državnih mej, dokler ne pride uresničenje federacije balkanskih narodov.

Na vsak način moramo posvečati tudi mi vsem tem vprašanjem dovoljno paznost, zavedajoč se, da je socializem poklican urediti ne samo notranji družabni red posameznih društvenih organizmov, ampak ustvariti tudi smotreno in mirno sožitje teh organizmov. Zato moramo vsem, posebno bližnjim, meddržavnim vprašanjem posvečati vso pozornost.

Ako redno čitate "Proletarca", tedaj veste, da pri naša poleg drugega izbranega čtiva tudi dopise, ki delajo čast listu. To je znamenje, da ima "Proletarec" razumne čitatelje in sposobne, inteligentne dopisnike. Sodelujte z nami tudi vi, da ta list še bolj razširimo in zboljšamo.

Premogarjev križev pot.

J. Zavertnik:

PRST BOŽJI.

Tina je bila vdova. S svojimi štirimi nedoraslimi otroci je stanovala v veliki in prostorni staromodni hiši na Radeckega cesti, ki je s svojim debelim zidovjem pričala, da je stara že par sto let.

Okna so bila majhna in v pritličju so bili vanja vzdani močni železni križi, katere so krasili in vezali lično kovani železni obročki, da je bilo nemogoče priti s ceste skozi okna v pritlična stanovanja.

Velika veža je služila strankam za kuhinjo in sprejemno sobo. Na vsaki strani veže je bilo prostorno ognjišče iz opeke, na katerih so proletarske žene pri odprtem ognju pripravljale borne in preproste jedi.

Od zdlaj so bila štiri stanovanja, pravzaprav štiri sobe. V teh so prebivali proletarci s svojimi družinami, stlačeni kot sardele v škatlji. Vsaka družina je imela po eno ali več tovarniških delavk na stanovanju, ki so pomagale plačevati stanarino. Tu so se proletarci rodili in umirali.

Iz veže so vodile močne stopnice v prvo nadstropje. Zgoraj so bila stanovanja tako razdeljena kot v pritličju. Tudi ognjišči sta stali vprav nad ognjišči v dolnji veži. Na človeka je ta razporeditev napravila vtis, ko je prišel v prvo nadstropje, da je zidarski mojster napravil načrt le za pritličje in ko je bilo pritličje dozidano, se je odločil, da zgradi še prvo nadstropje.

Takoj na levi v prvem nadstropju je stanovala Tina s svojimi otroci. Na stanovanju je imela tri tovarniške delavke, pa tudi sama je hodila v tovarno, ker ni mogla preživljati sebe in svojih otrok s pičlo pokojnino, katero je prejemale za svojim pokojnim možem, ki je postal žrtev svojega poklica na južni železnici.

Bil je lep poletni dan, ko se je Tina oblačila v svojo najboljšo obleko in priganjala svoje tri sinčke da se oblečejo čedno, ker pojdejo k pogrebu za pokojnim sodrugom A. G., ki je v hiralnici podlegel proletarski boleznici.

V kuhinji je stalo več žensk, med njimi Kovačeva Mica, razglašena tercijalka, ki so delale zbadljive opazke na brezbožne socialiste, kadar se je Tina prikazala v kuhinji.

"Socialisti so krivi, da se delavcem godi slabo, ker širijo nevero in brezbožništvo," je hotela Kovačeva Mica.

"Da, da, Bog kaznuje delavce, ker ne poslušajo duhovnov," je pikro dostavila Štrusova Neža in zavila oči proti nebu.

"Pa vse ljudi hočejo napraviti enake ti ci — ci, no cicilisti, sem hotela reči," je segla vmes stara Koroščeva Ana, ki je imela že najmanj sedem križev na svojem hrbtu in je pri tem zlobno pogledala Tino, ko je peljala otroke po stopnicah nizdol.

Tina je molčala in ni odgovarjala na zbadljivke. Le enkrat in trenutno so njene oči švignile prezerljivo po ženskah, ki so mislile, da z obrekovanjem in zbadanjem drugih ljudi časte svojega Boga, a takoj je zaiskriko v njenih očeh sočutje, kakeršno se pokaže v očeh zavednega človeka, kadar pomiluje nezavedne in zapeljane ljudi.

Pred hiralnico, ki je stala nasproti tega proletarskega bivališča, je bilo zbranega že veliko ljudstva, ko je Tina stopila na cesto. Prihajale so še vedno nove skupine delavcev, oblečene praznično, in nekatere so nosile vence z rdečimi trakovi, na katerih so blesteli napisi: "Zadnji pozdrav zvestemu sodrugu!" — "Ne-

ustrašenemu boritelju zadnji pozdrav!" — "Prestal si sodrug boje, tudi mi ostanemo zvesti našim ciljem!" ...

Ura je udarila dve na zvoniku pri sv. Petru. Nositelji vencev so se razvrstili v dolgo vrsto, za njimi otroci, nato sodrugi in sodruginje. Med velikimi vrati se je prikazal duhoven, za njim pa priprosta krsta iz štirih desk, katero je nosilo šest sodrugov z rdečimi klinčki v gumbnicah. Sprevod se je pričel počasi pomikati po Radeckega cesti na Šentpetersko in tako dalje na Dunajsko proti sv. Krištofu.

Solnce je ljubko sijalo, kakor da hoče izkazati svojo ljubezen proletarcem, ki spremljajo svojega tovariša na zadnjem potu.

Oglasil se je zvon pri sv. Krištofu in solnce je napravilo že precej velik lok na nebu, ko so prinesli krsto do groba. Duhoven je hitro opravil cerkvene obrede in odšel. Nastopil je delavski pevski zbor in zapel "Vzbujenje duhov". K odprti gomli je stopil priprost delavec in govoril o trnjevi življenski poti, ki jo je hodil pokojni sodrug. Zarosile so oči proletarcev in marsikomu so padale debele solze po licu, v katerega sta trdo delo in trpljenje zarisali neizbrisna znamenja. Mrliška slavnost je bila končana. Počasi so se uvrstili pogrebci in pričeli stopati okoli groba. Metali so sveže cvetlice v grob kot zadnji pozdrav svojemu tovarišu.

Solnce je že skoraj dokončalo svoj dnevni lok na nebu, ko je bila mrliška slavnost končana.

Zbirati so se pričeli oblaki in v daljavi je bil slišati grom; pogrebci so že zapuščali pokopališče. Pričele so padati deževne kaplje, zarosil je lahek dež. Potegnili je veter in razgnal oblake, na zapadnem nebu se je pokazalo zopet solnce, kakor da hoče še enkrat s svojimi žarki objeti delavce, ki so spremili svojega tovariša, preden utone za hribi, ko so se pogrebci po Dunajski cesti izgubljali vsak proti svojemu domu.

Tudi Tina je hitela domov. Skuhati je morala še večerjo za malenčke in mudilo se ji je. Komaj je prišla po stopnicah navzgor, jo je ogovorila Kovačeva Mica: "Ali ti nisem pravila Tina, kakeršno je življenje, taka je smrt."

"Da, da, Bog se je maščeval nad vami in je poslal dež in grom, da pokaže svojo jezo in kaznuje nevenike, ki se norčujete iz njegove milosti in njegovih dobrot," je pristavila Štrusova Neža.

"To je prst božji, pr — prst božji," je jecljala Koroščeva Ana.

Tina je osupnila. Bila je na marsikaj pripravljena, ampak take sirovosti ni pričakovala. Mirno je njim odgovorila: "Ne sodite, da ne bodete sojene." V njenih očeh se je zopet pokazalo sočutje in počasi je stopila v svoje stanovanje. "Kadar premagamo nevedo, bomo premagali svojega najhujšega sovražnika," je rekla, ko je bila v sobi in se je pričela preoblačiti v delavno obleko, da skuha večerjo.

* * *

Minilo je nekaj tednov po tem dogodku. Tina je v tem času slišala marsikatero pikro od fanatičnih in od verskih blodenj zapeljanih žensk. Navadno je molčala in se ravnala po izreku: "Kdor molči, se desetim odgovori." Včasih je pa s stvarnim pojasnjevanjem skušala prepričati nevedne ženske, da delajo nji, socialistom in vsemu delavskemu razredu veliko krivico. In če je opazila, da so njene besede bob ob steno, je umolknila.

Tako so minevali dnevi, tako je poteklo nekaj tednov, ko se je nekega dne po Ljubljani raznesla novica, da so našli gvardijana salezijanskega samostana na Rakovniku utopljenega v samostanskem ribniku. Novice so spremljale razne vesti. Ljudje so govorili, da se je šel kopat in je utonil. "Prišel ga je krč," so dostavljali pomilovalno, da pri poslušalcih izzevoje sočutje. Drugi so trdili na glas, da je izvršil samomor in so pri tem skrivnostno namežikavali. Tretji so pripovedovali, da se je gvardijan šel kopat in je skočil v vodo, a pri tem je obtičal z glavo v blatu na dnu ribnika. Med navadnim ljudstvom ni mogel nihče dognati resnice, salezijanci in podučeni krogi pa tudi niso obesili resnice na veliki zvon. Skrivnost so pridržali zase.

Ampak resnica je bila, da je gvardijan mrtev in da so ga mrtvega dobili v ribniku salezijanskega samostana. Ta resnica se ni dala utajiti, še manj pa tako obrniti, da je gvardijan zaspal mirno v Gospodu na postelji in previden s sv. zakramenti za umirajoče.

Tercijalke so prenehale zbadati Tino. Pogovarjale so se o slavnostnem pogrebu, ki ga prirede gvardijanu salezijanskega samostana. Tina se ni brigala za njih pomenke in bila je še bolj molčeča, odkar se je vrnila od pogreba.

Nekega večera jo nagovori Kovačeva Mica s sladkim glasom: "Veš, Tina, jutri bodo pokopali salezijanskega gospoda. K pogrebu pojdemo vse, ali bi Ti nam skuhala večerjo, saj Ti bomo plačale, kar zamudiš v tovarni?"

Tina se je nekoliko zamislila in kratko odgovorila: "Bodem."

Tercijalke so še nekaj časa šepetale med sabo, Tina je pa odšla v sobo, da je spravila malenčke v posteljo, nakar je sedla k šivalnemu stroju, da zakrpa otroško obleko. Bilo je pozno v noč, ko je tudi ona legla k počitku.

Drugo jutro je napočil krasen poletni dan. Nebo je bilo čisto kot ribje oko in najmanjše meglice ni bilo opaziti na njem. Tercijalke so snažile obleko, likale čevlje, ogledovale so se v zrcalu, popravljale in gladile lase, kakor da se pripravljajo za svatbo. Okoli desetih dopoldne so odšle, pred odhodom so pa Tini naročile, kaj naj skuha za večerjo.

Bilo je popoldne okrog dveh, ko so zapeli zvonovi po vseh ljubljanskih cerkvah. Na Rakovniku so se pričeli uvrščati v sprevod. Tu so stali frančiškanski kozli, spredaj pred njimi pa najmočnejši kozel s tolstim in izredno močnim vratom, ki je nosil velik križ. Tam so stale osiročene deklice iz Lichtenturnovega zavoda pod nadzorstvom usmiljenih sester. Malo proč so stali osiročeni dečki iz Mar janišča pod zapovedjo šolskih sester. Dečki iz salezijanskega zavoda so stali na strani kot rezerva in čakali, kdaj jim salezijanski bratje ukažejo, da se uvrstijo. Deška godba iz salezijanskega zavoda je bila pripravljena, da zaigra koračnico, ko se prične pomikati sprevod z nizkega griča nizdol proti Dolenjski cesti. Bili so zbrani razni cerkveni in posvetni dostojanstveniki, da izkažejo čast človeku, ki je branil v svojem življenju tron, altar in denarno mošnjo. Tu so stali frančiškanski patri, tam kanoniki, pa tudi trebuščastih župnikov in rdečeličnih kanonikov ni bilo pogrešati med suhimi kaplani, ki so ošabno gledali okoli sebe, semintje so pa pasli svoje oči na nežnem spolu. Deželni in državni uradniki so stali zopet posebej in med njimi seveda tudi deželni glavar in državni namestnik.

Sprevod se je pričel pomikati naprej. Na nebu pri Krimu se je pokazal majhen siv oblaček. Godba je

zasvirala žalostno koračnico, otroci iz sirotišnic na Poljanah in salezijanskega zavoda so pričeli kot na povelje moliti na glas rožni venec. Uvrstile so se tercijalke, ki so po obronkih griča mirno čakale, da pride vrsta nanje. Komaj so se uvrstile, že so molile rožni venec na glas, po vseh ljubljanskih cerkvah so pa peli zvonovi od najmanjšega do najtežjega. Po obrazih cerkvenih dostojanstvenikov se je razlila nekakšna blažena zadovoljnost, kakor da bi hoteli reči, ko so se ozrli nazaj in videli na griču uvrščeno veliko ljudsko množico: "Posvetnjaki, pogledjte, to je naša moč! Kje je pa vaša?"

Sprevod se je vil z griča v dolino. Majhen, siv oblaček nad Krimom je pričel rasti. Počasi je spreminjal barvo. Najprvo se je zgostil. Nato je postal temnosiv, odzadaj so se pa kazali temni jeziki, ki so se počasi zajedali vanj.

Sprevod je došel na Dolenjsko cesto in se je bližal Hradeckovemu mostu. Zablislilo je in po daljšem presledku se je slišal v daljavi grom. Izza Krma so pa lezli črni oblaki in se razlivali po nebu. Marsikateri pogrebec se je s strahom ozrl po nebu, osiroteli otroci so tjevdan čebljali rožni venec, frančiškanski kozli z velikim križem so pa kot sprednja straža korakali naprej, ki se ne boji sovražnika.

Sprevod se je vil mimo Prul. Zablislilo je še parkrat na nebu, da je pogrebem jemalo vid, počasi so pričele padati debele deževne kaplje.

Obupno so se vprle oči odraslih pogrebcev proti nebu, s katerega so viseli temni oblaki proti zemlji kot velik črn zastor.

Peli so zvonovi pri sv. Jakobu, vmes so pa drobili zvonovi pri sv. Florijanu, ko se je sprevod pomikal mimo jezujskega samostana. Deževne kaplje so padale gosteje in gosteje, ko se je sprevod pomikal po cesti sv. Florijana proti Staremu trgu. Prišli so z mrtvim gvardijanom do Reduta. Vihla se je ploha in dež je lil kot iz škafo. Pogrebeci so bežali v veže, mrtvega gvardijana so pa pustili na cesti.

Potegnil je veter, razgnal je oblake in solnce je zopet posijalo s svojimi ljubkimi žarki. Prilezli so pogrebeci iz vež. Uvrstili so se frančiškanski kozli z velikim križem in za njimi ostala klerikalna armada z deželnimi in državnimi uradniki. Deška godba je zasvirala koračnico.

Solnce se je zopet skrilo, sprevod se je pa pomikal naprej ne glede na znamenja na nebu. Oblaki so se zgoščevali, na nebu so pričeli švigati bliski in grom je pričel postajati močnejši. Dospeli so do Maliča na Dunajski cesti.

Zablislilo je, da je pogrebem vzelo vid. Strela je švignila po nebu in udarila v strelovod na stolpu frančiškanske cerkve. Marsikateremu pogrebcu so se zašibile noge, da je v strahu pričakoval, kaj se zgodi prihodnji trenutek. Dež se je vлил curkoma in pogrebeci so strahoma bežali na vse strani.

Frančiškanski kozli so z velikim križem hiteli proti svojemu samostanu. Usmiljene in šolske sestre so obrnile osirotele otroke proti sirotišču. Višji deželni in državni uradniki so se odpeljali v kočijah, tolsti župniki in rdečelični kanoniki so klicali fijakarje. Suhi in ošabnogleđi kaplani so iskali zavetje v bližnjih kavarnah in gostilnah. Tercijalke so kričale "Ježeš, Ježeš" in bežale proti domu, gvardijana so pa samega odnesli na pokopališče, ko se je zopet malo razvedrilo.

Tina je odcejevala žgance, ko so prisopihale Kovačeva Mica, Strušova Neža in Koroščeva Ana mokre do kože po stopnicah navzgor.

"Ježeš, Ježeš, kaj takega pa še ne," je rekla Kovačeva Anica, ko je dospela vrh stopnic.

"Kaj pa je bilo?" jo je vprašala Tina mirno in njene oči so se zaiskrile.

"Ah, kaj ti bom pravila. Kar poglej me, pa boš vedela, kaj se je zgodilo," je odgovorila Štrusova Neža.

"Seveda, seveda, prst božji," je rekla Tina sočutno. Po kratkem molku je pa dostavila: "Ali še verjamate, kar vam v cerkvi, posebno pa v spovednici navidezijo o socialistih?"

"Ne več," sta odgovorili Kovačeva Mica in Štrusova Neža.

"Ježeš, saj so gospod imeli prav. Antikrist hodi po svetu in meša pravične ljudi," je rekla Koroščeva Ana in počasi je stopala proti svojemu stanovanju. "Bog se usmili nas grešnikov," je momljala, ko je izginila med vrati njenega stanovanja.

"Tina ne zameri," se je oglasila Kovačeva Mica, "ako sem te kdaj . . ."

"Nič," je odgovorila Tina. "To je prst božji . . ." in v očeh so ji zalesketale solze.

Kovačeva Mica je pritisnila Tino k sebi in jo objela. Neža je pa šepetala: "To je najsrečnejši trenotek v mojem življenju," po licu so ji pa drle solze, ko so vse tri držale za roke, Neža je pa nadaljevala: "Ani ne smemo zameriti. Prestara je, da bi razumela, kako goljufajo nas — s.romake — — —"

Molče sta pritrjevali Tina in Mica, solze so njima dušile besede, pritajeno ihtenje se je lovilo okoli ognjišč, širilo se je po veži in lovilo ob sajastih stenah in hitelo ven v t.či večer.

Izjava kluba št. 27, J. S. Z.

Socialistični klub št. 27, JSZ. v Clevelandu odločno zavrača trditve in podtikanja lista "Glas Svobode", da je dala eksekutiva JSZ. našemu klubu nalog, naj takoj preneha z akcijo za preselitev "Proletarca" v Cleveland.

Klub št. 27 je v Proletarcu z dne 10. januarja 1924 podal razloge, čemu je za enkrat opustil akcijo za selitev Proletarca v Cleveland. Članstvo kluba je na seji o tem obširno razpravljalo.

Naš klub ni nikoli dobil navodil od eksekutive J. S. Z. niti od posameznikov, kako naj postopa v tej zadevi.

Pojmi o "vestni časnikarski dolžnosti" urednikov "Glas Svobode" so se nam zdeli vedno sumljivi. Podtikanja in podle obdolžitve ne spadajo pod rubriko "častno in vestno časnikarstvo". Take metode imajo namen blatiti neljube osebe in napeljavati vodo na mline koristolovcev. Zlobne nakane piscev dotičnih trditve v listu "G. S." odločno obsojamo.

Za klub št. 27, J. S. Z. v Clevelandu, O., *Publicijski odsek.*

MAJSKA IZDAJA "Proletarca" je najboljša publikacija te vrste v jugoslovanski literaturi. Vsako leto izide v tisoče izvodih. Kakor vselej, je tudi letos naša pot v najskritejše kotičke dalekega zapada, severa in juga, kjerkoli žive naši delavci. Sodrugi in somišljeniki, ali ne bi želeli, da bi taka revija kakor je majska izdaja, izhajala vsaki teden? To je mogoče in izvedljivo, ako hočete vi!

IVAN MOLEK:

Proletarska ljubezen.

I.

V polmraku pomladnem sedita na klopi pod trto Matija in Mare, krepko se za roke držita.

"Tako mi je, Mare, pri srcu, — sladko je — no, pa se vzemiva."

Pogled poln strahu, pogled poln skrbi iz njenih oči presunil Matiji je srce.

"Počakaj, Matija, da doto doslužim. Ljubezen brez dote, ljubezen brez bale ljubezen!"

Pokimal Matija veselo, dekletu na lice narahlo, narahlo poljub je pritisnil.

II.

Pretekla so leta — —

Na klopi pred hišo Matija in Mare sedita. Nalahko Matija le včasih dekleta po roki koščeni poboža.

"Ljubezen se stara, Matija . . . Imam doto v banki. No, čas je, da pride poroka."

Matija jo plašno pogleda.

"Počakaj, da hišo prislužim. Ljubezen brez doma, ljubezen brez gnezda je slaba ljubezen."

III.

So tekla leta.

Na klopi pod oknom Matija in Mare sedita, Roke vsak pri sebi držita . . .

V očeh je trudnoba, v kosteh je cement, so mišice cunje in v srcu je zima. Prigral Matija je hišo, je Mare pristradala skrinje — a ogenj mladostne ljubezni — kri srčno — oba sta v tovarni pustila.

Slovensko časopisje v Zedinjenih državah.

Kaj je delavski list?

V Ameriki izhaja trinajst slovenskih listov. Vsi pravijo, da so delavski in vsi trdijo, da pišejo samo za delavske interese. Samo dva sta glasila in last organiziranih političnih strank: "Proletarec", slovensko glasilo socialistične stranke, in "Del. Slovenija", organ stranke delavcev (Workers' Party).

"Prosveta" in "Glasilo KSKJ" sta glasila in last podpornih jedrot, prvo S. N. P. J., drugo K. S. K. J. V obeh organizacijah so delavci v ogromni večini. V prvi je veliko zavednega delavstva, ki je s svojo socialistično vzgojo znalo napraviti tudi iz podporne organizacije bojovno sredstvo v borbi za izboljšanje svojega položaja. Glasilo prve piše v duhu razredno zavednega delavstva, dasi se zadnja leta ne ogreva za nobeno delavsko politično stranko. To taktiko je menda zavzelo raditega, ker so v jednoti člani raznih prepričanj, pr. padajoči raznim strankam in strujam. Vsem tem služi glasilo SNPJ. kot delavski *newspaper*—list, ki jih seznanja z dogodki v političnem, gospodarskem, strokovnem in kulturnem življenju. Svoje kolone ima odprte vsem in tako jim služi kot nekak "open forum". Ob času volitev priporoča socialistične kandidate in list kot tak stoji s sedanjimi uredniki najbližje socialistični stranki.

Glasilo druge je klerikalno. V politiki stoji na strani starih strank in agitira za kapitalistične kandidate, neglede na vero. V domači politiki je zmerom na strani nazadnjakov in pobija vsako akcijo naprednega delavstva. Kljub temu je "delavski" list, to je delavstvo ga resnično lastuje.

"Glas Naroda", ki pravi, da je najbolj razširjen slovenski dnevnik v Zedinjenih državah, je glasilo Sakserjeve banke. Glavni namen lista je agitirati za Sakserjevo tvrdko. V politiki je "Glas Naroda" na strani republikanske stranke. V uredniških člankih je že od svojega začetka povdarjal, da je republikanski list. Agitiral je za republikansko stranko v plačani reklamni in z neplačanimi uredniškimi članki. Ko se se pričelo med maso slovenskega delavstva v Ameriki daniti, so se pričeli taki listi "asimilirati" novemu mišljenju. Začeli so priobčevati "radikalne" članke, posebno po volitvah, ko so že vnovčeli demokratske in republikanske čeke. V tem se je tudi "Glas Naroda" izkazal mojstra. Zanimivo je, da je danes tudi že precej angleških kapitalističnih dnevnikov, ki znajo zelo spretno zabavljati zoper kapitaliste. Ljudem, ki so radikalni toda imajo malo ali nič političnega znanja, to ugaja. In ravno ti "radikalni" dnevnik navadno agitirajo za najnevarnejše prefrigance, ki znajo, če pridejo v urade, dobro počistiti blagajne.

"Enakopravnost" je dnevnik, ki ga izdaja zadruga slovenskih delavcev in malih trgovcev v Clevelandu. Ustanovljena je bila, ker je napreden živelj v Clevelandu potreboval svoj list. Bila je ves čas naklonjena naprednim organizacijam in gibanju za zgraditev Slov. Doma. V politiki ne pripada nobeni stranki, agitirala pa je l. 1920 za socialistične kandidate, v plačanih oglasih pa za republikance. Uredništvo je šlo socialistom v Clevelandu zmerom na roko in objavljalo njihova naznanila, toda odnošaji med njimi in listom niso bili zmerom prijateljski.

"Glas Svobode" je svobodomiseln list. Kot tak vrši protiklerikalno in protiversko propagando. V politiki je bil en čas, predno je bil ustanovljen "Proletarec", tudi glasilo slovenskih socialistov. Vso poznejšo dobo je sicer naglašal svoje simpatije do razredno zavednega delavstva, toda za socialistično stranko in socialistične kandidate ni agitiral, razun včas, kadar je hotel potolažiti kritizirajoče naročnike. Priobčeval je oglase za republikanske in demokratske kandidate, kadar jih je dobil. Kadar je kak urednik "G. S." hotel pisati bolj odprto za socialistično stranko, je naletel na odpor v upravnistvu, češ, "plačajo naj, pa bomo agitirali zanje". "G. S." je privatna posest. Kadar so se izdajateljem "Glasa Svobode" socialisti zamerili, so vselej pričeli z bojem proti njim. Ako pregledujete stare letnike "Proletarca" in "Glasa Svobode" boste našli, da se je za te boje in polemike porabilo zelo mnogo prostora.

"Ameriška Domovina" se naziva za "neodvisen list za slovenske delavce v Ameriki." Njen urednik je Louis Pirc. Lastujeta jo Pirc in James Debevc. Tudi Lojze Pirc je bil nekoč svobodomiseln gromovnik in podiral klerikalce kot keglje. Socialist ni bil nikoli. Delavske interese pa tudi on "zagovarja". Sedaj se je prelevil v "zmernega" klerikalca in v njegov list dopisujejo tudi duhovniki. V politiki je Pirc "demokrat" in agitira za demokratsko stranko. Socialiste sovraži in v obrekovanju ni praj nič izbirčen.

"Edinost" je frančiškansko glasilo. Rev. Zakrajšek, ki je bil v začetku duša "Edinosti" in je deloma še sedaj, jo je hotel spremeniti v dnevnik. Res je izhajala nekaj dni kot dnevnik, potem pa postala tednik in sedaj izhaja menda trikrat ali štirikrat na teden. "Edinost" je "militantno" glasilo slovenskih klerikalcev. Živi od boja proti "brezverskim elementom v S. N. P. J." in največ se krega s "Prosveto." Rada bi našla pot med slovensko delavstvo in se mu na kak način priljubila. Nedolgo nazaj jim je povedala, da bo pisala za krščanski socializem, ki je edino pravi. Frančiškanski žurnalisti mislijo, da bo ime socializem vleklo, pa so si ga nadeli. Nesreča zanje je, da v Zedinjenih državah ne obstoji nobena krščansko "socialistična" stranka. "Ave Marijo" izdajajo istotako frančiškani in je namenjena pobožnim ženicam in dekletom ter seveda vsem tistim, ki jo hočejo čitati.

"Čas" je leposlojna mesečna revija, ki jo izdaja Frank Kerže.

"Mladinski List" je mesečnik, ki ga izdaja SNPJ. za člane mladinskega oddelka.

"Naš Dom", tednik, je pričel izhajati to leto v New Yorku. Prinaša tudi ilustracije. V politiki je obljubil biti nevtralen. Urejuje ga A. Šabec.

To so vsi slovenski listi v Zedinjenih državah.

Prosveta, Proletarec, Del. Slovenija, Glas Naroda, Enakopravnost, Ameriška Domovina, Čas, Mladinski list, Glasilo KSKJ in Naš Dom se tiskajo v unijskih tiskarnah.

Edinost, Glas Svobode in Ave Marija se tiskajo v neunijskih tiskarnah.

Svoje tiskarne imajo: Glas Naroda, Edinost, Enakopravnost, Ameriška Domovina, Glas Svobode in menda tudi Naš Dom.

Veliko ameriških slovenskih delavcev živi v zmoti, da so vsi tisti listi, ki pišejo proti duhovnikom, delavski listi. V tem slučaju bi bil "Glas Naroda" eden prvih med delavskimi listi, ker pridno udriha po patru Kovertici. Nekateri čitatelji mislijo, da je dovolj, ako list zabavlja čez kapitaliste, pa je že delavski. Ne

vprašajo pa se, čemu zabavlja, kdo ga lastuje in kakšno stališče zavzema v "praktični" politiki.

V Ameriki je prišlo po vojni v modo kritiziranje privatnih interesov, napadi na kapitaliste, odkrivanje grafta itd. Stotine listov je, ki naglašajo gnilobo sedanjega sistema, toda koliko jih je, ki bi se upali pripočeti kaj boljšega? Če je kapitalistični sistem gnil, če povzroča korupcijo, vojne in druge socialne bolezni, zakaj ne prično njegovi kritiki propagirati za socializem?

Zanj ne agitirajo raditega, ker jim je kapitalizem še zmerom ljubši kakor pa socializem, katerega niti ne poznajo. Poleg tega imajo kapitalisti liste, ki zabavljajo proti njim, da tako zavajajo "radikalne" delavce in farmerje.

Enako je med narodnostnim časopisjem. Vsi prisegajo, da so "od ljudstva za ljudstvo". Noben kapitalistični list ne pravi, da piše za kapitalistične interese, ampak za ljudske. Noben nazadnjaški list noče priznati, da je nazadnjaški. Noben "neodvisen" list noče priznati, da je vse križem odvisen.

Kaj je kapitalistični list? Vsaka publikacija, ki je za sedanjo formo ekonomskega reda, pa tudi, če napada in kritizira kapitalistično vladno te ali one dežele ali administracijo tega ali onega mesta.

Kaj je delavski list? Vsaka publikacija, ki je za odpravo sedanje gospodarske uredbe in propagira socialistično.

Vse takozvane liberalne publikacije, ki kritizirajo vlade, toda ne zagovarjajo spremembe sedanjega ekonomskega reda, so samo glasila levega krila v kapitalističnih strankah.

List, ki samo zabavlja zoper kapitaliste in miluje delavce, ni delavski list, ampak "švigašvagarski" list. Zmerom so boljši tisti listi, ki imajo gotova stališča, kakor pa tisti, ki nimajo nobenega programa in nikakih načel ter se sučejo po vetru. Odkrit nasprotnik ti je manj nevaren, ker ga poznaš in razumeš, kakor pa zakrit, ki ti hlini prijateljstvo, ob prvi priliki te bo pa izdal in pustil na cedilu.

Slovenski socialisti v Zedinjenih državah so mnogo grešili, ker so bili preveč tolerantni napram takozvanim "delavskim" listom in s tem utrdili med maso mišljenje, da je vsak list, ki rohni zoper izkoriščevalce, radikalen in vreden podpore. S tako taktiko se vzgaja delavce v mlačneže, ne pa za borbne socialiste. In to mišljenje je treba iztrebiti, čim prej, tem bolje!

VSEBINA MAJSKE IZDAJE.

Slika na naslovni strani je znamenito Avgust Rodinovo delo MISLEC.

Potrudili smo se urediti majsko izdajo, najsibo glede vsebine ali ilustracij, čim najboljše. Stroški te izdaje znašajo okoli tisoč dolarjev. Izredno uredniško delo je opravljeno brez vsakih izdatkov za list. Vsi literarni prispevki naših sotrudnikov so poklonjeni listu.

S članki, opisi in drugim gradivom boste zadovoljni. Žal nam je le, da nismo mogli izdati obsejnejšega lista. Gradiva za v list imamo mnogo, gmotnih sredstev pa premalo. Ako bi dobili še enkrat toliko naročil in več oglasov, bi izdali mnogo obsejnejši list. Pri tem pa ne smete pozabiti, da je naša majska izdaja obsejnejša kakor one, ki jih izdajajo druge socialistične in delavske publikacije.

DOSEGEL JE CILJ . . .

F. S. Tauchar.

Bil je star osemdeset let in je delal v tovarni. Prej je bil vposlen v rudnikih in raznih drugih industrijah. Povsod se je boril za in v delavskih organizacijah. To je, pomagal jih je ustanoviti in potem ko so se razvijale, jih je s sodelovanjem drugih aktivnih tovarišev izboljševal in izpopolnjeval v korist ne samo tačasnega delavskega stanja, temveč tudi zato, da se končno doseže cilj, ki je zapisan na svetu: — namreč: "Delavstvu z delom ustvarjeni svet in naravne zaklade, ker jih rabi za nadaljna ustvarjanja!"

Odkar je bil določen prvi maj za praznik mednarodnega delavstva, je s svojimi tovariši obhajal ta dan s tisto svečanostjo, ki je lastna le velikim, nadarjenim in intelektualnim propagatorjem plemenite ideje, s katero se skuša zediniti vsa ljudstva sveta . . .

V tem delu je mnogokrat naletel na ovire, ki so se šibkejšim zdele nepremagljive; on pa je vedno našel prava pota in izdelal vrlo zasnovane načrte mojstrske strategije, ki so se vselej dobro obnesli. In tako je iz vsakega konflikta izšel močnejši bojevnik kot je bil prej. Onim, ki so omagovali sredi pota, rekoč: "opustimo to, saj ne bomo nič dosegli," je vselej prilil svoje energije, da jih je vzdržal na njih postojankah.

Ob takih prilikah jim je govoril:

"Dragi tovariši! Dolžnost naša je delati v smislu našega programa, pa naj nam kljubujejo vsi sovragi. Ako ne bomo mi uživali sad svojega dela, bomo saj ugladili pota našim naslednikom, ki prav gotovo dosežejo to, za kar se mi borimo. Večjega bogastva jim ne moremo zapustiti kot je znanje in dobro zasnovane delavske organizacije, ki imajo zdrav temelj in poštene namene, na podlagi katerih hočejo osrečiti vsa ljudstva — izvzemši male peščice trotov, ki danes smatrajo zemljo za svojo last, ljudi pa za neke vrste orodje, potom katerega se da naravne zaklade izpremeniti v komercialno bogastvo.

"O teh 'dobrih ljudeh' čitate v buržvaznih listih, slišite na političnih shodih — in celo na naših zborovanjih. Jaz ne morem zapopasti, kako da delavstvo in celo voditelji industrialnih in strokovnih organizacij ne vidijo luksurijskih pašnikov, ki jih delavci pripravimo za naše nekoristneže. Največja naša krivda pa je, da jim ob vsakih volitvah izročimo vso moč delati postave, potom katerih je izkoriščanje delavstva legalno.

"Vidite, dragi moji, kako pomembno je naše delo, da zasejemo naše ideje med mase naših mezdnih tovarišev, ki se še ne zavedajo, da se bo delavstvo osvobodilo edinole potom skupne, močne politične organizacije. Tendenca cepljenja naših moči mora izginiti. Skupno moramo nastopati in zaupati v našo združeno moč, ki je nepremagljiva! Nepremagljiva le tedaj, če smo res združeni. Ako delamo zaupno in vzajemno ter opustimo vse škodoželjne in sebične malenkosti, ki so za naše uspešno gibanje kot rja na železu . . . kot karbolna kislina v kavi . . . se bomo organizatorično začeli zdravejše in uspešnejše gibanje.

"Ne obupajte, če ni vsako naše delo takoj kronano z uspehom, ampak poglejte natančno, kje so vzroki, da ni bilo uspeha. Vztrajno delo je še vselej dobilo nagrado, ki jo je bilo vredno; in zato bodite prepričani, moji dragi sodrug, da tudi mi ne bomo vedno hodili po trnjevitih potih. Ljudstvo bo enkrat tudi spre-

videlo, da smo mi v pravem, ter ovrglo sedanji krivični družabni red in ga nadomestilo s pravičnejšim, ki bo temeljil na naših zdravih principih.

"Takrat, bratje, bo prišel naš dan plačila, sreče in blagostanja. Bodite torej vztrajni in stojte v naših vrstah kot gora Everest v himalajskem pogorju!"

Tako je govoril veliki mož brez imena svojim tovarišem. Ah, kolikokrat je moral slično nastopiti, da se mu ni podrta vsa "hiša iz kart" . . . Večkrat je le z veliko težavo vzdržal organizacijo v eksistenci. Bil je kot velik rezervar superenergije v toliki kvantiteti, da ni nikdar prišel iz ravnotežja, niti padel v neprijetno zadrego, kadar je meril uma bistri meč z notranjimi in zunanji sovražniki svoje delavske organizacije. S temi kvalifikacijami je vedno uspešno zra-

na govorniških odrih. Že v prvih njegovih nastopih se je pokazalo, da je mladi mož velikih duševnih zmognosti. Bil je torej dobra pomoč očetu, kadar je bilo treba razpršiti meglo klavrne brezbriznosti in plaha mlačnosti, ki sta sporedno večkrat obsenčili glave šibkejših boriteljev v delavskih vrstah.

Dasi je bilo delo v prvih poglavjih zgodovine te delavske politične organizacije zelo težko in nehvaležno, je bilo vendarle igrača v primeri s preizkušnjami, ki so visele nad solidarno vzajemnostjo članstva kot strahoviti Damoklejev meč — zakravljen od južnega pa do severnega tečaja zemlje . . .

Pojavili so se namreč novi preroki, napačni učitelji, ki so kar čez noč postali tako ognjeviti pridigarji radikalnih fraz — katerih pomena v največ slučajih

NAŠ PRAZNIK!

gal in dosegel, da so tudi šibkejši trdno stali v njim odmerjenih pozicijah.

Tako je bilo njegovo delo v prvih poglavjih razvoja prave delavske politične organizacije. Bilo je vedno več članov; mladi so doraščali, vstopili v njo in postali aktivni. Nastale so nove razmere in z večjim številom novih članov so se pojavile tudi nove ideje v organizaciji. Dokler je bila za temi novimi nazori tudi iskrenost, je bilo še vse dobro. In naš junak — brez imena — je vselej rad pristal za uvedbo izprememb, katere se je izbralo za dobre potom konstruktivnega argumentiranja v splošni debati.

V takih razmerah je torej delavska politična organizacija procvitala in rastla. Mlajši so postajali bolj aktivni. Tudi sin moža brez imena je pričel nastopati

niti vedeli niso — da se je bilo bati razkola v dosedaj tako idealni procvitajoči organizaciji. Prišli so torej momenti radikalne napetosti in treba je bilo še dosti bolj intenzivnega dela, da se ta grozeča nevarnost odpravi, kot pa je bilo delo organiziranja.

Ko je pretel organizaciji razkol, je sin, dasi je radikalstvo vrelo v njem kot olje v razbeljenem kotlu, stal z očetom vred za centralizem in za obstoječi program stranke, ki temelji na podlagi marksističnih principov. Po treznem razmišljanju sta oba izpreviedela, da "novi" kričači prav nič novega ne povedo. Da so le adoptirali program že obstoječe stranke, ter mu dodali nekaj vratolomnih in na daljšo dobo za organizacijo zelo škodljivih pikusov, ki dajejo priliko kapitalističnim persekutorjem za preganjanje aktivnih so-

drugov, organizaciji sami pa v najboljšem slučaju nič ne koristijo.

Argumentirala sta, da je treba organizacijo na vsak način obdržati v edinosti. Cepiti svojih moči ne smemo. Vsakega člana, ki ima poštene namene, je dolžnost, da izboljšuje našo že obstoječo in dobro organizirano stranko! Vsak separatizem ali cepljenje delavskih moči je vsega obsojanja vredno.

In tako je šla organizacija skozi to fazo svojega življenja. Bila je velika preizkušnja za agilne sodruge. Prišlo je do boja v organizaciji, in konsekvntno do razkola v delavskih vrstah. Ta boj je bil brezploden zato, ker ni pojačal socialistične organizacije, niti čistil pojmov o "nasprotujočih" si načelih. Napravil pa je dve veliki škodi. Prva je, da se je zanemarjalo pravi in združeni boj delavstva napram kapitalizmu; druga pa, ker se radi medsebojnih bojov niso hoteli dosedaj še ne organizirani delavci pridružiti ne prvi in ne drugi bojujoči frakciji, rekoč: "Kaj nam trobíte o delavski solidarnosti, ko se niti peščica takozvanih voditeljev ne more zediniti!"

Ta boj je trajal dolgo, dolgo — predolgo . . . Stari je bil že dokaj izčrpan, ampak je še vedno stal kot jeklen stroj na svoji postojanki. Njegov sin je bil smatran za glavnega funkcionarja stranke, katero je tudi zastopal v poslovanju z zunanjim svetom.

Po letih boja je zopet prišlo do enotne fronte vseh proletarcev njih korumpirane države. Mož brez imena je bil delaven do zadnjega. Roka se mu je že malo tresla, glas njegov pa je bil še vedno čil in močan, kadar je bilo treba na zborovanjih kakšno novo idejo utemeljiti in novejšo članstvo pridobiti zanjo.

Mož brez imena ni več silil v ospredje. "Za to reč sem že prestar," je navadno rekel tovarišem z usmevom — ker so njegove bistro oči zasačile te misli v dno duš večine sodrugov — dasi je bil sam trdno prepričan, da je še kos vsaki težki nalogi. Nadomestoval ga je sin, ker je članstvo stavilo več zaupanja v novo moč. Vesel je bil, da je zmagovala ideja za katero se je boril vse svoje življenje. To je bilo njemu v zadostilo, pa naj bodo med vodilnimi faktorji njegovi sinovi, ali pa ljudje drugopoltné rase . . .

In prišel je dan prerojenja zatiranih . . . emancipacija človeštva v vseh delih sveta . . .

V državi je padel stari sistem in sodrugi, s sinom moža brez imena na čelu, so prevzeli nov upravni odbor.

Vse svoje življenje brezpravni proletarski oče se je te veličastne izpremembe silno razveselil, dasi tega ni razodeval v besedi, niti pokazal v obraznih potezah. On je videl in vedel še več. Govoril je veselja prežetim tovarišem, da je treba vzdržati třejno glavo, da obdrže to, kar so priborili v dveh generacijah. S tem, da je kontrola države v delavskih rokah, še ni vse doseženo. Treba je zgraditi nov družabni red, v katerem bo človeštvo v resnici deležno pravega bratstva, enakosti in svobode! Upravni odbor države na tem neumorno dela in odstranjuje zla, ki so do zdaj tiščala človeštvo k tlom. Vsi "dobri možje" dobivajo za svoja "dobra dela" njih "zaslugam" primerna plačila . . .

Ljudstvo se raduje in veseli te osvoboditve pod svobodnim solncem in raja v veliki manifestaciji, ki se vrši povodom prvega resničnega delavskega praznika.

Mož brez imena pa sloni ob oknu in radostno opazuje živahno vrvenje na ulici. Ve, da so mu štetí dnevi življenja, ki je bilo en sam dolg boj za osvoboditev delavstva izpod pete vzdrževalcev modernega suženj-

stva. Vesel je vendarle in rad umrje, samo da vidi, da je njegovo dolgoletno delovanje imelo zaželjeni uspeh.

Delal je in dosegel svoj namen — naj zdaj uživajo drugi! Prešnil ga je blažestni občutek ob tej misli — in začutil je, da ga zapuščajo telesne moči . . . Še en pogled po onih, ki jih je ljubil in za katere je dal svoje življenje . . . in sesedel se je v bližnji stol v sladki zavesti, da je dosegel svoj cilj . . .

Zunaj je ljudstvo veselo manifestiralo svoj svetovni delavski praznik . . .

"Hrvatska Bratska Zajednica u Americi".

Dne 14.-17. aprila se je vršila v Pittsburghu izredna konvencija Narodne Hrvatske Zajednice, katera je razpravljala o združitveni pogodbi hrvatskih podpornih organizacij. Pogodba je bila sprejeta s 186 proti sedmim glasovom. Trije delegatje niso glasovali. Ime združene organizacije bo "Hrvatska Bratska Zajednica u Americi." Tomo Besenić, gl. predsednik NHZ., je pozdravil konvencijo in jo pozval, naj deluje za cilj "Svi Hrvati jedna zajednica!"

Za združenje so že odglasovale Hrvatska Zajednica Illinois, eno kansaško društvo (samostojno) in Mlada Hrvatska Zajednica.

Akcija za združenje hrvatskih podpornih organizacij traja že dalj časa. Pričela se je, ker so jo zahtevale razmere. Mnogo truda je povzročilo vprašanje solventnosti, oziroma pomankanje solventnosti pri nekaterih.

V ospredju akcije za združenje stoji NHZ., ki je ena izmed najstarejših in največja jugoslovanska podporna organizacija v Ameriki.

Za združenje so se izrekle na začetnih konferencah sledeče hrvatske podporne organizacije:

Narodna Hrvatska Zajednica, Pittsburgh; število odraslega članstva 39,586; posmrtninski sklad \$1,366.457.85.

Hrvatska Zajednica Illinois; število odraslega članstva 10,767; posmrtninski sklad \$306,932.01.

Mlada Hrvatska Zajednica, Whiting, Ind.; 173 članov; posmrtninski sklad \$5,780.75.

Hrvatska Sveza na Pacifiku; 1,137 članov; posmrtninski sklad \$24,842.73.

Društvo "Sveti Josip", Kansas City, Kans.; 1,186 članov; posmrtninski sklad \$72,356.52.

Vse te organizacije skupaj imajo 52,849 odraslih članov.

Te številke so vzete iz poročila, ki je bilo podano združevalni konferenci, katera se je vršila 8. oktobra prošlo leto v Pittsburghu.

N. H. Z. izdaja svoje glasilo tednik "Zajedničar" in Hrvatska Zajednica Illinois mesečnik "Glasnik."

Čitajte članke o časopisju, ki so priobčeni v tej izdaji. Marsikaj, kar vam dosedaj ni bilo jasno, boste razvideli iz teh spisov. Vedeli boste, kako pokrivajo veliki ameriški listi deficit in kdo ga pokriva. Razumeli boste, zakaj se mora delavsko časopisje obračati za pomoč na delavstvo in nikogar drugega. In jasno vam bo, zakaj je vaša dolžnost podpirati VAŠE časopisje.

Drskar: Faktorji pri ustanovitvi in razvoju S. N. P. J.

Donesek k dvajsetletnici S. N. P. J.

Pred menoj leži slavnostna številka "Prosvete", uradnega glasila Slovenske narodne podporne jednote, posvečene dvajset letnici njenega obstanka. V njej vidim popisano začetek in razvoj S. N. P. J. in duševne ter materialne pridobitve slovenskih delavcev v Ameriki z njeno ustanovitvijo; transparent številka, ki kažejo rast članstva in jednotinega premoženja; dalje konstatiranje, kako je misijonska faza slovenskega življenja v Ameriki prešla potom duševne revolucije leta 1904 v dobo emancipacije, v dobo duševnega preporoda.

Vse to so dejstva, ki se jih ne da utajiti ali pobiti. Ta dejstva bi bila zadostna za vsakega, ki se je zanimal za rojstvo in razvoj SNPJ., da se ni tik pred datumom te slavnostne izdaje oglasil "Glas Svobode" s par članki, v katerih na zelo žaljiv način napada gotove parlamentarne funkcije SNPJ. in ob enem gotov element, ki je storil brezdvomno največ, da je postala SNPJ. to, kar je danes.

Da se zavrne škodoželjne namene, ki so bili naperjeni z dotičnimi zlobnimi članki sicer proti gotovemu elementu, a udarjajo vendar direktno po najboljših interesih SNPJ., sem se namenil podati v naslednjem nekaj zgodovinskih podatkov izza ranjše dobe, tako da bo lahko vsakemu jasno, kateri faktorji so igrali pri ustvarjanju sentimenta za ustanovitev organizacije kot je danes SNPJ., že v letih 1900—1903 in dalje važno vlogo in tako največ pripomogli, da se je ustvarjena organizacija razvila do njene sedanje veličine in veljave.

* * *

Kadar govorimo vsaj delno politično orientirani ljudje o zgodovini ameriških Slovencev, mislimo pri tem vedno na tri učinkujoče faktorje, troje političnih ali kulturnih struj, vsaka z gotovim smotrom ali ciljem, da obdrži, vsadi ali preobrazi pri članih te narodnosti gotove posvetne ali duhovne (verske) nazore o življenju. Duševna stran naroda, organizacije ali kakršnekoli skupine ljudi kjerkoli, njih značaj, kar pomeni kulturo in napredek, so kuje ali ustvarja vedno pod pritiskom gospodarskih razmer in pa pod pritiskom tistih faktorjev, ki so postavljeni narodu na čelo, bodisi da si se mu postavili na čelo sami, ali pa če so jih postavili drugi.

Ti trije faktorji so bili in so še danes *klerikalizem*, *liberalizem* in *soc'alizem*.

Kakšen političen, prosveten in kulturni značaj je koval našemu narodu klerikalizem?

Če se ozremo 25 let nazaj, vidimo, da so bili ameriški Slovenci kar so politike, kulture in splošnega družabnega napredka tiče, zelo omejeni in decentralizirani. Vladalo se je po farah; in kakor je bilo razdeljeno to cerkveno vladarstvo po farah, tako je bila razdeljena tudi cerkvena ali klerikalna politika po farah in mestih. In ker cerkev tukaj nima svoje politične stranke, je naravno, da je ob volitvah priporočala tiste kandidate starih političnih strank, ki so se izrekli v prilog cerkvenim ali verskim interesom. Ti kandidati pa so bili včasih republikanci, včasih demokratje, kakor je bil že slučaj v fari, mestu ali okraju. Na ta način je bila tudi verska kultura, ki je sicer mednarodna,

vendar pobarvana z lokalno politično barvo, ker je morala odgovarjati politiki v fari, odnosno mestu ali industrialnem okrožju.

V ožjem društvenem ali družabnem življenju, to je v zavarovalnih organizacijah je vladal istotako duh decentralizacije. Podpora bolnim članom se je dajala direktno iz lokalne blagajne in le v smrtnih slučajih je prispevala gotov del centralna blagajna jednote. Glavno besedo pri društvenih funkcijah je imel fajmošter, glavar fare; uradniki, ki so vodili funkcije društev ali jednote, so bili podrejeni kontroli duhovščine. Na ta način je bilo vse življenje ameriških Slovencev potisnjeno pod klerikalno kapo in značaj naroda je bil klerikalen. To pomeni, da je bil slovenski življenjski prepuščen absolutno na milost in nemilost duševni temi in gospodarskemu izkoriščanju najjačjih.

Iz tega ni težko sklepati, da je pustil ta element za seboj težko atmosfero družabnega, političnega in kulturnega življenja — kulturno pustinjo.

Drug element, ki je živel v istem času in v istem delokrogu drug poleg drugega, je bil liberalen element, ki je sicer živel, kar se verskega mišljenja tiče, zase in se ni pokoraval cerkvenim oblastim, toda radi raztrešenosti in medsebojne izoliranosti ni mogel združiti svojih sil in se organizirano upreti svojim duševnim nasprotnikom. Nekateri izmed njih so skušali koristiti svoji stvari s tem, da so šli v razna podjetja, — nekateri v tiskarsko obrt. Ali tudi pri tem so kmalu začutili klerikalni pritisk in se morali podati, to je, s klerikalci so morali delati kompromise, če niso hoteli iti gospodarsko navzdol in propasti.

V političnem oziru pa je ta liberalen element posnel klerikalce, kajti politični interesi so bili zanje razdeljeni po mestih, okrajih in državah kakor za klerikalce. To se pravi, v političnih bojih so se držali tistih kandidatov, ki so jih najbolje plačali. Držati se izven politike ni neslo. Svoje politične stranke liberalizem v tej deželi nima, kar pa se tiče kulturnega življenja, so si naši liberalci izposojevali vzorce od liberalcev v stari domovini.

Dva važnejša glasila slovenskih svobodomiselnih v Ameriki, ki sta orala ledino slovenske klerikalne prerije, sta bila "Glas Naroda" in "Glas Svobode".

Tretji element, ki se je pričel pred četrt stoletjem izseljevati v Ameriko, je bil socialističen element. Ravno tedaj se je po Slovenskem jela razširjati socialistična misel in dobivala vedno več tal in pristašev. Ta element je sprejel klic nove dobe, ki je zahteval več pravic, boljše življenske razmere, demokracijo, enakopravnost, ki je hotel bratstvo in svobodo! Imel je svoj politični program, svojo stranko in svoje — razredne boje, s katerimi je hotel odpraviti privilegije nad posestvi in razrede, ki jih je ustvaril kapitalistični sistem.

Takrat ta element še ni bil jak med ameriški Slovenci. Nekaj se jih je naselilo v industrialna mesta, kamor jih je vabil njih poklic, drugi so se naselili v premogarske naselbine in se prijeli dela v rovih kakor so ga opravljali v premogovnikih v Avstriji in Nemčiji.

Ker so poznali družabni red kakor je in njega gospodarski in politični sestav, jim ni bilo težki presoditi razmer, v katerih so se nahajali slovenski delavci to-

stran oceana. Iskali so medsebojnih stikov, in tako je prišlo, da so se leta 1900 pričeli oglašati z dopisi v "Glasu Naroda" in pisali o takih idejnih rečeh, ki so kolektivnega značaja in bi imele zbuditi v raznih naprednejših krogih pozornost in zanimanje. V nekem dopisu, priobčenem v "G. N." l. 1900, se je naprednjake direktno pozvalo, naj se udeleže razprave v listu, katera naj bi dovedla do konference, na kateri bi se uglasila pot za ustanovitev podporne organizacije naprednega delavstva. Čas za to akcijo še ni bil zrel in glas socialistov je bil glas vpijočega v puščavi.

Socialisti niso hoteli tratiti časa s čakanjem; pričeli so misliti na ustanovitev svoje organizacije, ki naj bi s časoma začela izdajati tudi svoje glasilo. Da število somišljenikov ni bilo malenkostno, dasiravno so bili raztrešeni po vseh krajih Združenih držav, je ugotovilo dopisovanje v "Glas Naroda" in pozneje dopisovanje med njimi samimi.

Posledica tega gibanja je bila, da se je dne 2. februarja l. 1901 ustanovil v Chicagu prvi socialistični klub slovenskih delavcev. Nekaj časa za tem je bil izdan prvi slovenski socialistični list "Zora", ki pa ni mogel zmagovati finančnih težav in je po štirih izdajah prenehal izhajati. Ta neuspeh je vrgel tudi delo socialističnega kluba za en čas v neaktivnost. Slovenska ameriška javnost pa je radi takih poiskusov vendar izvedela, da se nahaja med slovenskim delavstvom precej jaka, četudi večinoma še neorganizirana socialistična struja.

Naslednje leto je izšel v mestu Pueblo, Colorado, tednik "Glas Svobode". Prva številka je bila skoraj doslovni posnetek — zlasti na prvi strani — prve številke socialističnega tednika "Zora". Socialstom to seveda ni bilo zoperno, kajti Sakserjev list ni bil naklonjen njihovim načrtom, in ko so izdali svoj list, jih je grdo napadel. Vsako gibanje potrebuje liste, in tako so se zavedni delavci oklenili lista "Glas Svobode". Pričeli so z delom za pojačanje svoje organizacije in sklenili so pomagati tudi "Glasu Svobode" v moralnem in gmotnem oziru, ako bo vršil isto delo, ki bi ga imela vršiti "Zora". Tako so čikaški sodrugji pozdravili "Glas Svobode" in se vpregli v njegov jarem. Postal so njegovi sodrugniki, agitirali zanj in ga smatrali za svoje glasilo. Posledica te kooperacije je bila, da se je obnovilo delo kluba št. 1 in da so se organizirali socialistični klubi tudi drugje, najprej v Glencoe, O., potem v Conemaugh, Pa., in za temi so prišle v vrsto tudi druge naselbine.

Nastopno leto se je preselil "G. S." radi boljših stikov s socialisti v Chicagu. Kmalo na to je bila zopet sprožena ideja o ustanovitvi napredne podporne organizacije, ki naj bi bila neodvisna od cerkvenih vplivov. Nekateri napredni rojaki so bili organizirani v društvu "Slovenija", ki še sedaj obstoji in pripada, kakor takrat, neki češki svobodomiselnih podporni organizaciji. Ti so imeli že nekaj izkušenj na polju podpornih organizacij. Šli so dalje in organizirali društvo Slavija, ki je znana sedaj kot št. 1 v SNPJ. Dasi so bili socialisti zaposleni na polju svoje agitacije, so šli takoj na delo in pomagali pri zgradbi nove podporne organizacije.

Sodelovanje socialistov z listom "G. S.", ki je postal ob ustanovitvi SNPJ. njeno glasilo, je trajalo dotlej, dokler niso začeli lastniki lista "G. S." izkoriščati kolektivnih namenov Jednote v svoje namene in dvigati svoje glave čez tiste kroge, ki so se z najboljšimi nameni vpregli v plug, ki je imel orati klerikalno pre-

rijo in sejati seme kulturnega, političnega in gospodarskega napredka.

Ravno ta odpor proti izkoriščevalcem kolektivnih interesov v SNPJ., ta boj, ki so ga vodili socialisti za prečiščenje pojmov, je moral odpreti oči vsakemu, kdor je hotel spoznati, kakšna stališča zastopajo socialisti z ozirom na splošne interese slovenskega delavstva v Ameriki in z ozirom na interese članstva S. N. P. J. Posamezne struje so se radi tega boja skristalizirale in razlike med njimi so postale vsakemu vidne. Človeku se danes zdi čudno, zakaj se napada element, ki je ob vsaki priliki varoval interese SNPJ., ki so bili kolektivnega značaja za njeno članstvo in s tem omogočili, da je ostalo jedro in telo te Jednote zdravo in krepko. S svojimi napori, s svojim straženjem-te ustanove je socialistični element v glavni meri pripomogel, da je SNPJ. rastle in se razvila do današnjega viška.

Čas hiti. Gospodarski in politični razvoj sli družabne faktorje na druženje. Združevanjem se je nemogoče izogniti. Socialisti so v tej smeri vedno pripravljene sodelovati, ako so nameni taki, da koristijo delavstvu in ako je procedura združevanja poštena in odkritosrčna.

Klerikalci, ki so nam zapustili duševno in politično puščino, so v našem javnem življenju edini, s katerimi ne moremo imeti ničesar skupnega. Njihova življenska filozofija ni naša. Z liberalci lahko sodelujemo v zadevah, ki se tičejo kulturnega dela in so zapopadene v svobodnem izražanju misli. Toda njihova življenska filozofija je drugačna od socialistične, zato je socialistom mogoče sodelovati z njimi le tam, kjer se mišljenja ne križajo — le na polju takega dela, ki je lahko skupno in koristno splošnosti. Svobodomiselnost sama na sebi ne daje nikakih ovir za skupno delo socialistov s svobodomiselnimi, kjer je kooperacija mogoča. Toda skupno delo je mogoče le tedaj, če so svobodomiselnici gentlemani in poštenjaki.

Ako je svobodomislecem v resnici za boj proti duševnemu mračnjaštvu, če jim je le na tem da se bore proti klerikalizmu — in raditega boja njihovo časopisje sploh obstoji — tedaj se ne bodo spodtikali nad socialisti, temveč jih bodo podpirali, če že ne v politiki pa vsaj tam, kjer gre za skupne interese članov te ali one organizacije ali za kulturne interese članov enega naroda.

Vsako drugačno zadržanje naših svobodomislecev se mora smatrati le za političen manever, za igro, ki naj jim vrne nazaj tisto, kar so vsled svojega negentlemanskega nastopanja zaigrali. Tako nastopanje pa ne bo gospodom svobodomiselnim tudi v bodoče prineslo nič drugega kakor boje, tisti struji, ki čaka, da se zopet povrnejo dobri stari časi, pa veselje.

"Proletarec" je zrcalo aktivnosti slovenskih organizacij na političnem, kulturnem in gospodarskem polju. Postanite tudi vi sodrugnik "Proletarca". Poročajte vanj o vseh dogodkih v vaši naselbini, ki bi zanimali širšo javnost.

Tudi, če se zavedate krivičnosti današnjega družabnega reda in ga kritizirate, nič ne pomaga, kajti kot posameznik ne boste dosegli ničesar. Vaše mesto je v organizaciji razredno zavednega delavstva in taka organizacija za jugoslovansko delavstvo je Jugoslovanska socialistična zveza. Pridružite se ji.

A. K.: V socialistični Idriji pred četrto stoletjem.

Od Logatca ob južni železnici (proga Ljubljana—Trst) po deželni cesti — s pošto 4 ure, peš pa 8—9 ur — si prispel po navadi s precej mešanimi občutki v kotlino, ki je bila znana po širnem svetu vsled dveh produktov — živega srebra in klekljanih čipk — v prijazno idrijsko mesto. V lepih poletnih dneh jo je pešec mahnil čez Ravnik na Hotederščico, od tam na Godovič, potem po bližnjici v romantično Zalo, kjer si je pri Jaku lahko še dušo privezal — po Zali do Podroteje in Zagode, od tam po prijaznih "rakah" v Idrijo. Če si bil zdrav in veselega srca, ni ti bilo žal te dolge, ali prav zanimive poti. V jesenskih, zimskih in zgodnjepomladnih dneh pa je bil edino poštni voz, ki je redke potnike prepeljal iz Idrije ven in iz Logatca v Idrijo. Pokojni logaški poštar Mulej je bil

zili in dolga pot iz Logatca v Idrijo se je lažje "prenesla."

Zanimivo mesto je bilo Idrija takrat za vsakogar; serpentine od Godoviča v Zalo, vedno globlje in navzdol — naenkrat — globina; na obeh straneh deželne ceste strmo robovje, tik ob cesti nemiren hudournik, ki se je ob povodnjih razvil v mogočno reko; cesta se vije dolgo uro dokler ne zagledaš gorske rečice na široko razlitate, smaragdno-čiste, veselo žuboreče — in pred teboj že stoji v vzornem redu idrijsko posestvo pri "Zagodu"; gostilna, kakršnih ni več, z vrtom, ki jih ni več, s cenami, ki jih že dolgo ni več, in žaga in mlin in kmetija. Po malem mostičku, ki je bil pripet na živo skalo preko tu precej zožene Idrijsčice si prispel na ljubko šetališče — na "rake", po katerih je te-

vrhovni kapitan, ki je vodil usodo Idrijčanov za 2 fl. sem in tja. Vsak je poznal moža, ki je pred odhodom pošte prišel pogledat konja ter jima s par sladkorčki osladil dolgo pot proti Idriji. Na cesti si srečaval dolge vrste furmanov, ki so prevažali iz Logatca živeže (žito, moko, krompir itd.) ter premog v Idrijo in iz Idrije podolgaste železne možnarje, podobne dolgim cevem, v katerih se je izvažalo živo srebro. Bič je pokal, vozniki so ukali in prepevali — če je bilo lepo in prijazno; kleli, če je bilo grdo; vse gostilne ob potu so bile vesele, z njimi vozniki in potniki, kajti kdor gre na pot, ima po navadi denar — vozniki so se morali čisto "ogret"; potniki pa so morali čakati na pošto v gostilnah, kjer se je tudi poštar rad pomudil . . .

Premožnejši, ki so imeli lastno vprego, ali denarja dovolj, da so si najeli kočijo, so se seve ugodno vo-

kla iz Bele posebej napeljana voda za rudniško uporabo. V dobri četrto uri so se že pokazale male hišice po rebrih brdov in gora, med katerimi teče Idrijsčica, ki se naenkrat razlije v velereko, preko katere vidiš postavljene dolge "grablje". Kdor je prvič prispel v Idrijo in še ni videl gorskih mest, se je čudil in čudil; češ, čemu te dolge "grablje" sredi prijazne rečice, čemu tako ogromen prostor za to rečico, ki vendar teče tako pohlevno-nežna in ljubka, vabljliva in mamljliva. Če si pa prišel spomladi ali jeseni, ko so se visoko gori pri Vojskem "na Klavžah" (najvišja fara na bivšem Kfranjskem — na meji Goriške) otvorile na široko zatvornice mogočnih jezov, za katere so marljivi "ulcnjaki" (Holzknechte — drvarji) navozili čez poletje ali čez zimo na tisoče in tisoče kubičnih metrov lesa, hlodov, tramov, drv — takrat si strmel s sveto grozo;

bilo te je strah, in občudoval si mogočnost narode in znanosti — ko je lesena reka plavala proti Idriji dan in noč, noč in dan ter se sredi Idrije na grabljah zastavljala . . . Blžnje hišice in njih stanovanjci so se ponavadi izselili, kajti bili so že žalostni svedoki hudih dni. Ali vse mine; tudi voda je odtekla, ostale pa so ogromne množine lesa, ki jih je na ta način brez stroškov erarna gozdarska uprava prenesla tja, kjer jih je rabila. In rudnik je rabil silno mnogo lesa; v jami je treba vse podstaviti — jama žre les — podložiti, podpreti . . . Treba pa je bilo tudi drv za kurjavo prebivalstvu, ki je kurilo peči edino z drvmi.

V Idriji in okolici je živel takrat okrog 1000 rudarjev s svojimi družinami. Življenje je teklo mirno: rudar je hodil na svoj 8-urni šiht, žena in hčerke so kleklale po 16—18 ur na dan slavno znane "idrijske čipke". Višje v gorah so živeli "ulcnjaki", ki so parkrat v letu prišli v mesto, da se oskrbe z živežem in drugimi potrebščinami. Glavni in najvišji gospod je bil c. kr. dvorni svetnik rudniški ravnatelj, ki mu je ob strani stal discipliniran štab rudarskih inženjerjev, kemikov in administrativnih uradnikov. Seveda samo Nemci in Čehi. Če je kak Slovenec po rodu zašel med nje, je pozabil na svoje poreklo in svoj rod, kakor so tudi pozabili skoro vsi Čehi, izvzemši nekoliko redkih mož, ki se niso udali pritisku.

Na gorah so kneževali v svojih revirjih c. kr. erarni gozdarji, ki so hodili v mesto le 30. v mesecu po denar, kegljat in se malo pozabavati. En dan ali dva za ostalih 28 v mesecu! Nad njimi pa je kraljeval gozdarski svetnik, mrki Fridrich. "Ulcnjak" je rajše srečal medveda, če je zablodil preko Snežnika v temne njegove gozdove . . .

Socialistična misel je našla med delavstvom Idrije plodna tla. Rudniški glavar je bil despot. Car daleko — Bog visoko! Dunaj in Idrija. Če se je že kak inšpektor c. kr. poljedeljskega ministrstva podal na "inspekcijo", je telegrafiral, da pride, če je hotel udobno priti sem — in to je hotel vsak! Gospodje so bili tedaj vedno ob "pravem času" obveščeni in — red je bil vedno tak, kot ga je visoki obisk želel.

Rudnik je bil last c. kr. erarja. Despotični birokrati so za delavca predpisali "službeni red," ki je seve dajal vso pravico le paznikom in uradnikom; delavec jim je bil izročen na milost in nemilost. Rudar je moral hoditi v jamo "okrog kola" in sleherni predpostavljeneč ga je smel, kadar se mu je le zljubilo, lopniti z loparjem . . . Bili so to bridki časi. Ali klic: proletarci vse dežel, združite se — porodil je čudo. Tudi idrijski "knap", pohleven in udan, je vstal in se pridružil sotrpinom.

Mezde idrijskega rudarja so bile zelo nizke; v denarju je dobil pred 25 leti na dan od 30 do 80 krajcarjev (srednja plača 50 krajcarjev) ter 27,5 l pšenice, 22,5 l rži, 7,5 l koruze ter 0,3 m³ drv na mesec za sebe, za ženo pa 5 l pšenice, 12,5 l rži in 0,3 m³ drv in za vsakega otroka do 14 let še: 2,5 l pšenice ter 7,5 l rži. Ljudje so se vsled tega zgodaj ženili in družine z mnogo otroci niso bile redke. Rudniku ni nikdar manjkalo delavcev. Idrijsčan je redkokdaj odšel v daljni svet. Oče rudar, sin rudar . . . Le sempatja so se nekateri spustili proti Trstu ali Ljubljani; med kavarniškim osobjem si videl še največ idrijskih dečkov. Krapš, Tratniki, Lapajneti so idrijska imena.

Po eni strani silna oddaljenost od železnice ter težavno potovanje, po drugi dejstvo, da so ljudje bili stalno nameščeni v rudniku in bili vedno le doma —

sta vplivala, da so mogle v Idriji do konca 19. stotletja biti za delavca skoro suženjske delovne razmere. Ljudje so se tudi med seboj ženili — in Vončinov Francov so imeli pri rudniku 21 — ki so jih titulirali Vončina Franc I., II., III. itd. Isto velja za Kogeje Jožete, Trevene Antone, Velikajnete Janeze, Krapše Leopolda, Podobnike France itd. itd.

Za šolanje in izobrazbo je skrbela rudniška ljudska šola, dokler se ni okrog l. 1900 rodila v občinskem odboru misel, ustanoviti na občinske stroške srednjo šolo, kar je na razvoj in napredek prebivalstva v vsakem oziru povoljno vplivalo.

Idrijski rudar pa je bil dovzetan za vse, kar je dobrega in lepega. Dasi so možje-agitatorji (Grabljevic, Brozovič, Železnikar, Kramaršič in dr.) prinesli le gesla o socializmu ter oblike potrebnih organizacij, in še prišli niso velikrat, vendar so se med delavci samimi vzbudili propagatorji in vodniki za socializem.

Valentin Gliha, Simon Kavčič, Ivan Kokalj II. (imenovan Hanzelj), Tomaž Filipič, Anton Slabe, Anton Kogej, Urban Stremfelj, Urban Gantar — so imena, ki jih bo našel proučevalec delavskega gibanja v Idriji in ki se bo čudil inteligenci in duševni zrelosti, ki odseva iz njih organizatornega in agitatornega dela.

Valentin Gliha.

Bil je rudar. Mladost njegova je tekla okrog 1860 v Idriji. Oče mu je bil sodnijski sluga. V zgodnji mladosti se je naučil nemško, kar mu je omogočilo, da se je seznanil s socialističnimi nauki mnogo preje nego njegovi tovariši. Dobival je letake, časopise in brošure med prvimi. Njegovo stanovanje (bil je samec in živel z materjo v skupnem gospodarstvu) je bilo zbirališče prvih "socialistov". Tine (tako so ga splošno imenovali) je bil visok mož, koščen, na špičastem nosu očala, v ustih obligatna pipa, je rad podučeval tovariše. Kar je zvedel, je previdno in modro obrazložil. Med delavci je užival velik ugled.

Izvolili so ga v vse korporacije kot svojega zastopnika: bil je v odboru rudarske zadrage II. skupine, v načelstvu bratovske skladnice, v nadzorstvu Občnega konzumnega društva, ki ga je pomagal ustanoviti ter seve na čelu krajevene socialistične organizacije.

Socialistične nauke je razumel in na diskuzijah, ki so se vršile vsako soboto, je počasi, umno in prepričevalno povedal svoje misli. Oženil se ni, ker je smatral, da je takratni njegov zaslužek še za njega prepičel. Večkrat mi je izračunal: "toliko za mater, toliko za sestro, ki jo je podpiral, toliko za stranko in organizacijo, za knjige in časopise — da bi se tega odrekel, nak — in še pipa — sam tako malo rabim. Ali naj žena in otroci stradajo?! Veš, predobro vidim. Samo brata Lojzeta poglej! Nak — kadar bo boljše. Saj nisem sovražnik žen . . . Pravzaprav sem pa že prestar." S tem je končeval po navadi take razgovore.

Tomaž Filipič.

Mala postava z velikim krofom pod vratom. Pravi tip zgornjega Štajerca. Imel je svojo hišico ob Idrijsčici v naselbini Amerika, spadajoči v spodnje-idrijsko faro. Doma je bil iz Cerkljanskega. Po letih sta bila precej iste starosti z Valentinom Gliho. V mladosti se je pridno učil; znal je tudi precej dobro nemško. Pisavo je imel za čudo lepo in razločno in koncept šolanega človeka. Na delo je hodil v rudnik od zgodnje mladosti. Ker je bil zgovoren, prevdaren in zelo previden, je med delavci od 90 let sem užival veliko spoštovanje. Bil je merodajen član načelstva Bratovske skladnice, zapisnikar glavnega odbora rudarske za-

druge II. skupine (bivši dolgoletni predsednik vitez pl. Schoepl in tajnik Arko sta ga zelo cenila, ker je bil neustrašen in pogumen zagovornik delavskih pravic), zapisnikar nadzorstva občnega konzumnega društva. Politično je kot socialni demokrat vodil krajevno organizacijo v Spodnji Idriji.

Sicer pa so se vse niti delavskega gibanja plele v njegovih rokah. Kot povedano, je bil energičen ali prevdaren bojevnik. Pokojni dvorni svetnik Schmidt ga je ob priložnosti tako-le kvalificiral: "Der gefaehrlichste, weil solid, guter Arbeiter, hochanstaendig, aber nicht zu beugen." Tomaž je bil res mož na mestu. Ker je imel lastno hišico s precej polja, ki ga je obdelovala pridna njegova žena z otroci, je bil napram rudniku dosti neodvisen. Nastopal je pogumneje kot drugi, ali tudi previdnejše. "Vse po lepem, po dobrem, samo ne se ukloniti." Mladi rudarji so ga zato večkrat obdolžili "da gre z rudnikom", ker je odbil na sejah njih radikalne zahteve.

Simona Kavčica

osebno nisem poznal. Mož je bil med ustanovitelji Občnega konzumnega društva ter med prvimi socialisti. L. 1898 pa je odšel v Ameriko v Virđen III., od koder je pazno motril napredek socialistične Idrije. Rad je dopisoval v idrijski "Naprej". Pisal je lepo. Pogled na delavske razmere mu je bil čist. Njegovi dopisi iz Amerike so trajne vrednosti.

Tudi gmotno je podpiral rad soc. dem. stranko, ker jo je smatral za edino pravo zastopnico delovnega ljudstva. Njegova tovariša v Idriji sta bila poleg že omenjenih sodrugov Tineta Glihe in Tomaža Filipiča.

Urban Strempefelj in Anton Kogej.

Prvi je bil zanimiv možakar. Brez ljudsko-šolske vzgoje, iz Vojskega doma, je vedno hrepenel kvišku. S težavo se je navadil pisati in brati, ali kar je zapisal in kar je bral, to je držalo. Zadržna ideja ga je povsem prevzela. Bil je dolgo let član načelstva Občnega konz. društva v lastnosti kontrolorja. Vodil je čipkarski oddelek, in bil na sploh vesten funkcionar.

Prvi soc. dem. politični shod v Idriji — 1. sept. 1895, na katerem sta poročala Kramaršič in Železnikar, je sklical U. Strempefelj.

Drugi je bil sin imovitega kmeta iz Čerinovša nad Idrijo, oženil se je s hčerko premožnega kmeta Govčarja — vsled česar so ga kot tovariša-rudarja izbrali ustanovitelji Občnega konzumnega društva za prvega kontrolorja (in kmalu na to za skladiščnika ali prodajalca, češ ta dá lahko dovoljno garancije. Anton Kogej je pozneje otvoril gostilno pri "Tončku", ki je bila dolgih dvajset let glavno zbirališče idrijskega delavstva, pravi "Delavski Dom". Spodaj so bili gostilniški prostori, zgoraj pa so gospodarile idrijske organizacije: politična, rudarska Unija, kolesarsko društvo "Sloga", žensko društvo "Veda", pevski zbor itd. itd.

Mož je bil poštenjak in je rad pomagal povsod, kjer je bilo potreba pomoči, tako gmotne kot prijateljske.

Urban Gantar

ni znal ne pisati ne brati. S težavo se je navadil podpisati svoje ime, da je mogel biti izvoljen v razna zastopstva, kjer je bil prav na mestu. Bil je oblagodarjen z veliko familijo. Trikrat oženjen.

Na shodih govornik — tribun — ki je znal govoriti k srcam in dušam. Bilo ga je često prav veselje poslušati. Hinavstva, zahrbtnosti in podobnih lastnosti ni poznal. Govoril je naravnost. Kar je rekel, bilo je

izgovorjeno iz globine njegove notranjosti.

Ugodno je bilo njegovo stanovanje: snažno, lepo urejeno, skromno, ali čedno. Kot delavec: mravlja in čebela; kot človek: poštenjak. Bratu brat. Sotrpinu drug. —

Najmarkantnejša oseba med idrijskim delavstvom tiste dobe pa je bil

Ivan Kokalj II.

ki so ga na splošno poznali pod imenom "Hanzel". Doma od Kroke nekje, brez ljudske šole, razvil se je v agitatorja izredne kakovosti. V težkih dneh, ko je neprijetno pomiriti na tisoče razburjenih duhov, ko so na shod privreli moški, žene in mladina — ko ni bilo daleč do nepremišljenih dejanj, takrat je vstal Hanzel in grmel. Ker so vedeli, da ne govori rad veliko in da govori le tedaj, kadar je treba in kadar se ne more zogniti, sledili so pazno njegovim besedam. Ali pa na sejah: ko so bile tiste seje, na katerih govore tisti, ki nimajo nič povedati ali govore in govore, ko ponavlja drug za drugim en in isto — na takih sejah, ko me je vdel Hanzel, da trpim, je vstal, zakašljaj in na moder način speljal vodo na pravo korito.

V življenju je imel smolo. Polno boleznih v družini, smrt za smrtjo. Sam bolehen. Vendar je šel in z zadnjimi naporji zgradil ob cesti v Sp. Idriji malo kočico "da bodo otroci, ko ga ne bo več, imeli pribežališče." Slutnja ga ni varala.

Pri zgradbi hiše mu je pomagal, kdor je le mogel. Njegovi naporji pa so bili za izmučeno telo preveliki.

Tiho so tekale solze, ko je spreved korakal na pokopališče. Eden najboljših — kdo na njegovo mesto? Da je Idrija imela svojega barda kot ga je dobila Ostrava v Petru Bezruču: Ivan Kokalj bi našel svojega pevca.

Antona Slabéta

smo pokopali 4. febr. 1904 — pred dvajsetimi leti. "Naprej" v št. 2. drugega letnika je napisal: "Turobno plapola raz domovanje rudarskega društva rdeči prapor in oznanja, da Franceta Slabéta ni več. Poslednjič je včeraj izdihnil mladenič, ki je obetal biti eden najboljših med dobri." Res: vzgled mladega proletarca, ki je zbiral tovariše in jih vodil. Značajan fant. Moder in plemenit. Da si ga ni tuberkuloza izbrala za svojo žrtev, stal bi v prvih vrstah organiziranega proletarijata. Njegov svetli vzgled bi mnogo koristil med mladino.

L. 1898 se je naselil v Idriji Fran Rinaldo iz Zagorja. Značilna osebnost; delaven, marljiv, poln inicijative. Postal je vodnik idrijskemu proletarijatu. Po poklicu kovač, z veliko družino, vodi Občno konzumno društvo in se peča z velikimi problemi lastne produkcije. Kupi posestvo "Podroteja" za konzum, preuredi bivši cementni mlin v valjni mlin . . . Izda L. 1900 v imenu idrijske lokalne organizacije Delavski žepni koledar, ki mu slede letniki 1901, 1902, 1903 in 1904. L. 1904 je izdajatelj idrijskega krajevnega štirnajst dnevnika "Naprej". — Kadar se bo pisala zgodovina socialističnega gibanja na Slovenskem, bo delo Franceta Rinaldota v Idriji vzgled bodočim pokolenjem.

* * *

Organizatorično delo, izvršeno v Idriji do l. 1903 omogočilo je: da je v Idriji začela črhajati knjižnica "Napreja", ki je potem sistematično izdajala brošuro za brošuro, 16 po številu, ki so mnogo pripomogle, da se je razširilo seme socializma širom Slovenije.

Prvi delavski župan v Sloveniji je bil izvoljen v socialistični Idriji, ki je v delavskem gibanju prednjačila. Delo požrtvovalnih Tinetov, Tomažev, Hanzelnov in Urbanov je moralo roditi uspehe. Težavna potovanja Grabljeveca, Brozoviča, Kristanov in vseh onih, ki so zmrzovali ali pa se potili v poštnem vozu ali

peš od Logatca po Zali do Stravsovega salona, da so mogli prinesiti novega boderila delavski Idriji, poplačana so bila v socialistični Idriji v lepo se probujenem proletarijatu, ki je vneto sprejete nauke socializma širil na Žirovsko, Cerkljansko in dalje . . .

(*"Pod Lipo."*)

Kulturno, politično in ekonomsko delovanje elyske naselbine.

Fred A. Vider.

Ely ima nekaj nad 4,900 prebivalcev. Nahaja se na severu Minnesote blizu kanadske meje. Ely je znan tisočerm našim rojakom, bodisi da so si tu služili svoj kruh, bodisi da so čitali o njemu.

Slovenci so se pričeli naseljevati na Ely pred približno sedemintridesetimi leti. Sedaj jih je tu okoli 2,500. Večinoma se preživljajo z delom v rudnikih. Nekaj je trgovcev in obrtnikov. Skoro vsa rudniška industrija je v posesti Oliver kompanije, ki je podružnica jeklarskega trusta. Nekaj manjših rudnikov lastujejo takozvane neodvisne družbe. Dasi je železo ena najvažnejših kovin današnje dobe, se z rudarji postopa kakor da niso za drugega kot za delo v rudnikih. S tem mislim reči, da jih trustjanska gospoda ne vpoštevata. Malo je krajev, kjer bi bilo delavstvo tako brezpravno kakor na železnem okrožju Minnesote. Kaj bi bil svet brez železa?! Brez bakra, premoga in drugih rud? Tisočera življenja se riskira vsak trenotek v dnevu za spraviljanje naravnih zakladov na površje. Rudar je pionir civilizacije! Civilizacija, kakor je danes, pa mu ne izkazuje nikakih hvaležnosti.

Delo v tukajšnjih rudnikih je silno naporno. Rudarji potrebujejo izrednega počitka, ako hočejo dalj časa vztrajati. In vztrajati je treba ne samo mesece, ampak leta, do groba!

Kljub težkim oviram tudi tukajšnje delavstvo ni pozabilo na kulturno, politično in gospodarsko delo. Ely je bil v tem oziru vedno znan ne samo po železnem okrožju, ampak tudi po naselbinah izven Minnesote.

Mi ne moremo navesti enakih uspehov s kakršnimi se ponašajo nekatere druge naselbine po Ameriki. Smo pač živeli v drugačnih razmerah. Železna peta je zadušila marsikaj, kar bi uspevalo in procvitalo, ako bi jo ne bilo.

Imeli smo mnogo požrtvovalnih mož, ki so v resnici delali za napredek. Imeli pa smo tudi precej takih, katerim je bil cilj dolar in ti so nam napravili mnogo škode.

V železnem okrožju so naselbine, n. pr. Tower, ki so kakor izumrle. V nekaterih so vzrok mrtvili izčrpani rudniki — to je manj dela kakor ga je bilo. V drugih je krivda mrtvili pomankanje sposobnih ljudi. Na Elyju se je vedno dobilo vsaj nekaj ljudi, ki so držali bakljo aktivnosti na polju prosvetnega dela; ako bi jih ne bilo, bi naselbino doletela ista usoda kakor par drugih.

Ze pred leti se je poskušalo s konsumnim društvom. Propadlo je, kakor mnogo drugih. Vzrok: pomankanje izkušenj, nesposobno vodstvo in nesloga.

Rojaki zadrugarji so po polomu konsumnega društva izgubili vsako voljo za nadaljne poskuse.

Dasi se tujerodcem od strani ameriških unijcev čestokrat očita pomanjkanje volje za organiziranje v strokovnih unijah, so imeli minnesotski rudarji že parkrat težke boje s kompanijami. L. 1907 je bila splošna stavka rudarjev, ki jo je vodila W. F. of M. Tudi poznejša leta je prišlo do stavk v večji ali manjši meri; vse so se končale z neuspehom. Jeklarski trust je bil prejak in razmere take, da se ni moglo zmagati. Ampak delavstvo je pokazalo, da je voljno iti v organizacijo. Danes, po razočaranjih, je stvar druga. Vzelo bi ogromno energije, predno bi bilo v teh krajih mogoče ustvariti močno unijo z zavednim članstvom.

Bolj uspešni smo bili na polju kulturnega dela in še bolj na polju podpornih organizacij. Na Elyju je sedež Jugoslovanske Katoliške Jednote. Skoro vse druge slovenske podporne organizacije imajo tu svoja društva, med katerimi prednjačijo društva S. N. P. J. Vseh podpornih društev je šestnajst.

L. 1903 je naselbina dobila dramatično društvo, ki so ga organizirali rudarji. Koliko časa je eksistiralo, piscu ni znano; niti ni to važno, važno pa je, da so se že takrat dobili ljudje, ki so hoteli delati tudi na kulturnem polju. Ker so bili takrat po tem okrožju zelo burni časi, so take ustanove večinoma kmalu zaspale. Rudarji, ki so imeli sposobnosti za organizatorično delo, so se hitro selili iz kraja v kraj, bodisi radi "črne liste", bodisi da se umaknejo šikanam, ali pa z namenom, da si najdejo kraje, kjer jim bo mogoče delati pod ugodnejšimi pogoji. Ustanovili so dramatično društvo ali pevski zbor, ko pa so odšli, so take ustanove navadno prenehale.

Najtrdnjši vpliv v tukajšnjih naselbinah je bil klerikalni. Ta je imel zaslonbo v duhovnikih in v kompanijah, ki so podpirale fare. Ne Elyju je nekoč rudniška družba odtrgala vsakemu delavcu od plače gotovo vsoto na mesec in jo oddala slovenski fari. Ker pa kompanijski uradniki niso za vsakega vedeli da-li je Slovenec ali kaj drugega, se je dogajalo, da so bili prizadeti celo finski rudarji, ki so protestantje, pa so morali podpirati katoliško faro. Pritoževali so se toliko časa, da je kompanija prenehala pobirati cerkven "asesment".

Leta 1912 se je reorganizirala Slovenska čitalnica, ki je bila in je duša vsemu kulturnemu življenju slovenske kolonije. Razvijala se je in obeta postati ena najpomembnejših institucij te vrste med ameriškim Slovenci. Omenjenega leta se je zbralo nekaj mož in dvignilo Čitalnico do višine, ki je bila tudi za takrat-

ne razmere ponos naselbine. Med njenimi takratnimi najaktivnejšimi delavci so bili John Teran, Anton Hrast, Martin Judnich, Frank Zaitz in drugi. Kmalu nato se je pričela akcija za slovenski dom; vršilo se je nekaj sestankov, nakar je stvar zaspala.

Tudi nad Čitalnico so prišle težave. Nekaj časa je visela med življenjem in smrtjo. Dobili so se delavni rojaki in jo ohranili pri življenju. V njenih prostorih je postalo zopet živahno. Njene knjige so romale po naselbini kakor nekaj. Pri tem je oživele tudi hrepeneje po lastnih prostorih.

L. 1914 je Čitalnica postavila lastni Dom, ki ni bil kako veličastno poslopje, vendar pa je odgovarjal njenim potrebam. Ag. tacija za večji Dom pa se je nadaljevala.

L. 1919 je bil sklican javen shod v svrhu ustanovitve organizacije Narodnega doma. Sklenilo se je pobirati članarino 50c od člana. Čitalničarji so to akcijo podkrepili s tem, da so vse premoženje Čitalnice iz-

oziru precej izboljšale. Igre, ki jih prireja dramatični klub Soča, so na občinstvo v splošnem napravile dober utis. Žal, da nimamo svoje dvorane s primernim odrom.

V političnem oziru stvari niso sijajne. Socialistično gibanje je dobilo pred leti v teh krajih precej tal posebno med Finci, pa tudi nekaj klubov JSZ. je bilo ustanovljenih. Radi vojnih persekucij in tiranije kompanijskih bosov, največ pa menda radi nevednosti, je socialistično gibanje v tem delu države zelo trpelo. Socialistični listi imajo v tem kraju precej naročnikov, posebno "Proletarec". Bolj aktivni smo v lokalni politiki, ki je "nestrankarska". Elyška mestna občina je v rokah Slovencev. Kandidatov se ne postavlja v ime nu strank, ampak v ime nu lokalnih skupin.

Vse ustanove in vse delo za kulturni razvoj naselbine vodi izključno delavstvo, četudi mu nekateri ljudje zelo malo zaupajo in se posmehujejo njegovim sposobnostim. Taki učenjaki mislijo, da ker delavci niso

ročili novi zadrugi Narodnega doma s skromno zahtevno, da naj se ji da v novem Domu sobe za čitalnico. Kmalu po tem shodu je bilo naprodaj primerno poslopje, katerega je organizacija kupila ter ga nekoliko preuredila za potrebe elyških organizacij. Lastuje ga deset podpornih društev in dramatični klub.

Ker se je organizacija od svoje ustanovitve precej razširila, postaja sedanje poslopje pretesno. Posebno pogrešamo dramski oder.

Ako bi šla naselbina vztrajno na delo in če bi bili vsi faktorji složni, bi se dalo premagati tudi nadaljne ovire in naselbina bi dobila Dom, ki bi odgovarjal njenim sedanjim potrebam. Mogoče pridejo s časoma vsi do spoznanja, da le "v slogi je moč"!

Čitalnica, ki ima sedaj svoje prostore v Narodnem domu, postaja med rojaki vedno bolj popularna. Ljudstvo pridno posega po knjigah; težave so samo v tem, da je sedaj težje nabavljati knjige kakor pred vojno.

Na dramatičnem polju je bila naša naselbina več ali manj zmerom aktivna. Obstojala so že razna dramatična društva. Od l. 1916 naprej so se razmere v tem

nikdar "trgali hlač" v visokih šolah, morajo biti "zabiti". Mi pa poznamo učenjake, katerih ni drugega kakor domišljija in bi jim bolj pristojala metla nego pero, četudi so bili v šolah. Poznam rojaka, ki je oil premogar, danes pa je gl. tajnik neke organizacije, katero vodi vzornejše in pod njegovih vodstvom boljše uspeva, kakor pa je pod upravo iskušenega bankirja. Delavci — samo ako hočejo — znajo ustvarjati in se znajo povzpeti navzgor k znanju s svojimi močmi. In taki so bili in so med nami najboljši kulturni delavci.

Kar imamo ni mnogo. Toda v danih okolščinah je vendar veliko. Požrtvovalnih ljudi je malo. Takih, ki kritizirajo vsevprek in preklinjajo današnji sistem, pa je preveč. Ti niso sposobni storiti ničesar v splošno korist. Za tak poklic je treba praktičnih duševnih delavcev, ki razumejo položaj kakor tudi psihologijo ljudstva, ki vedo, da se s premišljenim delom doseže veliko več kakor pa s frazami in beganjem ljudi. Na prvi način se gradi; z drugim se podira. Kar imamo je delo ljudi ki znajo graditi. Kar nimamo je delo tistih, ki ne znajo graditi in ovirajo druge pri delu.

Edmondo D'Amicis:

POGOVOR.

Mati žalostno): "... Pa ti si socialist, in ne verješ v Boga (pri tem se dotakne malega križca, ki ji visi na prsih) in ne v to, kar si poljubljal kot otrok."

Sin: "Ali sem kaj takega kedaj rekel? Nikdar ne, draga mati. Ne trdim, da imam vero v Tvojega Boga, ali tudi ne tajim, da dvomim. Upam, da najdem ono, kar iščem. Tak sem, in verjem, taki so v večini oni, ki se imenujejo celo vernike. Če nimam trdne vere, to ni zategadelj, ker sem socialist, ampak zato, ker sem sin sedanje dobe. Duševna vzgoja je porodila v meni dvome; in te vzgoje mi niso dali socialisti! Poglej samo okoli sebe: kolikor le ljudi poznaš iz kroga naših znancev in prijateljev katerekoli starosti, ki jih celo sama spoštuješ in ki vsi mrzijo socialistične nauke, skoro noben nima trdne vere. To celo sami priznavajo. In če trde, da jo imajo, ni to res, ker živé tako, kot bi nobene vere ne imeli. Socializem ne prepoveduje: verovati; socializem le pravi, da bodi vest in človekovo prepričanje svobodno, brez okov in oklepov. — Ali se Ti ne zdi, da je to edino prav, kajti le v svobodnem prepričanju in zavesti more vzrasti in vzcveteti prava vera?"

Mati: "No... če torej v kakšnem trenutku veruješ v Boga, zakaj ne pomisliš, ubogi moj sin, ki hočeš izpremeniti svet, da je človeška družba pač takšna — če je takšna kot trdiš — ker hoče tako Bog."

Sin: "Ne — nikoli, draga mati, ne morem tega misliti. Današnji svet je povsem drugačen kot je bil včasih. Tega vendar ne moreš tajiti. Prav — če se je tedaj spreminjal in spremenil, je tako hotel Bog. Ako je tedaj bil Bog zato, da se je svet preje spreminjal, zakaj ne bi hotel, da se to godi tudi v bodoče? Kdo izmed verujočih bi se upal trditi, da je sedanja oblika ljudske družbe poslednja in taka, kot jo želi Bog, ki jo je določil kot končno neizpremenljivo. Da bi hotel Bog obdržati za vedno vse nerednosti in slabosti, ki so na dnevnem redu današnje ljudske družbe?! Kdo bi to verjel? Če je tedaj jasno, da se bo svet spremenil — potem je jasno, da nas pusti Bog delati, kar nas je volja, kajti drugače bi itak ne imeli svobode sploh, brez katere ne bi mogli niti delati dobro niti grešiti. Prosti smo. Gradimo lahko, kar se nam zdi dobro in prav, podiramo lahko, kar smatramo za slabo in zlo. Preuredimo tedaj tudi lahko človeško družbo, da bo boljša nego je. In če to moremo, potem je naša dolžnost pred Bogom tudi tako delati."

Mati: "Mogoče... lahko... ne trdim, da nimaš prav, ali tudi ne pritrjujem... Veš, Vaša napaka je, da je vaša temeljna misel, kakor pravijo vsi, utopija, nekaj kar se nikdar izvršilo ne bo, ker je ustanovljeno na napačnem razumevanju ljudske narave."

Sin: "Draga mati, ali se Ti ne zdi, da je utopija, ustanovljena na napačnem razumevanju ljudske narave, tudi ideja Jezusa Krista, ki pravi: vsi ljudje naj se ljubijo med seboj kot bratje, naj bogati razdajo vse revnim in postanejo revni, naj si odpuste med seboj vse žalitve in naj se nikdo ne briga za zemeljske užitke. Glej, draga mati, ta ideja se ni uresničila niti za devetnajsto let! Ali morebiti upaš, da se kedaj uresniči?"

Mati: "O, to je pa vse nekaj drugega! Vse ono, kar predpisuje evangelij, more izvrševati samo oni, kdor hoče. Pomisli le, ako bi se ravnali vsi po Kristo-

vih naukih, svet bi se spremenil kakor si želiš. Glej, sinko, za vse to je treba samo vere."

Sin: "Ne, nikakor ne, draga mati! Če bi vera zadoščala, da pripelje ljudi na pravo pot, in da jih tudi obdrži na pravi poti, čemu pa je potem treba — in to celo pri najbolj pobožnih narodih, — toliko zakonov in odredb, toliko oblastnj, da ščitijo življenje in premoženje, da drže ljudi na uzdi, da jih kaznujejo radi miru in redu?! Ali vidiš, da vera ne zadošča niti, da se obdrži to malo dobrega, kar je; kako pa naj zadošča v svrhu, da se izvrši vse ono boljše, za kar se mi vojskujemo?"

Mati: "Ne vem... ali vsi pravijo, da hočete vi nemogočo spremembo, da stremite za družbo, ki ste si jo sami izmislili in kakršne ni nikoli bilo in je tudi nikoli ne bo."

Sin: "Saj tudi take človeške družbe — kot je danes — ni bilo nikoli. In ta današnja, ta ne stoji, ta se razvija nepretrgoma. Poglej, draga mati, koliko novega vidiš vsak dan, koliko novih naprav, novih zakonov, uredb, koliko misli, tendenc, navad, o katerih celo tedaj, ko sem jaz bil mlad, skoro ni še nikdo sanjal — le govorilo se je o ekstremnih mislih nekoliko ljudi, ki pa se seveda jedva kedaj uresničijo. Razmišljaj o vsem tem, pa o delavskih strokovnih organizacijah, o kooperativah, o obrambnih društvih, o zakonih, ki branijo delavstvo, o ljudskih sodiščih, o misli solidarnosti in enakosti; koliko izpremenjenih pravic, koliko reforem, koliko krutih bojov med delavci in gospodarji; spremljaj razvoj vseh teh dogodkov v bodočnosti, vsak je k jednemu cilju smerjajoča linija — vsi pa gredo za enim, to je: za izboljšanjem stanja delavskega ljudstva. Povprašaj svojo pamet in gotovo ti že ta pové, da je v oni točki, kjer se strnejo, kamor gredo vse linije, socializem, ali pa nekaj prav blizu tega — odkoder pa se prirodnim potom pride v socializem. Vidiš, svet se spreminja. Bodi prepričana, da bo čez sto let ves drugačen kot je dandanes. No, kaj misliš, ali bo takrat bližje ali dalje, od one socialne uredbe, kakršno mi zatevamo?"

Mati (zmešana): "Ne nisem tako učena in zmožna, da bi se o tem dalje pogovarjala, drago dete... Vendar, da Ti povem, čutim odpor proti vašim idejam... nek strah, ki nekaj pomeni."

Sin: "Ta odpor in strah niso vzbudile v Tebi naše ideje, ali vzbudile so ga osebe, ki te ideje napačno razlagajo in nas obrekujejo. Pomisli draga mati, da je na milijone ljudi dolgo časa živel v prepričanju, da so bili prvi kristjani, ki so vendar živeli med njimi, hudobni in pokvarjeni ljudje, zmožni slehernega slabega dejanja ali celo zločina."

Mati: "Ah, ne jemlji takih primerov, dete moje. Vzemiva in dopustiva, da se more svet izboljšati, kakor praviš; vendar se ne bo izboljšal, če ne bo to božja volja. Samo od Boga prihajajo dobre aspiracije in dobre misli. Srce pa mi govori, da vi ne greste z Bogom. Kaj bi bil brez vere napredek, vsa kultura in vse ono, kar ti želiš in za čemur stremiš."

Sin: "Kaj bi bila vera brez dejanja, draga mati? Poglej malo naše predloge drugega za drugim. Socializem si želi človeško družbo, v kateri bi ne mogel eden bogatejši iz dela drugega in živeti brez dela; družbo, v kateri bi vsi delali in ne bi za nobenega bilo dela v preobilici, ki bi ga utrujalo in žalostilo; družbo, ki bi dala delavcu čas in način, da dobi novih sil, da skrbi za družino in izobraževanje duha; družbo katera hoče, da bi prenehala ona usodna potreba, ki trga matere od otrok in jemlje otroke domu in šoli, ki otroke in

žene slabi in jih demoralizira, podaljšuje nevednost ljudstva in seje smrt med slabimi. Socializem hoče, da bi ne bilo več one brezuzdne konkurence, ki je vzrok tolikih nizkih strasti, tesnobe in razprtij, one furije po dobičku, onega strahu pred izgubo, one borbe med ljudmi, ki se krvavo prepirajo za ped zemlje in drobtinico kruha. Socializem želi konca vsega tega, da se naredi prostor novi družbi, še ne razdeljeni na razred bogatih in ošabnih ter na razred zavrženih revežev, ki so jezni že pri pogledu samem na neenakost, brezpravnost in nezaslužno bedo, ki oslabi vsako pošteno vest. Socializem hoče skratka: da bi ljudje složno živeli in tvorili, v kolikor se to da, eno edino veliko delavsko družino, v kateri bi bila egoizem in neenakost, če že ne v kali od prirode zatrta, saj ublažena, grda sebičnost zadrževana, neenakosti pa bi bile izravnane z vzajemno ljubeznijo in skupnim užitkom. Glad in obup pa bi poleg obilice bila skoro nemogoča. Glej, draga mati, ali je tu eden izmed navedenih predlogov, ki bi nasprotoval Tvoji veri? Ali je sploh kakšen, ki bi ga moglo Tvoje dobro in prijazno srce zavreči? In reci še: ali se more sploh verovati v dobrega in pravičnega Boga, ne da bi se pomislilo, da si tudi on želi, da se ta ideal uresniči? Praviš, da dobre misli prihajajo od Boga. Dragi mati, odkod pa imam jaz ta nagon, da skušam za trpeče in trudeče se ljudstvo storiti, kar je mogoče, odkod sožalje, ki me boli, odkod želja po dobrem, odkod to sovraštvo proti zlu in brezpravju, ki je uničilo mir mojemu življenju, ki mi pa daje najplemenitejše radosti v življenju?"

Mati (ganljivo): "Da, gotovo . . . ako Te slišim tako govoriti . . . No, ako si odkritosrčen (v trenutni odločitvi sname mali križek z vratu in ga poda sinu s sladkim nasmehom), poljubi to-le . . ."

Sin (odkritosrčno): "Ljubil je reveže, tolažil je nesrečneže, pridigoval pravičnost in umrl za svoje brate. S celim srcem."

Mati (s hitro kretljivo, ganjena): "Moj sin!" (ali takoj utihne, dene si roko na čelo, osupnjena je, nato žalostno), "Vendar . . . ne vem, . . . ne razumem . . ."

Sin (samemu sebi z vzdihom): "Glej, to nesrečo, ne razume!" (Nato pa z globoko nežnostjo in živahno: "O mati, bolj Te ljubiti ne morem, ali ko bi mi namesto dvomov, očitaj in nezaupanja, rekla enega dne: — No, dete, da, prav imaš, soglašam s teboj, bojuj se za svoj sveti ideal, materin blagoslov te spremlja . . . — padel bi na kolena pred Te in Tvoj križ: bil bi dober kot angelj in močan kot junak!")

Mati (zakrivajoč si z robcem oči): "Ne govori več . . . sinko . . . pojdi . . . pusti me, da razmišljam."

Industrialna demokracija, za katero stremi socializem, ne pride sama od sebe, nego je treba zanjo delati. Za sedaj je glavno delo organiziranje in izobrazba. Ali ste v vaši naselbini že kaj govorili o tej demokraciji in o delu, ki je s tem v zvezi? Če še niste, storite to takoj. Ustanovite socialistični klub in pridobite Proletarcu novih naročnikov.

ŠLOVENSKEMU DELAVSTVU V HERMINIE, PA.

Socialistični klub št. 69, JSZ., zboruje vsako prvo nedeljo v mesecu po seji društva Prostomisleci, št. 87, SNPJ., v društveni dvorani. — Rojaki, pristopajte v naše vrste! — Anton Zornik, Box 202, Herminie, Pa.

Konferenca socialističnih strank na Balkanu.

Dne 11.—13. marca se je vršila v Bukarešti konferenca zastopnikov soc. strank Jugoslavije, Rumunije in Bolgarije, na kateri so razpravljali o macedonskem vprašanju, o homatijah v Bolgariji in o zadržanju bolgarske socialno demokratske stranke po padcu Stamboliskijeve vlade. Zastopniki slednje so podali dolgo poročilo in izrekli želji, da se ga pošlje tudi eksekutivi socialistične in delavske internacionale.

Zastopniki vseh strank so priznali, da tvorijo vpad, ki jih vprizarjajo macedonski komitaši na srbske čete resnično vojno nevarnost na Balkanu. Zaključili so, da je sedaj najvažnejša naloga socialističnih strank v Jugoslaviji, Rumuniji in Bolgariji razkrivati načrte imperialistov in laži intervencionistov, ob enem pa agitirati za popolno amnestijo in ekonomsko pomoč macedonskim beguncem.

Vse tri stranke so se izrekle, da bodo branile kakor doslej kulturne in gospodarske pravice narodnostnih manjšin in so potrdile tozadevne sklepe hamburškega kongresa Socialistične in Delavske Internacionale, ki se je vršil meseca maja prošlo leto.

Konferenco bankanskih socialistov je aranžirala eksekutiva Socialistične in Delavske Internacionale na svoji seji meseca februarja v Luxemburgu, ki je inštruirala svojega mednarodnega tajnika F. Adlerja in I. Tseretellija, zastopnika georgijske socialistične stranke, da naj se je udeležita. Zastopniki jugoslovanskih socialistov na konferenci so bili, Nedeljko Divac in Živko Topalović, za bolgarsko stranko, Janko Sakašof, Asen Cankof in M. Neikof, in za rumunske socialiste, I. Fluera, I. Moscovici in dr. Pistiner.

Stvarniku njegove plodove! — to je jedro socializma. Vse socialistično gibanje gre za tem, da preosnuje človeško družbo na taki podlagi, ki omogoči skupno organizirano delo, skupno povišanje vrednosti življenja, skupno uživanje vseh materialnih in kulturnih plodov. To gibanje je samosvoje in vodi k neizogibni zmagi.

PODVOJIMO ŠTEVILO NAROČNIKOV "PROLETARCA!"

AKO bi vam rekel prijatelj: Dobodi mi do konca tega leta enega novega naročnika na ta in ta list — ali bi ga mogli dobiti? Gotovo!

"Proletarec" je vaš prijatelj. S temi vrsticami apelira na vas, da mu pridobite do konca tega leta vsaj enega novega naročnika. Vsaki sedanji naročnik enega! Število naročnikov se na ta način podvoji! Da, ampak ali je to izvedljivo? Je, ako hočete!

Ako pustite vso agitacijo samo nekaterim, je težko zanje in za list. Tudi če ne storite drugega kakor da pridobite listu vsaj enega novega naročnika — in ako stori vsak drug naročnik enako — boste agitatorjem olajšali delo in "Proletarcu" boj za existenco. In toliko ste gotovo pripravljene storiti! Ako niste, bo kdo drugi dobil mesto vas dva nova naročnika. Mi moramo naprej s socialističnim časopisjem!

PRİČE ORGANSKE EVOLUCIJE

Predaval
IVAN MOLEK

v soc. klubu števil 1 v Chicagu dne 22. februarja 1924.

(Konec.)

7. GEOLOGIJA.

Geologija je zgodovina zemlje, pravzaprav zemeljske skorje, spisana na kamen. In zemlja je sama pisala to svojo zgodovino. Geologija je knjiga iz kamena. Njeni listi so kamenite plasti, ki živo opisujejo vso mrtvo preteklost našega sveta. Vsaka kamenita plast predstavlja posebno tvorbo ali poglavje v zgodovini zemeljske skorje. Zato je geologija zelo dobra in zanesljiva priča organske evolucije.

Geologija nas uči, kako, iz česa, po katerih naravnih zakonih in približno kdaj je nastala trda skorja naše zemlje. Uči nas, kako in iz česa so nastale plasti različnih kamenin, rudnin in mehke prsti; kako so nastala gorovja in dolovja in kako se je izpreminjalo lice sveta. Debelina zemeljske skorje znaša po domnevanju geologov okrog 60 milj. Izvzemši tenkega prta prsti na vrhu in vode v morjih in jezerih ter rekah je vsa ta masa zemeljske skorje kamen, kolikor ni rude vmes. Ali kamen ni povsod enak. Vsaka geologična plast ima svoje vrste kamen, ki je drugačen od kamena spodnje ali zgornje plasti. Geologu je treba le pogledati kamen in takoj ve, v katero dobo razvoja zemeljske skorje spada. Teh dob je v glavnem pet, z raznimi poddobami pa okrog trideset. Kamen je v glavnem vulkaničen ali sedimenten (usedlinski). Prvi nastaja iz lave, katera pride izpod zemeljske skorje, drugi pa iz prsti in organske snovi, katero znosi voda v morja in jo odlaga na morskno dno. Druge vrste kamen, zlasti apnenec, producirajo drobne morske živalice. Prst je razkrojen kamen, pomešan s kemičnimi spojinami rastlinskih in živalskih ostankov. Obratno se prst, nanošena v vodo zopet spreminja v kamen, seveda zelo počasi.

Kameniti listi v knjigi geologije pa niso prazni. Kajti če bi bili, bi nam geologija ne mogla dosti povedati o razvoju življenja. Kamenita knjiga zemeljske zgodovine ima tudi črke in te so

8. OKAMENINE.

Okamenice ali fosili so črke na kamenitih listih zgodovine naše zemlje. Z okamenicami je knjiga skalnih skladov šele popolna in razumljiva. Okamenice so odtisi živalskega in rastlinskega življenja, ki so se ohranili v kamenu. Mrtva žival ali rastlina, zasuta v pesek, je prišla pod vodo ali pod lavo; pesek se je strdil v kamen in tako je okamenela tudi pokopana žival ali rastlina. Skalne plasti vseh geologičnih dob, od tiste, v kateri je pričelo življenje, so polne okamenic. Kdor izmed vas je bil rudar, ali če je delal v kamenolomu, je mogoče naletel nanje. Kdorkoli je obiskal kak naravoslovski muzej, jih je gotovo videl.

Veda, ki se peča z okamenicami, se imenuje paleontologija. V zadnjih osemdesetih letih, odkar ta znanost deluje, so paleontologi in biologi odkrili fosile tisočerihih živalskih plemen, ki so že davno izumrla. S čudovito natančnostjo so zasledili in spojili člen za členom celo verigo razvoja. Tupatam še kak člen manjka, toda znanost je neprenehoma na delu, dokler ne

najde vseh členov. Ta veriga davnih živalskih rodov in rastlin je šele — poleg embriologije — potrdila veliko resnico evolucije.

Odprimo veliko prirodno knjigo skalnih plasti in pogledjmo. V najnižji tvorbi kristalastega skrilavca ni nobenih okamenic. To je znak, da v dobi, ko se je formiral ta kamen, še ni bilo življenja na zemlji, in če je bilo, je bilo tako neznatno in revno, da ni moglo pustiti najmanjše sledi za seboj. Čim pa pridemo v kamenite plasti kamorijske perijode, najdemo fosile brezvretenčarjev (protistov, mehovcev, mehkužcev in črvov). V silurski perijodi najdemo fosile prvih rib, najnižjih vretenčarjev. V devonskem kamenu vidimo prve dvoživke in žuželke, kar je dokaz, da se je v tem času življenje že preselilo iz vode na suha tla. V skladnih permske tvorbe so prve reptilije ali kuščarice. V triasu se pokažejo prvi dinosavri. Skozi vse plasti mezozoične ali sekundarne dobe se nahajajo okamenice ogromnih dlnozavrov do novejše kredne tvorbe, kjer izginejo. V skalah terciarne dobe, ki se deli na štiri perijode, se pojavijo sesalci in njih forme se potem vlečejo do najnovejših plasti, ki so stare kakih 10.000 let. Od kambrijske perijode je preteklo po Osbornovem računu najmanj 40 milijonov let.

Predniki vseh zdaj živečih višjih živalskih form se dajo slediti s pomočjo okamenic nazaj člen za členom do njihovega začetka. Sloveči naravoslovec Huxley je na ta način odkril rodovnik krokodila, ki sega doli v mezozoično dobo in se ustavi pri velikanskih reptilijah. Še bolje je ženjalni Marsh izsledil prednike konja. Po njegovem dognanju je razvoj konja trajal štiri milijone let. Konj ima svoj začetek v živali, ki ni bila večja od današnje lisice. Žival je bila 14 palcev visoka, imela je proge kot cebra in na vsaki nogi po pet parkljev. Živela je v eocenski perijodi terciarne dobe. Marsh je to žival krstil za eohippusa. Iz te živali se je razvil orhippus, ki je imel po štiri parklje. Temu je sledil v miocenski perijodi mesohippus s tremi parklji in v velikosti ovce. Iz tega je izšel miohippus, ki je še mel po tri parklje, toda srednji je bil večji od ostalih dveh. Potem sledi pliohippus, ki ima dva parklja, ampak eden je tako majhen, da se pri hoji ne dotika več tal. Žival je dosegla velikost osla. Pliohippus, ki je žival v pliocenski perijodi terciarne dobe, je pa oče divjega konja, ki ima samo eden parkelj, oziroma kopto in katerega je človek udomačil. Okamenice vseh teh prednikov konja so bile najdene ob reki Missouri in danes se nahajajo v muzeju vseučilišča Yale.

Na isti način kot pri živalih je v kamenu zabeležena tudi zgodovina rastlin.

Še več. Veda nam je odkrila tudi fosile najstarejših ljudi. Leta 1856. so našli v Neanderthalu na Nemškem lobanjo in nekaj drugih kosti človeka, o katerem so učenjaki dognali, da je živel pred 50.000 leti, to je v zadnji ledeni dobi. Neanderthalski človek, kot ga imenujejo, je imel precej ven molečo spodnjo čeljust, zelo nizko čelo in nekoliko krive noge, tako da je malo visel naprej. Bil je kanibal in njegovo najboljšo orodje in orožje je bil kos odkrhnjenega kamena. Na enaki stopnji je bil človek, čigar ostanke so našli v Krapini na Hrvaškem. Leta 1907. je bila najdena v Heidelbergu v Nemčiji okamenela človeška spodnja čeljust, o kateri sodi Osborn, da je stara 200.000 let. Pozneje so našli še več človeških fosilov v Franciji, Španiji, Belgiji, Angliji, Italiji in Avstriji, ki predstavljajo različne človeške rodove z starejše in novejše kamene dobe. Najznamenitejša najdba je pa bila l. 1891. pri Trinilu na otoku Javi pri Aziji. Tam so našli

vrhni del lobanje in kost noge. Temu bitju so učenjaki dali ime *Pithecanthropus erectus* ali pokonci hodeč opični človek. Ta stvor namreč ni bil še človek, pa tudi opica ne več, pač pa nekako v sredi, torej nekak spajajoč člen med človekom in višjimi opičnimi rodovi. Osborn ga je postavil pred ledeno dobo, torej v čas pred pol milijona leti. Lani so našli v Južni Afriki lobanjo človeka, o kateri trdijo, da je starejša kot *Pithecanthropus erectus*.

Bogastvo okamenic se večja z vsakim dnevom. Vsak dan najdejo kaj novega — in vsaka najdba iznova potrjuje veliko resnico evolucije.

9. RAZVOJ POD VPLIVOM ČLOVEKA.

Človek je danes vladar sveta. Nobena žival ni nikdar vladala sveta tako despotično in ekstenzivno kot ravno človek. Človek si je podvrnil nešteta plemena živali in rastlin v svojo korist tako temeljito, da so ta plemena že tisočletja popolnoma v njegovi oblasti. In ne samo to, da so v njegovi oblasti. Človek je ta plemena tudi izpremenil, požlahtnil — naredil je iz divjih zverin domače živali tako krotke in pametne, da so te živali v gotovih lastnostih, naprimer v potrpežljivosti in pasji pokorščini, celo nadkrilile njega samega. To je naredil človek na presenetljiv način s pomočjo prirodnega zakona selekcije, ne da bi se bil zavedal tega zakona. S tem, da je vedno izbiral najboljše samce za oploditelje, je človek razvil popolnoma nova plemena iz nekdanjih divjih živali. Človek je naravnost ustvaril nove živali in docela zabrisal sled za njihovimi divjimi predniki. Človek je ustvaril živali in rastline, kakršne je sam hotel. Naprimer iz rogate govedi in drobnice je naredil nerogate vrste. Produciral je gotovo vrsto grozdja brez pešk in zadnje čase smo slišali, da so sadjarji znali odpraviti tudi jabolkam peške.

Pes je civiliziran volk. Pes je bila prva žival, katero je človek udomačil že v stari kamneni dobi pred kakimi 15.000 leti. Še danes niso divjaki nikjer brez psa. Danes je na svetu kakih 500 pasjih pasem in vse te so delo človeka. Kakršno pasmo hoče človek imeti, takšno ima s pomočjo umne reje — selekcije. Istotako je z mačkami, ki so vse potomke divjega in zelo krvočnega mačjega plemena. Krava in vol sta potomca divje govedi, h kateri spadajo jeleni, bivoli in bizani. Koza, ovca in prašič ravno tako izhajajo iz divjega prednika. Nebrojne vrste kokoši različnih barv in tipov so izšle iz divje kure, kakršna še danes živi v džungli Indije. Golobov je danes okrog 150 vrst, a vsi izhajajo iz divjega ptiča plavega perja, ki še živi v obmorskih krajih Evrope. Medtem ko so naši arijski očetje v Aziji udomačili konja, kravo, kamelo, kozo, kuro, gos in raco, so ameriški Indijanci na isti način ukrotili lamo in purana. Ni je živali pod solncem, da bi je ne mogel človek civilizirati, če mu le donša kakšno korist. Storil je to z žuželkami — čebelami in sviloprejkami — in ribami. Takožvane zlate in srebrne ribice, ki jih vidimo v posodah z vodo, so delo Japoncev in Kitajcev. Ti so jim dali to barvo; njih naravna barva je temna.

Kakor z živalmi tako je človek delal tudi z rastlinami, katere mu služijo za živež, obleko in ornament. Žitne rastline, kot so pšenica, ječmen, koruza itd., so oplemenjene trave in trsi. Mi smo tako navajeni teh rastlin na poljih, da si domišljujemo, da že od začetka sveta tako rastejo človeku v prid. Pa ni res. Človek je živel stotisočletja, ne da bi bil obdeloval zemljo in jedel kruh. Poljedelstvo je primeroma še nova iznajdba. Staro je kakih 10.000 do 12.000 let. Človek je

bil prej pastir in živinorejec, predno se je lotil obdelovanja zemlje. V Indiji še danes raste pšenica in ječmen v divjem stanju, ampak zrnde, ki ga pozobljejo ptiči, nima tistega okusa kot domače žito te vrste. Treba je bilo tisoče let, predno se je tako požlahtnilo, da je postalo tako užitno kot je danes. V Chili in Peru še danes raste divji krompir, seveda droban, trd in grenak. Zelje, cvetno zelje in koleraba so vse skupaj ena sama požlahtnjena in precepljena divja zel, ki je znana botanikom z imenom "*brassicca olexacea*". In sadna drevesa! Sadjerejci poznajo okoli 900 vrst jabolk najkrasnejših barv, debelosti in okusa, a vse prejkone izvirajo iz majhne, kisle in netečne azijske lesnike. Tako je tudi s hruškami, češnjami in ostalim sadjem. Izjemo delajo le nekatere vrste tropičnega sadja, ki je tudi v divjini sladko. Rože na vrtovih, v posodah in cvetličnjakih so vse precepljene in neštokrat presajene in prenegovane divje cvetlice. Tako se vrši razvoj novih živalskih in rastlinskih plemen pred očmi človeka, pod njegovim vplivom in po njegovi volji. Nam se mogoče zdi ta stvar malenkostna, ker o njej ne razmišljamo dosti, vendar pa je udomačenje živali in rastlin eden največjih triumfov človeka, zlasti če pomislimo, da je pričel vršiti to delo še kot barbar. Ako bi se človek lotil še samega sebe in na isti umni, znanstveni način paril in izbiral telesno in duševno najboljše razvite moške in žene, sem prepričan, da bi ustvaril novo človeško pleme: nadčloveka. To se nedvomno zgodi v bodočnosti. Danes bi bilo to še nemoralno, ampak v bodočnosti pa bo moralno in potrebno.

Z umnim poljedelstvom, živinorejo in sadjarstvom je človek razvil nove vrste življenja iz starih vrst. To pa bi bilo nemogoče, če bi ne bili pogoji razvoja že od nekdanj tujak. Človekov izbor je le nadaljevanje, pospeševanje in nadziranje prirodnega izbora ali selekcije, ki deluje že milijone in milijone let.

Tako sem vam nakratko omenil devet glavnih prčeh organske evolucije. Lahko bi jih naštel še mnogo, ali čas je prekratek in gradivo je preogromno. Vsako teh kratkih poglavij nudi dovolj gradiva za ravno toliko predavanj, če bi hotel bolj natančno obdelati vsa ta zanimiva vprašanja.

Omenim naj samo še nekaj. Prirodni zakon organske evolucije harmonizira z vsemi znanimi tendencami splošne evolucije vesoljstva, vsega. Organsko življenje sveta — živalstvo in rastlinstvo — je del naše zemlje in vesoljstva kakor vsa neorganska materija. Devet desetih snovi, iz katere so zgrajena živa bitja, sestoji iz kisika, vodika, ogljika in dušika — torej iz elementov, ki sestavljajo vodo in zrak in tvore večji del vseh kontinentov. Človeško telo, ki v splošnem sestoji iz istih kemičnih prvin kot telesa živali, je sestavljeno iz štirih trdin, petih plinov in sedmerih kovin, v vsem iz šestnajstih elementov izmed 92, ki sestavljajo naš planet.

Človek je torej del prirode, neločljiv del. Včasih si je človek domišljal, da stoji nad prirodo in vse drugo okoli njega da je bilo ustvarjeno samo radi njega. Ali prišel je čas, ko mora človek spoznati resnico in priznati, da je produkt razvoja, da pripada naruri kakor roža, katero tako rad duha, in kakor sladki sad drevesa, ki ga je sam zasadil. Živali niso izven njegovega sveta, niti rastline, pač pa del organske celote, h kateri pripada tudi on. Vse, kar je živega na zemlji, je proizvod procesa evolucije in še vedno v tem procesu. Iz tega procesa ni izhoda.

Dokazov, prič evolucije je vsepolno. Resnica organske evolucije je podprta s fakti, ki niso nič manj avtoritativni in prepričevalni kot so oni, ki podpirajo Kopernikov zakon o gibanju svetov, ali Newtonov zakon o težnosti teles. Treba je le pošteno in razumno preiskati ta fakta in vsak dvom mora izginiti. Največji nasprotniki evolucije so navadno oni, ki nočejo zasledovati in preiskovati teh faktov in dokazov, oni, ki nočejo imeti nikakršnih informacij, oni, ki slepo in gluho gonijo le svojo. Ampak čas ni več daleč, ko bo resnica evolucije univerzalno priznana in kdorkoli jo bo hotel diskreditirati, se bo blamiral, kakor se bi danes blamiral vsakdo, kdor bi trdil, da je Kopernikov zakon gibanja svetov laž in da se zemlja ne vrti okrog svoje osi in ne okoli solnca.

EKSEKUTIVA SOCIALISTIČNE STRANKE:

Eugene V. Debs, Indiana; Morris Hillquit, New York; Edmund T. Melms, Wisconsin; Birch Wilson, Pennsylvania; W. M. Brandt, Missouri; Leo. M. Harkins, Penna.; W. R. Snow, Illinois.

Eksekutivna tajnica: Bertha Hale White, 2653 W. Washington Blvd., Chicago, Ill.

TAJNIŠTVO J. S. Z.:

Charles Pogorelec, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

EKSEKUTIVA J. S. Z.:

Frank Alesh, Sava Bojanović, Vincenc Cainkar, Mi-
loje V. Lučić, Blaž Novak, F. S. Tauchar, Frank Zajec.

NADZORNI ODBOR J. S. Z.:

Philip Godina, Milan Slavić, Frank Udovich.

PROSVETNI ODSEK J. S. Z.:

John Molek, Joseph Oven, John Olip.

NADZORNI ODBOR SLOV. SEKCIJE J. S. Z.:

Andrew Kobal, Joseph Oven, Frank Podlipec.

PROLETAREC,

glasilo in last slovenske sekcije Jugoslovanske Socialistične Zveze.

Upravni odbor Proletarca: John Olip, predsednik; Frank Alesh, tajnik; Filip Godina, blagajnik; F. S. Tauchar in F. Udovich, nadzornika.

Urednik: Frank Zajec.

Upravnik: Anton Slabe.

Vsa pisma, tikajoča se Proletarca, naslavljajte na naslov Proletarca.

(Opomba.—Uredništvo Proletarca sprejme odgovornost le za tiste članke, priobčene v listu, ki so spisani v uredništvu. Za članke in dopise, ki jih pošiljajo sodru-
zniki, so odgovorni prispevatelji. Uredništvo sprejme za-
nje le toliko odgovornosti, kolikor zahteva zakon.)

Pravi socialist hoče vedeti, kako se presoajo sve-
tovni dogodki s socialističnega stališča in s socialistič-
nim razumom.

To mu pove Proletarec.

Pravi socialist hoče do dna spoznati razmerje med
delom in kapitalom.

Do tega spoznanja ga vodi Proletarec.

Pravi socialist hoče poznati težave, zapreke, uspe-
he in napredek delavskega boja.

Na tej poti ga spremlja Proletarec.

Razun Proletarca ni v Ameriki slovenskega socia-
lističnega lista.

Kako more slovenski delavec misliti, da je socia-
list, če ne čita Proletarca?

Največja zaloga slovenskih in angleških
knjig izbrane vsebine

Knjižarna "Proletarec"

Pišite po naš cenik

Kadar naročate knjige, prečitajte naš
cenik in gotovi smo, da nam boste poverili
naročilo.

Naslov: Proletarec

3639 W. 26th St.,

Chicago, Ill.

SOCIALISTIČNO ČASOPISJE V ZEDINJENIH DRŽAVAH.

Seznam nekaterih socialističnih listov v Zedinjenih državah:

THE NEW LEADER, tednik, 7 E. 15th St., New York, N. Y. Naročnina \$2 za celo leto, \$1.25 za pol leta.

THE MILWAUKEE LEADER, dnevnik — 528 Chestnut St., Milwaukee, Wis. — Naročnina, \$3 za pol leta, \$6 za celo leto.

THE WORKER, tednik, glasilo socialistične stranke v Pennsylvaniji. Naslov: American Casualty Bldg., Reading, Pa. — Naročnina \$1.50 za celo leto.

MIAMI VALLEY SOCIALIST, tednik, glasilo socialistične stranke v Ohio. Naslov: 124 So. Jefferson St., Dayton, O. — Naročnina \$1 za celo leto.

CHICAGO SOCIALIST, tednik, glasilo čikaške socialistične organizacije. Naslov: 1501 Warren Ave., Chicago, Ill. Naročnina: \$1.50 za celo leto.

THE WORLD, tednik, glasilo socialistične stranke v Californiji. Naslov: 1020 Broadway, Oakland, Calif. — Naročnina: \$2 za celo leto.

THE NEW AGE, tednik, glasilo socialistične organizacije v Buffalu. Naslov: 616 Genesee St., Buffalo, N. Y. Naročnina: \$2 za celo leto.

THE SOCIALIST WORLD, mesečnik, uradno glasilo ameriške socialistične stranke, izhaja

v Chicagi, 2653 Washington Blvd. Naročnina: \$1 na leto.

ST. LOUIS LABOR, tednik, 940 Chouteau Ave., St. Louis, Mo. Naročnina: \$2 za celo leto.

NEWARK LEADER, 97 Springfield Ave., Newark, N. Y.

THE MESSENGER, mesečna revija, glasilo zamorskih socialistov, 2311 — 7th Ave., New York. Naročnina: \$1.50 na leto.

THE SOCIALIST ADVOCATE, Glen Falls, N. Y.

THE CITIZEN, 156 Barret St., Schenectady, N. Y. Stane \$1.50 na leto.

READING LABOR ADVOCATE, 436 Washington St., Reading, Pa.

MARYLAND WORKER, tednik, 2134 No. Fulton Ave., Baltimore, M. Naročnina \$2 za celo leto.

LABOR AGE, znanstvena revija unijskega gibanja, izhaja mesečno. Naslov Evening Telegram Bldg., New York. Naročnina \$2 na leto.

Razun tu navedenih je še število drugih angleških listov, ki agitirajo za socialistično stranko; večinoma jih lastujejo unije. Izmed vseh delavskih skupin in frakcij ima socialistična stranka največ in najbolj razširjeno časopisje.

PROLETAREC je glasilo J. S. Z., združene s soc. stranko. Širite Proletarca; ne pozabite pa agitirati tudi za druge socialistične liste in revije.

KUPUJTE PRI

NAJNIŽJE CENE

VELIKA IZBERA VSAKOVRSSTNEGA BLAGA

Blago dovažamo na dom brezplačno

Z vsakim nakupom dobite Albert Lurie Co. trading znamke

ZDRAMI SE, ATLAS!

Starim narodom niso mogle biti znane razne tajnosti vsemirja, do katerih je mogel človek še le tedaj prodreti, ko je imel v znanosti potrebno podlago in ko je razpolagal s pomožnimi sredstvi za svoje preiskave. Šele Newton je razkril zakon gravitacije, teže, ali privlačnosti, ki nam pojasnjuje, kako morejo svetovi plavati v praznem prostoru, ne da bi kam "padli."

Zemlja je bila po predstavi starih velika plošča, obkrožena od Oceana, pokrita z nebom; tam na kraju oceana pa je stal Atlas, Japetov sin, nočindan — in držal nebeški svod. Le enkrat, ko je prišel Heraklej do kraja svojih potovanj, kjer je postavil "Herkulova stebra," je za kratek čas snel Atlasu breme z ram, da se je oddahnil.

Iz nebeškega svoda je v poznejših bajkah postal svet; Atlas je držal svet . . .

Dandanes ne potrebuje ne zemlja ne nebo več take opore. Svetovi se vzajemno privlačijo; tako se drže v ravnotežju in sučejo po svojih potih v neskončnosti. Nekdaj še niso vedeli tega; nekdanj tudi niso vedeli, da bi bil svet tudi za Titanove rame pretežek in prevelik, ker je neskončen.

Ali v neskončnosti je še vedno zemlja poseben svet, in na njej živi človek svoje posebno življenje.

Ima li ta svet svojega Atlasa, ki ga drži?

Življenje človeštva je odvisno od dela. Ne z denarjem, ne s krono in žezlom, ampak z orodjem in delom se je človek povzpел iz živalstva; delo mu je kazalo vso nadaljno pot. Če bi človeštvo nehalo delati, bi se neprizanesljivo povrnilo v živalstvo.

To delo, ki se je pred mnogo stotisočletij pričelo tako preprosto, tako surovo, kakor je bil človek sam surov in preprost, se je razvijalo brez prestanka in z njim se je razvijal človek.

Delo je pretvorilo njegov svet, ustvarilo je čudeže, puščave je izpremenilo v polja in vrtove, osušilo je močvirja in napojilo suhe kraje. Gore je prevrtalo, podzemlje prerilo, vodom je dalo nov tok, zemljo je obkrožilo z mogočno mrežo železniških prog, zgradilo je palače, visoke šole, milijonska mesta. Človeški glas in človeško misel prenaša bliskoma čez tisoče milj. Vsak dan ustvarja nove čudeže.

Od kruha do Rafaelove slike, od čevljev do Meunierovega kipa je vse sad dela. Roka in glava sta se združila, da ustvarjata kakor božanstvo.

Kakor bi morala nastati večna noč na zemljo če bi ugasnilo solnce, tako bi morala miniti vsa kultura, če bi prenehalo delo.

Le blagostanja onih, ki delajo, še ni moglo ustvariti delo. Onim, ki ga izkoriščajo je delavstvo u-

stvarilo raje, samo živi v peklu. Zgradilo jim je palače, samo včas ne ve, kam položiti glavo. Izdelalo jim je prekrasne preproge po hišah razkošne salonske vozove, občudovanja vredne avtomobile, samo caplja po blatu, često raztrgano in lačno. Postavilo jim je učilišča, univerze, akademije, svoje sinove mora nedorasle pošiljati v jamo, svoje hčere v steklarino.

Delavstvo je Atlas, ki nosi svet človeškega življenja. Drži ga, sebe je izključilo iz njega.

Zadostuje li njegova moč le, da ga drži?

Mogočna je sila združenega delavstva, kajti delo je v njegovih rokah, tisto, kar drži vse po konci.

Zdrami se, Atlas! Zavedi se! Tvoja roka vrti kolesa, tvoja roka jih lahko ustavi. Ni je moči nad tvojo.

Če hočeš, si lahko svoboden. Če se tvoji deli združijo, si Herkules!

Si ne morete pomagati drugače, kot da ste zadovoljni z jestvinami, ki jih dobite v

Purity Restavracijah

Čista in hitra postrežba

Serviramo vedno le najfinejše jedila.
Prvovrstna in vedno sveža kava.

Odrpto celo noč.

3942 W. 22nd St.,

5254 W. Roosevelt Road.
Chicago, Ill.

Tel. Lawndale 1440

Austin 4501

JOSEPH PAVLAK

1814 SO. THROOP STREET, CHICAGO, ILL.

Edini jugoslovanski

POGREBNI ZAVOD V CHICAGI

AVTOMOBILI
ZA VSE
SLUČAJE.

SLOVENCİ, PODPIRAJTE GA!

RAČUN RAZPEČANIH ZNAMK J. S. Z.

za mesec marc 1924

DRŽAVA IN MESTO	Redne znamke	Dualne znamke	Izj. znamke	Y. P. S. L.	Prejemki	Gl. stanu stranke	Drž. in okr. org.	Y. P. S. L.	Konv. fond J. S. Z.
ILLINOIS:									
Chicago, št. 1	50	10	..	9	20.75				\$ 7.60
Chicago, št. 224	21	12	..	5	11.75				
Springfield	4	1.90				.60
Waukegan	3	3	2.65				1.40
Carlinville	10	\$13.13	\$10.50	\$3.50	1.40
INDIANA:									
Universal	40	12.00				2.10
Blanford	12	3	4.30				1.40
Clinton	7	4	3.50	8.13	6.50	..	1.10
KANSAS:									
Arma	20	8	8.80				1.60
Mulberry	18	1	5.75	5.87	4.70	..	1.90
MICHIGAN:									
Detroit	30	9.00	3.75	3.00	..	2.50
Members at large	6	1.80	.75	.60
OKLAHOMA:									
Members at large	4	1.20	.50	.40	..	.40
OHIO:									
Glencoe	7	1	..	5	3.7080
Barberton	30	10	12.50	3.60
Girard	10	3.00	1.00
Warren	10	3.00	1.00
Cleveland	8.50	6.80	1.25	4.90
PENNSYLVANIA:									
Avella	5	5	3.25	1.00
Hermine	18	4	6.80	2.20
Slovan	1	5	2.0560
Canonsburg	24	7.20	2.40
Homer City	60	5	19.25	1.70
Finleyville	18	5.40	1.80
Library	12	4	5.00	1.60
Verona	12	3.60	1.20
Harwick	13	3.90	1.30
Meadowlands	15	2	5.20
Lloydell	11	4	4.70	1.90
Bon Air	5	3	2.5580
Luserne	9	2.7090
Cliff Mine	20	10	9.50	1.30
Broughton	33	9.90	3.30
Moon Run	40	12.00	4.00
West Newton	8	2	3.10	1.25
Renton	30	3	10.05	3.30
Sygan	30	9.00	3.00
Member at large	6	1.80	51.50	41.10	1.25	.80
WASHINGTON:									
Cle Elum	6	3	2.85	1.12	.90
WEST VIRGINIA:									
Pursglove	40	12.00	1.40
Meriden	12	2	4.30	6.75	5.40	..	1.40
WISCONSIN:									
Sheboygan	50	15.00	6.25	5.00	..	3.60
Skupaj	750	100	10	24	\$260.70	\$106.25	\$85.00	\$6.00	\$74.05

	Rednih	Dualnih	Izjemnih	YPSL
Znamk roki 1. marca	475	107	137	240
Prejeli iz glavnega stana	500	200
Skupaj	975	307	137	240
Razpečanih tekom meseca	750	100	10	24
Na rokah 31. marca 1924	225	207	127	216
Članov prijavljenih v marcu	950

TAJNISTVO J. S. Z.

Kapitalisti so v manjšini, delavsko ljudstvo je v veliki večini. Kapitalisti ga kljub temu vladajo, ne zato, ker so kapitalisti močnejši, ampak zato, ker jim ljudstvo dovoli vladati. Kapitalisti imajo glasovnice, delavci in farmarji tudi. Kapitalisti postavljajo kandidate, delavski in farmarski glasovi jih izvolijo. Kadar bo delavstvo hotelo imeti vlado delavskega ljudstva za delavsko ljudstvo, jo bo imelo. Dokler bo hotelo hlapčevati kapitalizmu, bo on vladal. Jugoslovanskemu delavstvu pripoveduje to resnico "Proletarec" že devetnajsto leto.

Ko boste prečitali majsko izdajo Proletarca, jo izročite vašemu prijatelju s priporočilom, da naj jo čita tudi on. Ob enem ga pridobite, da postane naročnik Proletarca, ki je vreden, da se nanj naroči vsakdo, ki zna čitati slovensko.

Tel. Lawndale 4437

CYRIL R. JANDUS

ODVETNIK

4122 W. 26th St., Chicago, Ill.

(Vogal Kedvale Ave.)

PRODAJA ZEMLJIŠČ

POSOJILA

ZAVAROVALNINA

Posobno pozornost obračamo pregledavanju zemljiških in lastninskih vknjižb.

John Gorše

KROJAČ

5714 So. Kedzie Ave., Chicago, Ill.

Tel. Republic 3196

Izdelujem obleke po najnovejšem kroju. Čistim, likam in popravljam stare obleke; na željo pridem po nje na dom in jih pošiljam na dom.

Da vam bo pri meni izdelana obleka pristojala, jamčim. Pridite in preččajte se.

Cene zmerne. Postrežba točna.

Poslužite se telefona.

Glasovi iz našega gibanja.

DOPISI.

K PRVEMU MAJNIKU.

GLENCOE, O. — Praznujemo prvi maj, praznik razredno zavednega delavstva, resnični mednarodni praznik. Dolgo je že, od kar smo ga pričeli praznovati, dolgo je že, od kar smo prvič korakali po ulicah evropskih mest in manifestirali za svoja prava! Ampak ta doba v zgodovini ni dolga. V bojih za naše pravice pa je dolga in popisana z žrtvami, ki so padale in padajo resnici in pravičnosti na altar.

Prvi maj je praznik DELA. To je NAŠ dan! Zavedno delavstvo po vsem svetu se bo tudi letos zbiralo skupaj, pregledalo svoje poljane, se ozrlo na svoje padle tovariše, potem pa zopet NAPREJ!

Rudar, kakršnega bi ne bilo treba.

Koliko nas je? Na 1. maja se bomo prešteli. Koliko dela smo že izvršili? Mnogo! Toda ne še dovolj! NAPREJ!

Da, z delom naprej! Pomlad je tukaj. Čebele roje. Poglejmo jih, kako so marljive, kako so organizirane, kako vsaka opravlja nji odmerjeno nalogo. Tudi troti so med njimi. Dokler so potrebni, jih čebele puste. Ko izvrše svoje funkcije, jih čebele ne potrebujejo več. Počistijo jih in v panju ostanejo samo delavke. "Kdor ne dela naj tudi ne je!" je pisal že apostel Pavel. Tega je dolgo nazaj in vsi to dolgo dobo ljudje ponavljajo Pavlov rek. Pa vendar vidimo, da so jedli in imeli največ tisti ljudje, ki niso delali, — ki niso sejali, pa vendar žanjejo.

Kmetje so tlačanili, graščak je spravil pridelke. Delavci garajo, delničar spravi profit. Tisti, ki delajo, žive v pomanjkanju. Tisti ki ne delajo, žive v palačah.

Čemu garajo ljudje za tiste, ki ne delajo? Zakaj ne

R. J. KOTAS,
Preds.

V. S. SKUBIC,
Taj.-Blag.

Ogden Printing Co.

(Inc.)

Edina slovenska unijska tiskarna
v Chicagi.

Moderne tiskovine

Phone:
Lawndale 1122

3843 Ogden Ave.,
Chicago, Ill.

JAMES JANEK

JOS. POISL

Phone Canal: { 4494
" " { 7357

LITTLE
Bohemia

RESTAVRACIJA

Izbrane importirane in domače smodke.

1722 Loomis Street, Chicago, Ill.

znajo odpraviti trotove kakor čebele in zakaj ni med njimi vsaj toliko sloge kakor med živino na pašniku? Nevednost je vzrok! Radi nevednosti so zatirane mase nesložne in neorganizirane. Psujejo se, dele se na frakcije, katere rujejo druga zoper drugo, ena podira kar gradi druga, tisti ki ne delajo pa spravljajo sadove dela.

Nevednost je naš najhujši sovražnik. Socialistična stranka se tega zaveda, pa se bori proti nevednosti, tej najjačji zaveznici kapitalizma. Socializem širi pravo prosveto med delavskim ljudstvom. Socializem ga uči in vsposoblja za družabnih red, ki ne bo temeljil na krivičnosti. Tisoče socialističnih mislecev je obogatilo svetovno zakladnico znanja z nešetimi deli. Ti so pripomogli, da zna vsaj nekaj ljudstva razumevati razvojne zakone, da razumejo pot, po kateri se pomikamo v socializem.

Prvi majnik ne bi smel biti praznik samo za navduševanje, ampak praznik mislečih mas, ki vedo kaj hočejo in kako doseči to kar hočejo. Marksov rek "Delavci vseh dežel, združite se!" bi ne smel biti samo fraza, ki jo ponavljajo razni govorniki drug za drugim, ampak po njemu bi se morali ravnati in delati.

Naša borba zahteva razumne mase. Slovensko delavstvo v Ameriki tvori del ameriškega delavstva. V interesu skupnosti je, da je naše delavstvo zavedno, razumno in organizirano. Torej v organizacijo! Vršimo v nji dolžnosti, ki nam jih nalaga socialistično gibanje! Širimo "Proletarca"! Segajte po socialistični literaturi! Delavstvo bo zatirana raja, dokler bo med njim ignoranca jačja kakor razum in razredna zavest. Svet bo naš, kadar ga bomo znali vladati. In najprej se moramo naučiti vladati sebe.

Skušajmo razumeti klic našega velikega učitelja

Karla Marksa, ki je dejal delavskemu ljudstvu: "Proletarci vseh dežel, združite se! Izgubiti nimate ničesar kakor verige, pridobite pa lahko ves svet!" Razumeli bomo ta poziv, ako se bomo učili misliti in organizirano delati.

NACE ŽLEMBERGER.

RAZVOJ SOCIALISTIČNEGA KLUBA J. S. Z. V SHEBOYGANU.

SHEBOYGAN, WIS. — Ideja za ustanovitev socialističnega kluba JSZ v Sheboyganu je živela med tukajšnjimi zavednimi delavci precej časa. Ni jih bilo mnogo in ovire so bile težke. To je bil vzrok, zakaj ni prišla naša naselbina že prej v socialistične vrste. Sovražnikov je bilo veliko in močnih. Toda vzbujena ideja ni umrla. Zmerom jih je bilo nekaj, ki so verovali, da je težave mogoče premagati in da je v Sheboyganu dovolj zavednih delavcev, ki bi se oklenili kluba.

Prvi sestanek je bil sklican potom pisca teh vrstic sporazumno s par drugimi somišljeniki, ki se je vršil dne 6. maja 1923 pri Louis Mlakarju. Udeležilo se ga je 17 rojakov delavcev. Sestanek je bil ob enem ustanovna seja in tako je Sheboygan dobil socialistični klub, ki smo ga pridružili JSZ. Za prvega tajnika je bil izvoljen sod. Leo Milostnik (ki je še sedaj tajnik). za zapisnikarja Anton Debevc in za organizatorja Anton Žagar.

Led je bil prebit in naše delavstvo je stopilo v akcijo za socializem ne kot posamezniki ampak kot organizacija. Že v začetku je članstvo kluba kazalo zanimanje za stvarno delo. Agitacija je bila živahna in klub se je polagoma uveljavljal ter napredoval v zadovoljstvo nas vseh in na jezo naših nasprotnikov, ki v

NAJVARNEJŠA SHRAMBA ZA VAŠE PRIHRANKE

- Under United States Government Supervision -
3337-39 W. 26th Street
AT TURNER AVENUE

- Under Supervision of the State of Illinois -
3205-07 W. 22nd Street
AT KEISER AVENUE

NAJVEČJA IN EDINA
NARODNA BANKA V LAWNDALE

NAJVEČJA IN NAJSTARŠA
DRŽAVNA BANKA V LAWNDALE

Obe banke članice Chicago Clearing House Association.

SKUPNI IMETEK NAD \$12,000,000.00

boju proti nam niso nikdar mirovali. Članstvo kluba se je do danes podvojilo.

Sovražniki socialistične misli so bruhal, kakor bi jejal, ogenj in žveplo na naš klub. Sredstev niso prav nič izbirali. Člane se je denunciralo in blatilo. Od druge strani pa so prihajala 'odprta pisma' z namenom zanetiti notranje spore. Našega dela niso omejili in še manj preprečili. Klub je šel naprej po načrtani poti!

Isti mesec ko je bil ustanovljen naš klub, se je vršil v Chicagi IV. redni zbor JSZ. Naš klub, četudi je obstojal komaj mesec dni, je bil že zastopan na omenjenem zboru. Naš delegat je bil sodrug John Zupančič.

Ko se je pričela akcija za nabiranje prispevkov v kampanjski fond soc. stranke, naši sodruzi niso držali rok križem. Šli so na delo in nabrali v ta za strankine aktivnosti tako potrebni fond okrog sto dolarjev.

Ko se je klub nekoliko opomogel, smo razširili naše aktivnosti še v večjem obsegu. Na konference lokalne organizacije soc. stranke, ki je v Sheboyganu precej močna, smo poslali dva delegata in s tem stopili z njo v najtesnejše stike. To se je izvršilo meseca oktobra prošlo leto.

Volitve dne 1. aprila 1924 so pokazale uspešnost te naše kooperacije. V skupnem kampanjskem odboru sta delovala dva naša člana. Volilno agitacijo v četrtem okraju je vodil naš klub sam. Njegova agitacija je največ pripomogla do izvolitve našega sodruga za aldermana.

Kljub vsestranskemu političnemu delovanju nismo pozabili na kulturno delo. V prihodnje bomo poskušali z dramskimi predstavami in prirejali bomo tudi predavanja. Naša dolžnost je navajati indiferentno maso v socialistično organizacijo in jo vzgajati za socializem.

Prva večja prireditve bo imel naš klub v soboto 26. aprila, na kateri bo prvič v zgodovini te naselbine nastopil slovenski socialistični govornik pod avspicijo slovenske soc. organizacije.

To je kratek opis delovanja našega mladega kluba. Naše delo še ni doseglo vrhunca; to kar smo storili je šele začetek dela. Veliko boja in dela bo še treba, predno bodo naše naloge izvršene. Da pa bo delo čim bolj olajšano, je treba močne organizacije z aktivnim članstvom. Sodrugi in somišljeiki, koncentrirajmo vse svoje sile v socialističnem klubu št. 235, JSZ. Zgradimo

iz njega eno izmed najjačjih in najaktivnejših socialističnih postojank Jugoslovanske socialistične zveze in socialistične stranke!

Somišljeniki, ki ste še izven organizacije, pridružite se nam na prihodnji seji. Delajte z nami roka v roki za skupen cilj — socializem in za izobrazbo delavskega ljudstva naše naselbine.

ANTON ŽAGAR.

"KAKOR SLABA URA."

BUHL, MINN. — Delavske razmere v železnem okrožju Minnesote so bile mnogokrat opisane. Ponavljati kar že veste torej ni potrebno.

Tudi naš napredek vami je znan. Namreč, znano vam je, da slovenske naselbine v Minnesoti stoje kakor slaba ura, ki je navidezno lahko lepa, kazalca sta pa vendar zmerom na enem mestu. Taka je tudi ura našega napredka.

Mogoče je, da je pri nas delo v napredni smeri težje kakor drugod. Iz drugih naselbin čitamo poročila o ustanavljanju socialističnih klubov, o shodih, predavanjih, dramskih predstavah itd., ki se vrše pod avspicijo klubov JSZ. Vsega tega pri nas ni, vsaj v toliki meri ne, da bi se mogli ponašati. Tudi z agitacijo za razširjenje našega časopisja se ne moremo postavljati. Ko bi človek mogel, bi naredil, da bi vsak naš delavec prejemal "Proletarca" in "Prosveto" ter ju tudi čital.

Ne rečemo, da smo nazadnjaki; rečem pa, da nismo dovolj napredni. Napredek ni, če kdo zabavlja in rentiči nad bosi in kompanijami. Tudi to ni napredek, če se zadovoljiš kritizirati fajmoštre. Napredek zahteva več kot to, drugače ni napredek.

Mislite si, da bi imela vsaka naselbina socialistični klub JSZ. Predstavite si, da bi bil vsak slovenski delavec naročnik "Proletarca"! Ali ne bi imeli za naše razmere naravnost mogočno politično organizacijo? In njeno glasilo bi se izpopolnilo, da bi lahko tekmovalo celo večjim ameriškim revijam! Če bi imeli to kar nimamo, bi lahko rekli, da smo napredni. Tako pa . . .

Še "Izobraževalne akcije JSZ." se bom nekoliko dotaknil. Iz poročila, objavljeno v Proletarcu, je razvidno, da je pri Izobraževalni akciji okrog 80 društev in klubov. To je malo, če vpoštevamo število vseh

John Košiček

NAJSTAREJŠA
SLOVENSKA
GOSTILNA

1805 South Racine Ave.,
CHICAGO, ILL.

PHONE CANAL 1439

M. ARBANAS

SLOVENSKI
...SLIKAR...

1147 West 18th Street,
Cor. May St.
CHICAGO, ILL.

PHONE CANAL 6516

FRANK NOVOSEL

KROJAČ

1113 W. 18th Street,
Chicago, Ill.

Tel. Roosevelt 8540

Priporočam bratom Slovencem,
Hrvatom in Srbom, svojo moder-
no urejeno

Krojaško delavnico.

Izdelujem moške in damske
obleke po najnovejši modi. So-
kolske kroje po naročilu. Čistim,
likam in popravljam.

Cene zmerne. Postrežba točna.

društev, ki pripadajo k naprednim enotam in zvezam. Naša naprednost mora pač stati na zelo šibkih nogah, ali pa rabimo besedo "napredni" in tako naprej tako kot vsako drugo brezpomembno frazo.

V Minnesoti imamo lepo število društev naših naprednih podpornih organizacij. V imeniku sem opazil, da pripada samo eno "Izobraževalni akciji JSZ.", in to je društvo št. 60, JSKJ na Chisholmu.

Čital sem nekje, da je v Ameriki okrog 700 društev, ki pripadajo naprednim enotam in zvezam. Ako bi vsako prispevalo 50 centov mesečno, bi resničnemu napredku precej pomagala. Po deželi bi lahko potovali predavatelji in širili prosveto. Izdajali bi se letaki in brošure, kafere bi se delilo med članstvo. Imeli bi lahko učne tečaje — na kratko, omogočili bi organizirano prosvetno delo v znatno večji meri kot se vrši sedaj.

Letos imamo predsedniške volitve. Kapitalisti agitirajo na svoje načine, toda sistematično. Oni se zavedajo svojih interesov. Znano jim je, da so zanje vredne največ take mase, ki dopuščajo drugim misliti zanje. Kapitalistična propaganda je dobro financirana. Bogataši prispevajo, ker vedo, da dajejo v svojo korist.

Naša propaganda ne uživa take naklonjenosti. Delavci še ne razumejo svojih interesov tako kakor kapitalisti svoje. Zato se branijo podpirati svoje stvari, pri tem pa nevedoma podpirajo svoje sovražnike.

Slovenski delavci v Minnesoti, zdramimo se tudi mi! Organizirajmo se v socialistične klube kjerkoli mogoče. Če ne bi mogli drugega kakor vršiti prosvetno delo, je v danih razmerah tudi to veliko. Sicer pa smatram, da je prosvetno delo eno najvažnejših za delavce in s tem za napredek. — *Opazovalec.*

MAJSKA PROSLAVA V CHICAGI.

CHICAGO, ILL. — V četrtek dne 1. maja ob 8. zvečer bo priredila okrajna organizacija socialistične stranke v Chicagi prvomajsko slavnost v dvorani Douglas Park Auditorium, Ogden Ave. in So. Kedzie Ave. Vstopnina prosta. Glavni govornik bo George R. Kirkpatrick, ki je avtor mnogih socialističnih del in načelnik oddelka za literaturo v uradu socialistične stranke, kjer se nahaja par mesecev. Sodrug Kirkpatrick je že leta znan v socialističnem gibanju. S tem,

da ga je stranka vposlila za ravnatelja svoje knjigarne in za publicijskega ravnatelja, je veliko pridobila. Kirkpatrick je na glasu tudi kot govornik. Leta 1916 je bil kandidat za podpredsednika na socialistični listi.

Nastopili bodo tudi govorniki v drugih jezikih. Program bo vseboval tudi koncertne in druge točke.

Naše sodruge opozarjamo, naj se te prvomajske slavnosti udeleže v čim večjem številu. Konferenčni odbor delegatov okrajne organizacije je zaključil, da bodo na letošnji prvomajski proslavi sodelovale vse socialistične organizacije skupaj in ne bodo imele svojih priredb. Sodrugi in somišljeniki, pridite v četrtek dne 1. maja ob 8. zvečer v Douglas Park Auditorium. — *Publicijski odsek kluba št. 1.*

PRVOMAJSKA SLAVNOST NA AVELLI, PA.

AVELLA, PA. — Klub št. 225, JSZ., je na svoji redni seji sklenil, da priredi prvomajsko slavnost skupno s tukajšnjo podružnico delavske stranke v dvorani društva Avellski Vrh, št. 292, SNPJ. Začetek slavnosti ob 2. popoldne; nastop govornikov ob 6. zvečer; po 8. uri prosta zabava in ples. Igrala bo izvrstna godba.

Delavstvo na Avelli in okolici vabimo, da se te slavnosti udeleži v obilnem številu. Za vsestransko udeležbo in dobro izvajanje programa bo skrbel odbor.

SLOVENSKEMU OBČINSTVU V BARBERTONU IN OKOLICI.

BARBERTON, O. — Socialistični klub št. 232 in njegov pevski zbor "Prešern" priredita v soboto dne 3. maja v dvorani društva Domovina veselico in shod z bogatim sporedom. Pevski zbor Prešern bo izvajal lepe pesmi, ki vas bodo razveseljevale.

Charles Pogorelec, gl. tajnik J. S. Z., bo poročal o socialističnih aktivnostih v Zedinjenih državah in po svetu ter o potrebi organizacije. Sodrug Pogorelec bo ob tej priliki torej med nami in nam raztolmačil kaj je in kaj hoče socializem in kaj so naše naloge v socialističnem gibanju.

Na slovensko delavstvo v Barbertonu in okolici, kakor tudi v okoliških naselbinah kot v Akronu, Kenmore, Rickmanu itd. apeliramo, da pride dne 3. ma-

EDINA
TVORNICA
TAMBURIC
V CHICAGU

Ivan Hlad, lastnik
1920 South Racine Ave.,
Chicago, Ill.

Izdelujem najboljše tamburice za cele zборе in po naročilu tudi posamezne komade. Zaloge žice in vseh tamburaških potrebščin. Sprejemam tudi dela v popravu.

INTERNATIONAL RESTAURANT

LOVRO IVŠAC, lastnik

1327 West 18th Street,
CHICAGO, ILL.

Phone Roosevelt 8829

Pristna domača kuhinja. Postrežba točna.

Se priporoča Slovencem.

ja v dvorano dr. Domovina na našo priredbo in nam pomaga manifestirati za socializem.

Društva v okoliških naselbinah smo mislili povabiti pisмено, ker pa to radi pomankanja časa ni bilo mogoče, naj vam veljajo te vrstice kot vabilo na našo priredbo.

Dne 3. maja vsi v Barberton na majsko priredbo kluba št. 232, JSZ. — *Joe Tursich.*

MAJSKA PROSLAVA V WARRENU, O.

WARREN, O. — Seje kluba št. 243 se bodo v bodoče vršile vsako drugo in četrto nedeljo v mesecu ob 2 popoldne pri sodrugu Marko Reku, 711 Frances ave.

Naš klub bo imel prvomajsko proslavo v M. Rekovih prostorih. Vabimo tudi vse somišljenike, da se je udeleže. Odbor je na delu, da uredi program in pripravi potrebno. Vstopnine ni, vsakdo pa lahko prispeva namesto vstopnine kolikor more. Polovico prebitka bomo prispevali v kampanjski fond soc. stranke, polovico pa v klubovo blagajno. Pričetek slavnosti bo ob 2:30 popoldne. Sodruginja Matilda Rek bo govorila o potrebi razredne vzgoje med ženstvom.

* * *

Prvi maj! Tudi letos odmeva ta klic. Tudi letos se zbiramo na slavnostih in manifestiramo za socializem. Vse se prebuja!

Poglejmo v naravo. Vse brsti, cvete in se oživlja! Narava praznuje svoje vstajenje. Mi pa praznujemo dan, ki pomeni naše vstajenje in našo probujanje. Naprej, da zasije čim prej naše solnce, naprej k vstajenju mednarodnega proletariata!

JACK KOTAR.

Slovenski delavci, jačatje klube JSZ. v naših naselbinah. Kjer kluba še nimate, ga ustanovite. Za pojasnila pišite tajništvu JSZ.

PRVOMAJSKA SLAVNOST V CLINTONU, INDIANA.

CLINTON, IND. — Socialistični klub št. 41, J. S. Z. priredi prvomajsko slavnost, katere program bo dramska predstava in veselica. Pričetek ob 4. popoldne. To bo prva skupna priredba združene organizacije (kluba in dramskega društva). Rojaki delavci, proslavimo naš praznik s tem, da se udeležimo te priredbe polnoštevilno. — *Poročevalec.*

Konferenca klubov J. S. Z. v Pa. poslala brzojavko Debsu.

Konferenca socialističnih klubov JSZ. v zapadni Pennsylvaniji in društev Izobraževalne akcije JSZ., ki je zborovala dne 30. marca v Broughtonu, je poslala sodrugu E. V. Debsu brzojavko, v kateri izraža željo, da bi stari borec čim prej okreval in se povrnil na govorniško platformo.

Brzojav se v originalu glasi:

E. V. DEBS, Terre Haute, Ind.

The Branches of the Yugoslav Socialist Federation of Western Pennsylvania District, assembled in Conference on March 30th, at Broughton, Pa., wish to send you greetings. — We pray that your life be prolonged and that you will soon be able to be with us again to fight for the Emancipation of the Working Class of the World.

Branches of the Yugoslav Socialist Federation of Western Pennsylvania
Anton Zornik, Chairman. John Jereb, Secretary.

FRANK MIRSEK

Premog, pesek in drva.
924 McAlister Avenue,
WAUKEGAN, ILL.
Phone 2726

Joseph C. Wilimovsky

Urar, zlatar
in optik

Solidna in najstarejša zlatarska trgovina na Blue Island Ave.

1840 Blue Island Ave.,
Chicago, Ill.

Tel. Canal 0060.

S. S. POSAVAC GROCERIJA

1322 West 18th Street, Chicago, Ill.

Delikatese, suho meso, sadje, sočivje in zelenjava.
Se priporočam.

EDINI JUGOSLOVANSKI CVETLIČAR

VINKO ARBANAS

1320 W. 18th St., Chicago, Ill.

Zaloga svežih cvetlic za plese, svatbe, pogrebe itd.

Tel.: Canal 4340.

Zapisnik

konference socialističnih klubov Jugoslovanske socialistične zveze in društev Izobraževalne akcije v zapadni Pennsylvaniji, katera se je vršila dne 30. marca 1924 v Slovenskem domu v Broughtonu, Pa.

Tajnik John Jereb otvori konferenco točno ob 12. opoldne.

Sprejet je dnevni red prejšnjih konferenc.

Za predsednika zborovanja je izvoljen sod. Anton Zornik iz Herminie, Pa. Za zapisnikarja pa sod. Louis Kveder.

K otvoritvi konference govori predsednik o potrebi takih zborovanj v zapadni Pennsylvaniji. H koncu govora tudi omenja socialistično gibanje med Amerikanci in v šolah.

Tajnik Jereb prečita zapisnik, kateri je bil z malimi spremembami sprejet.

John Ban izjavlja, da ni bil on ustanovitelj soc. kluba v Cliff Mine, kakor je bilo omenjeno v zadnjem zapisniku, kar naj se vzame na znanje.

Jos. Slapnik pripomni k zapisniku, da ta konferenca ni bila sklicana v času kakor je bilo sklenjeno na zadnji konferenci.

Predlog sodr. A. Bartelna, da se zapisnik s temi popravki sprejme, se soglasno sprejme.

Sodr. Uršič z dvema zastopnikoma iz Sygana poroča, da so od zadnje konference pridobili enega člana in da so člani Izobraževalne akcije S. N. P. J. darovali \$12.00 za pokritje stroškov konferenc. Sodr. Uršič je v ta namen daroval \$1.00. Obenem prosi sodr. Uršič, da se njega in tovariša oprosti od konference, ker morajo iti k pogrebu umrlega člana, kar se vzame na znanje.

Tajnik J. Jereb poroča, da je pismeno obvestil vse tajnike soc. klubov v zapadni Pennsylvaniji, kedaj se vrši konferenca.

L. Zgonik, Avella, poroča, da je bil v njih naselbini Novak od W. P., kateri je ustanovil klub Delavske stranke in da so nekateri člani prestopili k W. P. Pridobili pa so nove člane, tako da se število sodrugov pri klubu ni zmanjšalo.—Nadalje poroča, da se je klubove seje udeležil sodr. F. S. Tauchar. H koncu poroča, da bo njih klub skupno s klubom od W. P. proslavil delavski praznik 1. maja.

Sodrug A. Kuna in Jos. Slapnik iz Library poročata, da bi bil klub na boljšem stališču, da ni delavstvo njih naselbine cepljeno v dve stranke. Nadalje omenjata, da se vrši 1. maja v njih naselbini veselica v proslavo delavskega praznika, na katero povabita navzoče. — K poročilu pripomnita, da premogarska družba ve s kom ima opraviti in da bo morebiti 1. maja, ko bodo imeli pohod po naselbini, nagajala.

John Ban, Verona, poroča, da tamošnji soc. klub šteje okoli 12 članov, in upa, da se bo članstvo v dolednem času pomnožilo.

M. Tekauc, Canonsburg, poroča, da šteje njih klub 30 članov in da ljudstvo v njih naselbini v večini simpatizira z njimi. — Omenja, da njih klub skrbi za socialistično literaturo, katera se deli med tamošnje prebivalstvo.

J. Češnik, Canonsburg, dodaja k poročilu, da je tamošnje društvo S. N. P. J. za njih akcijo.

A. Rupnik, South View, poroča, da premogovnik v njih naselbini počiva že nad šest mesecev, kar je vzrok, da klub ne napreduje tako kakor bi bilo želeli. — Za pokritje konferenčnih stroškov so darovali iz klubove blagajne \$5.00.

Sodrug A. Bartel in H. Vulč, Harwick, poročata, da je večina Slovencev v naselbini pri klubu in da imajo tudi več članov druge narodnosti. — Tudi v njih naselbini je družba zaprla premogovnik za nedoločen čas.

Zelite dobro delo? Pridite k meni!

American Shoe Repair Shop

JOE MLAKER, lastnik.

Delo najboljšo, rabimo najboljšo usnjo. Vsa naša dela jamčena.

1311 W. 18th Street,
CHICAGO, ILL.

JOHN FABJAN Slovenski krojač

Izdelujem obleke po najnovejšem kroju. Čistim, likam in popravljam stare obleke. Cene zmerne. Postrežba točna.

1932 W. 22nd Street,
Chicago, Ill.

SVEŽ IN OKUSEN KRUH DOBITE VEDNO V PEKARIJI

Gregurich & Sertich Baking Co.

1925 So. Racine Ave., Chicago, Ill.

Tel. Canal 5409

Edina slovenska mlekarina v Chicagi

FRANK GRILL, lastnik

1818 W. 22nd St.

Tel. Canal 6027

Prodaja pasteurizirano mleko in smetano na drobno in na debelo. Razvažanje na dom. Cene zmerne, postrežba točna. Se priporoča slovenskim in hrvatskim gospodinjam.

F. Demshar, Broughton, dodaje k drugim poročilom, da v njih naselbini ni takega zanimanja za delavske politične organizacije kakor bi morale biti. V splošnem je pa prebivalstvo naselbine naprednega mišljenja.

L. Britz, Lawrence, poroča, da pri njih klubu ni nikakih sprememb. Pred kratkim so imeli veselico v dobrobit Debsovega doma in za oprostitev političnih jetnikov. — H koncu svojega poročila dodaja, da je v njih naselbino prišlo mnogo premogarjev iz neunjskih krajev, kateri se ne zanimajo za politično gibanje in nočejo biti pri nobeni delavski politični stranki.

A. Kovačič, Cliff Mine, poroča, da pri njih klubu ni nikakih izprememb in da bodo zopet skušali pridobiti novih članov; današnje delavske razmere same silijo delavstvo, da se politično organizira.

J. Bizjak, Meadow Lands, poroča, da bi bil njih klub lahko na boljšem stališču. Deloma je vzrok obstoječemu stanju, ker so v naselbini dve frakciji. V splošnem je pa tamošnje prebivalstvo za socialistično gibanje.

A. Zornik, Herminie, poroča, da je bil njih klub ustanovljen leta 1910, kateri vzlic slabih delavskih razmer še razmeroma dobro napreduje. Sodrugi so jako delavni in vedno pripravljene pomagati kjer se gre za delavske interese. Omenja, da tamošnja premogovniška družba vedno preganja zavedno delavstvo. H koncu pravi, da bo napredno delavstvo v njih naselbini priredilo proslavo 1. maja s pohodom po naselbini in veselico, na katero se vabijo navzoči. Omenja, da bodo imeli na ta dan razne govornike.

Ker so poročila zastopnikov soc. klubov izčrpana, predlaga soodr. Tekauc, da se vzamejo na znanje, kar je bilo sprejeto.

K točki 5 priporoča J. Jereb, da bi se klubi mo-

rali v večji meri zanimati za dramske predstave in predavanja o delavskem gibanju.

Sodr. L. Kveder je izrazil mnenje, da bi bilo v veliko korist, ako bi se soc. klubi v zapadni Pennsylvaniji združili v nekako centralo, v katero bi klubi po svoji moči denarno prispevali za vzdrževanje konferenc.

Sodr. J. Ban je zato, da naj bi člani klubov plačevali po 5c mesečno. Sodr. L. Britz je zato, da ostane pri starem.

Vsled premalo časa se je na tej seji opustilo razmotrivanje glede centrale.

Pri točki, kje naj se vrši prihodnja konferenca, so predlagali A. Zornik, Herminie, Pa.; L. Zgonik, Avella, Pa. in J. Slapnik, Pittsburgh, Pa.

Rezultat glasovanja: Avella 24 glasov; naselbini Herminie in Pittsburgh sta dobili dva glasova vsaka. Torej se vrši prihodnja konferenca na Avelli, Pa.

Nadalje je bil tudi osvojen predlog, da se konferenca vrši četrto nedeljo v juniju 1924. Pričetek konference bo točno ob 10. dopoldne v slovenskem domu, Avella, Pa. (Browntown).

Predlog J. Jereba, da se volita stalni in pomožni tajnik je bil sprejet.

Izvoljena sta J. Jereb, Canonsburg, tajnik in soodr. Fr. Demshar, Broughton, Pa. kot pomožni tajnik.

H koncu poroča soodr. J. Jereb, da je od soodr. L. Britza sprejel \$37.82.

Predno je bila konferenca zaključena je predsednik povabil vse navzoče, da se udeležijo popoldanskega shoda, na katerem bodo govorili sodruga Stark in Adams iz Pittsburgha in Ant. Zornik iz Herminie.

Konferenca je bila zaključena ob 2:10 popoldne.
Anton Zornik, Louis Kveder,
predsednik konference. zapisnikar konference.

Anton Košmrl BRIVNICA

Dobra postrežba. Kadar greste mimo, nas obiščite.
1948 W. 22nd St., Chicago, Ill.

Joseph Bekier & Son

1801 W. 22nd St.,
Chicago, Ill.

Tel. Canal 7026

Grocerijska trgovina na drobno in na debelo. Zaloga prekajenega mesa, delikatese in sočivje.

V zalogi vinske sode, galone in steklenice.

ANTON PTASZEK MESNICA

1958 W. 22nd St., Chicago, Ill.

Prave kranjske klobase, doma klana perutina in prvovrstno sveže in suho meso.

Postrežba točna.

Cene nizke.

Se priporočam za obilen poset.

Govorimo slovensko.

FIDELITY ELECTRIC SHOP

FRANK SCHONTA, lastnik,

2049 W. 22nd St., Chicago, Ill.

Tel.: Canal 5190

Zaloga olja za avtomobile, električnih naprav, pralnih strojev, Radio sets in električnih baterij.

Cene zmerne, postrežba točna.

Vsa naša dela jamčena.

NAŠI ODRI.

“Elga.”

(Konec.)

Elgo je predstavljala ga. Augusta Danilova. Ker ne trpim na vročinski bolezni, ne morem govoriti navdušeno in ne pisati. To prepuščam onim konstruktivnim kritikom, katerim je vse dobro in njih deviza je *Laissez faire*. To se prilega onim, kateri ne razumejo, kaj se pravi kritizirati kako predstavo. Nisem nejevoljen, jezen ali kak razburjen kričač. Ko sem pogledal za svoj toplomer razburjenosti in simpatije, sem opazil, da sem popolnoma pozabil prinesiti ga s seboj. Mesto simpatije sem prinesel zanimanje ter pazil, če bo igra zainteresirala, in koga. Ako bi bil prinesel s seboj simpatijo, bi danes ne sodil nepristransko, ampak bi pel slavo onim, katere osebno najbolj “lajkam”, druge bi pa “tadlal”. Če nisem konstruktivni kritik, Bog mi odpusti v tej dobi splošne rekonstrukcije. Nisem za to, ker ne maram, da bi se slovenska dramatika zopet povrnila v prejšnji svoj nivo, — v blato. Želim, da se še nadalje IGRA ono, kar si je dramatik mislil, ne pa da bi se igrale marionete mesto igre. Ampak nazaj k Elgi. Ga. A. Danilova je pokazala s to predstavo neutrudljivo energijo, pokazala se je kot čustvena in strastna igralka s posebno naravnim nastopom in čarom. Ko bi g. I. Steblaj boljše igral, kar je za večno nemogoče, bi ona lahko še z večjo popolnostjo igrala. Vsa čustva je dobro izrazila, ali žalibog, da ni ona več, mogoče je kdaj bila za to vloga. Vloga je za mlado, vitko in dražestno ženo. Mladost je dobro pokazala s svojo masko. Še danes ne morem razumeti, zakaj si je izbrala tisto nesrečno črno lasuljo, ko vendar dobro ve, da za poljsko lepoticico je treba navadno plavalasko ali pa zlatolasko, če ni prve. Ne, Napoleon bi se nikoli ne ustavil z vso svojo armado na Poljskem, ako bi srečal to Elgo. Črno lasih lepotic je imel doma. Taka vloga zahteva, da je igralka vitka, kar pomeni lahka. Lepoticico, ljubico, nezvesto ženo in za ljubezenske čute izražajočo ženo si predstavljam vedno lahko in vitko. Kadar igra tako vlogo ženska ki tehtja 140 funtov, tedaj se začne komedija; če ima 141, postane farsa, če pa 142, tedaj se prične smešna predstava. Ga. A. Danilova zna zelo fino izražati čustva in kritične momente, njena zunanost pa tej vlogi nikakor ne odgovarja. To je tudi dobro. Pri “Ivan Cankar” se dobe moči, katere odgovarjajo zahtevam te vloge. Ako bi jo društvo “Ivan Cankar” vzelo za režiserko, sem prepričan, da bi znala razviti ne samo te moči, ampak tudi vse druge, katere količkaj obetajo. Popoldanska igra in delo z režiserstvom je bilo vzrok, da se je od časa do časa opazila momentalna utrujenost. Kdor ni še delal s takim naporom, ne bo razumel. Veliko boljše bi bilo, da bi se v bodoče priredilo eno igro v soboto zvečer, drugo pa v nedeljo zvečer. Da je bila najboljša med vsemi igralci, ve vsak, kateri je bil pri-soten.

(Dmitrija je igral g. Boris Pavlin, Griško pa g. Vatro Grill. Oba sta Elgina brata. Ta dva veseljaka sta rešila svoji vlogi na povoljen način. Maska je kazala g. G. Pavlina vse premladega. Izgledati bi moral vsaj 25 let star. V resnici je pa izgledal dvajset, akoravno je imel nekake brke. Svojo zvitost in pretkanost bi lahko malo boljše pokazal s telesom in glasom. To bo sicer storil, kakorh.tro bo spet speljeval Starženskega, da mu da novo vsoto denarja.

Socialistični klub št. 69, J. S. Z., HERMINIE, PA.

je organizacija zavednih delavcev.

Svoje seje obdržava vsako prvo nedeljo v mesecu po seji društva Prostmisleci, št. 87, SNPJ. v društveni dvorani. Apeliramo na vse, ki niso člani, da se nam pridružijo.

PRVI MAJ

nas spominja na pariško komuno, ki je v spominu delavstva vsega sveta, za skupen nastop in združenje. Mesec maj praznuje tudi narava. Vse se spremeni: Cvetlice prično poganjati in očarjati oko, vse je v cvetju in zelenju. Tudi naše ženske krase sobe, ne samo s cveticami, ampak tudi z novim pohištvom. Podpisani se uljudno priporočamo vsem, kadar potrebujete pohištvo, moške praznične obleke, svežega mesa in drugih stvari, da se oglasite pri nas. V naši trgovini dobite vse, kar se potrebuje za navadne delavce. Postrežba točna in solidna.

**DRUŽINA ZORNIK,
HERMINIE, PA.**

PHONE 2101 R. 2

Oginskija, bratranca Elge, je predstavljal g. L. F. Trugar. Da ne bo spet kake blamaže, se režiji toplo priporoča, da da tej vlogi veliko več pozornosti kot zadnjič, izbere drugega igralca, ali pa oboje. Navodlo jasno pove, da kakorhitro Dortka odide, si z Elgo padeta v naročje. Med ljubimci vsaj tako padanje v naročje spremlja orkester ljubezni, — poljubi. Kje je bil Steblaj, če ta ni hotel to storiti? Zopet, ko mu Elga reče, da naj jo poljubi, mesto mu dati odgovor, zakaj ni šla za njim, jo ni strastno poljubil. Kaj pa naj napravimo z navodili, če jih ne maramo rabiti? Zakaj jo ni strastno poljubil? Ali je res, da ne zna? Pri njenem joku bi ji moral on poljubljeni solze na očeh. Kaj jih ni bilo?! Ne verjamem. Da bi se bil samo trikrat izrazil, kot bi se moral, bi mu bil vse odpustil. Toda ni. Čital, ali pa deklamiral je dobro svojo vlogo v "Elg"; igral pa nikakor ne! Njegova maska je bila kakor nalašč za njegovo vlogo, samo prebled je bil, ko je prišel na ljubimski sestanek k Elgi. Ljubimec

ni bled, čeprav živi v podstrešju in v zaduhlem zrak. G. Trugar bo veliko pridobil, če se iznebi svoje privajenosti, katera ga dela povsod enakega.

Timoška, oskrbnika, je predstavljal g. Frank Česen. Kot diletant je on svojo vlogo najboljšo rešil za Danilovo. Ni je mogel boljše rešiti pod danimi razmerami. Jasno je, da je Česen moč, katera še največ obeta pri društvu "Ivan Cankar". Niti najmanjšega dvoma ni, da bi se fino razvil pod vodstvom ge. A. Danilove. Porok zato naj bo zadnja predstava in njegova vloga.

Ga. Marija Debevc, Elgina služkinja, zasluži skoro enako hvalo, enako, ako bi ne bila včasih malo prenegotova. Ko sem gledal njeno obleko, sem dobil utis, da sem nekje v modernem Parizu, Berlinu ali pa v Clevelandu. Ni mogoče, da bi to bila res obleka služkinje grofice v petnajstem ali šestnajstem stoletju? Če je, tedaj sem osel. Izmed vseh diletantov sta ta dva pokazala največjo resnost in veselje do igranja.

Druge vloge so bile rešene v splošno zadovoljstvo.

Edward W. Groh

SLIKAR

Cor. 8th St. & Penn. Ave.,
SHEBOYGAN, WIS.

M. A. VOIGT

MUSIC HOUSE

V zalogi vedno nove
Columbia plošče v slovenskem
in drugih jezikih.

1109 N. 8th St.,
SHEBOYGAN, WIS.

Peter Grimmer

KROJAČ

1442 South 8th Street,
SHEBOYGAN, WIS.

Pri meni naročena obleka
vam bo najbolj po volji.
Tudi čistim, likam in popravljam.

SKRUBE'S GROCERY

Prodajam poceni vse vsakdanje
potrebščine. Se vam priporoča

VALENTIN SKRUBE,
Cor. S. 9th & Alabama Ave.,
Sheboygan, Wis.

Hirsch's Bakery

Cor. 8th & Kentucky Av.,
SHEBOYGAN, WIS.

Mi pečemo najboljši
Vienna Bread.

AMERICAN SHOE REPAIRING SHOP

Popravljalnica čevljev. Delo fino
in trpežno. Cene nizke.

1122 S. 8th Str., Sheboygan, Wis.

JOSEPH FLUDERNICK

GOSTILNA

835 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

Dvorana, primerna za vsako prireditve na razpolago. Se priporočam za obilen poset.

FRANK BOVHAN

Izdelujem moške obleke po najnovjšem kroju. Čistim, likam in popravljam. Postrežba vedno zadovoljiva.

208 N. Water St., Sheboygan, Wis.

M. A. PAVEL

Slovenska restavracija

Vedno sveža jedila in čiste sobe
za prenočišča. Postrežba točna.

930 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

JOHN PLESEC
908 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.
Tel. 2810 J.

TRGOVINA Z GROCIERJO.
Vedno sveže blago po zmernih cenah. Se priporočam tukajšnjim rojakom.

THE GLASER STUDIO

Dobro slikarstvo. Cene zmerne.

Nasproti poštnega poslopja,
323 N. 8th St., Sheboygan, Wis.
Phone 295 J.

DR. O. J. GUTSCH

805 N. 8th St., Sheboygan, Wis.

Uradne ure od 10 do 12 dop.,
od 2 do 4 pop. in od 7 do 8 zvečer.

FRANK NAGODE

Velika zaloga raznovrstnih pijač,
smodk, cigaret, itd.

426 10th St., Waukegan, Ill.
Tel. 443

FRANK FALE

834 Indiana Ave., Sheboygan, Wis.

Gostilna, sobe za prenočišča in hrana. Dobra postrežba.

To je čisto umevno, ker bile so majhne. V bodoče naj dojka vsaj toliko vzdigne glas, da se jo bo slišalo na balkonu.

Ako se misli še kdaj vprizoriti to igro, bi bilo dobro zboljšati nedostatke scenerije, mask in druge splošne stvari.

Če je le mogoče, naj se sedla dobe, da jih bo vite-zov sluga prinesel na oder, kot zahtevajo navodila. Jaz bi nikoli ne vedel, da sta jezdila, ako bi ne bil čital igre. Marsikateri ne ve, ker ni slišal stavkov, iz katerih bi to spoznal. Da Hauptman ustvari razpoloženje, opiše v navodilih uro in vreme. Ravnotako je pisal, da mora v prvem prizoru mesec svetiti skozi visoko okno. To je neodpušljivo, ko je vendar Hauptman oče dramatičnega naturalizma. Ko se prvi prizor konča, bi se moral oder polagoma stemniti in nato polagoma razsvetliti. To predstavlja, da vitez zaspi in nato sanja, kar sledi. Ta oderski efekt se ni vporabil, akoravno je izrecno tako predpisano. Čemu vsa svetloba v dvorani med prizori? Ne verjamem, da ni mogoče napraviti temo v dvorani in na odru, medtem ko se pripravljata scenerijo za drugi prizor. Z dobro voljo in par skušenj oderskega upravitelja se da to napraviti.

V drugem prizoru naj bo Marina malo bolj stara po glasu. G. F. Česen se je umetno postaral, akoravno ni star, toda naj ne pozabi nasloniti se na Elgo, kot to zahtevajo navodila. V tem prizoru naj Starženski le malo bolj globoko in malo bolj poizvedovalno gleda v Elgine oči, saj so prijazne, potem ko jo vpraša, če ga

ljubi. Vse premiren je bil. Če ne gre drugače, naj malo doma skuša.

V tretjem prizoru se zahteva spalno sobo. Rad verjamem marsikateri stvari, ne verjamem pa, da bi tako razposajena in razkošna grofica legla na tla, ko gre k počitku. Postelja bi bila na mestu, ker v starih časih so res imeli toaletno sobo in spalno vse v eni bolj v navadi, kot je to danes.

Navodilo četrtega prizora predpisuje, da Starženski opazi medaljon med drugimi rečmi v rokah in ne na tleh posebej. To malenkost bi se lahko prezrlo, ako bi ne bil medaljon s sliko Oginskega tako majhen in ako bi Starženski ne začel izražati svoja čustva, kakor hitro zagleda medaljon na tleh. Ko Marina pove sinu, da ne ve nič več o Oginskemu, navodilo zahteva, da bi Starženski potegnil za vrvmi zvonec, kar nisem opazil, da bi storil. To iskanje služabnikov ne more biti, da bi se res dogajalo v srednjem veku. Bilo je eno ali drugo: ali je dal poklicati služabnika po drugem, ali pa pozvonil. Da bi pa sam šel klicat, peti prizor je izjema, ne morem nikakor verjeti.

V petem prizoru, ko so zgrabili Oginskega, bi znamenje za to dejanje moralo biti s tremi udarci s sabljo po mizi. Starženski naj drugič odide medtem, ko vojaki in Timoška vklenejo v sponse in zvežejo Oginskega, ne pa iti za njimi. To zahtevajo navodila. Malenkost? Mala razlika? Res je. Toda mala razlika tuptam napravi veliko razliko v splošnem utisu na gledalce. Starženski naj bo res blede kot smrt, ko se

Central Laundry

Modri avto kliče vse-povsod.

Prvovrstna postrežba pri družinskem in drugem pranju oblek.

814 New York Ave.,
SHEBOYGAN, WIS.

Phone 24

Kuether Studio

IZVRŠUJE
NAJBOLJŠE
SLIKARSTVO

Cor. 8th & St. Clair Ave.,
SHEBOYGAN, WIS.

Jacob Gerend

Trgovina s pohištvom,
tapetami in pogrebniški
zavod.

704-706 N. 8th Street,
SHEBOYGAN, WIS.

Tel. prodajalne 377 J;
stan. 1774

Jelenc & Miklič

priporoča svojo

GOSTILNO

Sobe in boljardne mize. Mehke pijače in slaščice ter vsake vrste tobak.

910 Indiana Avenue,
SHEBOYGAN, WIS.

RECITE S CVETLICAMI

Najsibo kakršenkoli slučaj, cvetlice so vselej priljubljene. Mi smo strokovnjaki v tem delu. Po-ročni šopki in vsa druga cvetlična dela so naša posebnost. Točna postrežba. Cene zmerne.

MATTHEWSON'S

625 N. 8th Street, Sheboygan, Wis.
PHONE 156

povrne, medtem ko Dortka pripoveduje Elgi, da ljudje z gorečimi bakljami hodijo okoli starega stolpa.

V šestem prizoru naj se napravi popolno temo kot v prvem.

Na učinek scenerije, v Hauptmanovem oziru, polagam veliko važnost. Primerne kulise so potrebne, toda v glavnem je igra najprva. Treba je IGRÉ. Obleka? Oh, ja! Kmalu bi bil pozabil nanjo. Dortkino sem že omenil. Druge so bile povoljne za to igro. Elgine pa sploh ne spadajo k tej igri. Ako se je računalo, da bodo gledalci zadovoljni, da se jim le da nekaka modna razstava, nimam nič zoper to. Duh in čas igre pa zahtevajo obleko, kakršno so nosili pred dobrimi štiristo leti. Takih Elga ni imela. Človek bi si mislil, da je prišla iz New Yorka v letu 1924. In res je prišla. Čemu se ni dobilo prave? Ali se ni resno poskusilo jo dobiti? Obleke, kakoršne je imela Elga, se dajo vporabiti za kako drugo igro, ne pa za to. Boljše in priporočljivo bi bilo, da se ne pači igre s tako modno razstavo. Res sem si mislil, da sem vse drugje kot v sobi grofice pred štiristo leti, ko sem jo gledal v tretjem prizoru. Verjamem, da je veliko tepcev; verjamem, da precejšnjemu številu navzočih se je zdelo tako privlačno oblačenje zelo "fajn"; vem pa, da onim, katerim je do resne prireditve drame, ni pomenilo tako počenjanje nič drugega nego oskrunjenje temeljnih principov dramatike. Hlapci bi morali imeti lasulje, ker takrat si gotovo še niso strigli las po ameriškem načinu. To se je pa opazalo vsakikrat, ko se je kateri izmed hlapcev obrnil.

Kot sem že omenil, največji sovražnik dramatike in sploh vsakega napredka je tisti, kateri hvali vsevprek. Raditega sem se oprijel destruktivne kritike, ker ta edina pokaže hibe in nedostatke, kar bolj pomaga bodoči prireditvi iste igre kot vsa hlinjena hvala. H koncu moram dodati, da pod novim vodstvom so skoro vsi igralci, pravzaprav vsi, veliko pridobili. Drugi, kateri so to opazili, naj zahtevajo enako režiserstvo ali pa nič. Precejšen del uspeha igre leži na dobri sceneriji, katera je bila v splošnem primerna; žal, da tega ne morem reči o kostumih posameznih igralcev.

Do danes se je še vedno dobilo orkester pri vsaki predstavi dramskega društva "Ivan Cankar". Kdo je to "skomandirou", ne vem. Vem pa to, da bi bilo veliko boljše za vsakega, da ga ni nikdar več pri kaki predstavi. Pomislite si, ljudje božji! Grem v gledališče, gledam prvo dejanje, kakorhitro se pa to konča, že začne godba. Nimam časa, da zberem svoje utise, nimam miru pred tem motenjem. Vsakdo si rad zbere skupaj misli vsaj za par minut, predno se prične drugo dejanje. Tu je muzika, razburi mu druge čute. Ko pride človek domov, se čuti zelo razburjenega. In kaj

je vzrok? Muzika. Ako hočemo v resnici napredovati, dajte muziko spraviti na dan po predstavi, ne pa med dejanji. Ljudje jo sploh ne poslušajo in ne cenijo. Dobra je muzika, toda ne pri predstavah. Kadar drugi igralci vprizarjajo igre, če so le kaj ponosni na svoj poklic, si ne bodo nabavili muzike. S tem samo skvarijo živce in enoten utis igre.

JOSEPH A. SISKOVICH.

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114 JSZ., se vrše vsako četrto nedeljo v mesecu v Hrvatskem Domu, 1329—31 Kirby Ave., ob 9. uri dopoldne.— Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — Organizator.

VESELILO VAS BO VLAGATI V

BANKO,

kjer so delavci vsikdar dobrodošli.

Citizens State Bank
SHEBOYGAN, WIS.

Banka zgrajena na postrežbi.

★ THE STAR ★

Najnovije opreme in obleke za gospode. Največja izbira v tem mestu.

902 North 8th Street,
SHEBOYGAN, WIS.

ANDREW VIDRICH
PAINTER AND DECORATOR

706 Forest Ave., Johnstown, Pa.

Tel. 3547-J

Se priporočam rojakom za barvanje hiš, lepljenje stenskega papirja in za vsa druga v pleskarsko stroko spadajoča dela. Delo izvršeno točno, vestno in po zmer-
nih cenah.

IZOBRAŽEVALNA AKCIJA J. S. Z.

V fond "Izobraževalne akcije J. S. Z." so vplačala društva in socialistični klubi v mesecu marcu kot sledi:

Tek. št.	Štev. društva	Kraj.	Vsota.
14	209	SNPJ, Nokomis, Ill.	\$ 2.00
12	74	SNPJ, Virden, Ill.	1.00
38	120	SNPJ, Gallup, N. Mex.	2.25
9	275	SNPJ, Maynard, O.	1.00
119	248	SNPJ, Spangler, Pa.	1.00
73	245	SNPJ, Lawrence, Pa.	1.50
121	106	SNPJ, Imperial, Pa.	2.00
122	123	SSPZ, Detroit, Mich.	1.00
123	200	SNPJ, Herminie, Pa.	1.00
29	115	SSPZ, Helper, Utah	1.00
47	328	SNPJ, Madrid, Ia.	1.00
36	156	SNPJ, Muddy, Ill.	2.00
115	281	SNPJ, Jacksonville, Kans.	2.00
124	105	SNPJ, Cherokee, Kans.	1.00
125	86	SNPJ, Chicago, Ill.	4.00
44	362	SNPJ, Carlinville, Ill.	1.00
131	60	SNPJ, Lloydell, Pa.	1.00
137	90	SNPJ, Hackett, Pa.	2.00
71	1	SNPJ, Chicago, Ill.	2.00
79	47	SNPJ, Springfield, Ill.	1.00
128	176	SSPZ, Harwick, Pa.	2.00
132	318	SNPJ, Baggaley, Pa.	2.00
135	419	SNPJ, Harwick, Pa.	2.00
96	352	SNPJ, Kincaid, Ill.	2.00
61	358	SNPJ, Power Point, O.	12.00
139	266	SNPJ, Muskegon Heights, Mich.	4.00
	150	SSPZ, Summitt, Ill.	1.00

60—382	SNPJ, Acosta, Pa.	3.00
8—102	SNPJ, Chicago, Ill.	12.00
77—36	SNPJ, Willock, Pa.	4.50
100—174	SNPJ, Krayn, Pa.	8.00

KLUBI J. S. Z.

6—	Herminie, Pa.	1.00
1—	Chicago, Ill.	2.50
47—	Springfield, Ill.	1.00
181—	Lloydell, Pa.	1.00
237—	Meriden, W. Va.	1.00
182—	Meadowlands, Pa.	.85
224—	Chicago, Ill.	2.00
45—	Waukegan, Ill.	12.00
	Frank Lipar, Persons, Pa.	1.50
Skupaj		\$106.10

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27. se vrše vsako drugo nedeljo v mesecu ob 9:30 dopoldne in vsako četrto nedeljo ob 2:30 v klubovih prostorih v Slov. nar. domu. Dolžnost vsakega sodruga je, da redno prihaja k sejam. — Tiste, ki simpatizirajo s socialističnim gibanjem, pa še niso pri soc. stranki, vabimo, naj pristopijo v naš klub in tako pomagajo pri delu za osvoboditev proletariata. Prva naloga delavca je, da postane razredno zaveden. Pri tem pa vpoštevajmo geslo: "V organizaciji je moč."

Ali ste pripravljeni žrtvovati čas za agitacijo socialističnega tiska? Ako ste, prevzemite zastopništvo za nabiranje naročnikov Proletarcu. Vsa potrebna pojasnila in tiskovine da upravništvo. Pišite mu še danes.

Bodensteins

NAJVEČJA TRGOVINA OBLEK V SHEBOYGAN, WIS.

Pri nas ste gotovi, da dobite obleko, kakršno želite.
Zanesti se smete, da so naše cene pravične in primerne.

MI VABIMO NAŠE SLOVENSKE PRIJATELJE, DA NAS OBIŠČEJO.

Konferenca jugoslovanske sekcije W. P.

Prve dneve aprila se je vršila v Chicagi konferenca jugoslovanske sekcije W. P., katere se je udeležilo 55 oseb. Tajnik Čučković je poročal, da ima sekcija sedaj "okrog 1500 članov". Sejam je prisostvoval tudi strankin tajnik Chas. Ruthenberg, ki je na otvoritveni seji pozdravil udeležence in naglašal uspehe jugoslov. sekcije ter skupne stranke. Udeleževal se je tudi debat, kajti poslan je bil na konferenco z namenom, da pomiri prepirajoče se struje in da odbor sekcije vso moralno pomoč. Konferenca je odobrila sedanjo taktiko stranke in taktiko odbora svoje sekcije. Debatte so bile včasih burne, ampak opozicija je bila preslaba, da bi se mogla uveljaviti. Dolge so bile razprave o urejevanju "Radnika" in o bojih v uredništvu, ki so trajali vse do Prevedenovega odstopa. F. Preveden je čital konferenci svojo ostavko, v kateri je pojasnjeval, zakaj je pustil službo pomožnega urednika pri "Radniku". V teh debatah se je pogosto omenjalo Cvetkova in Kutuzoviča, ki sta urejevala "Radnika" predno je dobila Fišerjeva klika nad njim popolno kontrolo.

V obravnavi, ki se je vršila pred eksekutivo stranke, je Ruthenberg odobril postopanje večine sekcijskega odbora, oziroma Fišerja, in nazval Cvetkova in Kutuzoviča za oportuniste; nakitil ju je tudi z drugimi podobnimi "naslovi". Toda Cvetkov ima med hrvatskim delavstvom še mnogo pristašev; saj je bil tudi on komunist in voditelj hrvatske sekcije v komunistični stranki. Ko je bil pritiran na odstop od uredništva, je tudi on pričel pošiljati cirkularje udruženjam in vršil drugo "podzemsko" propagando. Vzelo je precej časa, predno je stvar postala znana širši javnosti. Medtem je pričel izdajati v družbi s Kutuzovičem list "Novi Svijet", v katerem je izjavil, da se ne bo mešal v frakcijske spore v gibanju hrvatskega delavstva, ker bo Novi Svijet posvečen vzgojevalnemu delu ne pa politični propagandi. "Radnik" je takoj odprto nastopil proti "N. S." in s tem je bil boj napovedan.

Izključeni in odstopili člani so imeli konferenco dne 29. in 30. marca v Chicagi, na kateri so izdelali spomenico in jo poslali konferenci jugoslov. sekcije W. P. V nji so navedli kot pogoj za zopetno pridruženje k Workers' Party, da se mora odstraniti iz vodstva sekcije ljudi, ki so "nesposobni, neodkritosrčni, pokvarjeni in nepremišljeni". V spomenici izvajajo, da je sedanje vodstvo vsakega, ki se ni strinjal z njim, nazvalo kršilca komunistične discipline in kontrarevolucionarja. Podpisali so jo v imenu zborovalcev D. Basarich, F. Tadey, P. B. Stanković in N. Jancich. Ko je bila na sekcijki konferenci ta spomenica prečitana, je odbor, v katerem je sodeloval tudi C. Ruthenberg, sestavil odgovor, ki se v bistvu glasi, naj izključeni ali odstopili člani vprašajo pri udruženjih za ponovni pristop, ako pa se jim godi krivica, naj se pritožijo na pristojna mesta.

Med odstopivšimi in izključenimi so večinoma bivši člani J. S. Z. Sekcija je danes v rokah ljudi, ki so se pridružili Workers' Party šele zadnja leta. Preje niso bili aktivni v delavskem gibanju.

Konferenca izključenih in odstopilnih članov je izjavila, da ako konferenca sekcije ne bo ugodila njihovim zahtevam in počistila uredništvo in tajniški urad, bodo morali ostati tudi v bodoče izven organizacije in delati za revolucionarno stvar kakor bodo najbolje mogli.

SLOVENSKA MESNICA

Sveže in suho meso, pregledano po vladnih nadzornikih, suhe kranjske klobase vedno na razpolago.

Postrežba točna. Cene nizke.

Se priporočam Slovencem

ANTON JURCA,
13646 Thomson Ave., H. P.
DETROIT, MICH.

PRVA SLOVENSKA TRGOVINA

DETROIT, MICH.

Zaloga železnine, barv, "Elect" pralnih strojev, pometalnih strojev in drugih hišnih potrebščin, kakor tudi popolna zaloga grocerijskega blaga, najboljšega malta in oregonskega hmelja. Mi dostavimo na dom. Za točno postrežbo in najnižje cene jamčita rojaka

Maisel & Urbanich,
10631-35 Harper Ave.

PRIREDBE SOC. PEV. ZBORA "ZARJA" V CLEVELANDU.

CLEVELAND, O. — Soc. pevski zbor "Zarja" je navadno vsako pomlad priredil koncert, katerega je moral letos opustiti, ker je bil prezaposljen z nastopi na drugih priredbah. Raditega je dne 30. marca priredil samo veselico, na kateri smo imeli precej dobro udeležbo. Čisti dohodek je znašal \$127.21. "Zarja" se občinstvu za naklonjenost iskreno zahvaljuje.

V soboto 26. aprila ob 7:30 zvečer priredi zbor "Zarja" zabavni večer; odbor bo skrbel, da bo ta zabaven večer res zabaven. Nekaj novega bodo volilni plesi. Sedaj smo v prestopnem letu, ki daje dekletam

pravico izbirati izvoljence za tovaršijo v življenju. Ta ples jim bo dal izredne priložnosti za "propozicije." Aranžiran bo poseben ples tudi za fante.

Bliža se poletje in z njim konec zabav v dvorinah. Predno gremo v parke in na piknike, se vsi udeležimo zabave zbora "Zarje" v soboto 26. aprila.

Pevski zbor "Zarja" se mnogo trudi za povzdigo petja v naši naselbini. Ob vsaki priliki je skušal dati občinstvu kolikor največ mogoče duševnega užitka in razvedrila. Tudi v bodoče se bo držal te poti. Vse kar želi od občinstva je, da se udeležuje njegovih priredb.

Na svidenje v spodnjih prostorih Slovenskega narodnega doma v soboto 26. septembra na zabavi zbora "Zarja"! — J. K.

Kadar kuhate pivo, rabite naš malt in hmelj. Pošiljam na vse kraje. Pišite na:

FRANK OGLAR,

6401 Superior Ave., Cleveland, O.

**SLOVENSKA
SLASČIČARNA**

MIKE PODBOJ

15436 Waterloo Rd.,
COLLINWOOD, O.

MAX SLANOVEC

15710 Waterloo Rd.,
COLLINWOOD, O.

Slovenski krojač in trgovina
z moško opravo.

Frank Urbas

Slaščičarna, mehke pijače,
cigare in cigarete.

3839 E. 93rd St.,

CLEVELAND, O.

Louis Ule

SLOVENSKA BRIVNICA

6214 St. Clair Ave., Cleveland, O.

Se priporočam za obilen obisk.

Martin Šorn

**SLOVENSKA
RESTAVRACIJA**

6034 St. Clair Ave.,

CLEVELAND, O.

Rudi Božeglav

Mehke pijače, dvorana za
igre, plese, shode in
društvene seje.

6006 St. Clair Ave.,

CLEVELAND, O.

**Elyria
Auto Repairing
and Welding Co.**

Fr Somrak in Jos. Mrhar,
lastnika.

6512 St. Clair Ave.,

CLEVELAND, O.

Slovenska garaža in popravljavnica vseh vrst
avtomobilov.

FRANK BELAJ

**MOŠKA IN ŽENSKA
MODNA TRGOVINA**

6205 St. Clair Ave., Cleveland, O.

SE PRIPOROČAM ZA OBILEN OBISK.

HITRA SLAVA.

Lewis in Clarkova ekspedicija, slavna ekspedicija na severozapadni del Zedinjenih držav, sedajni Oregon in Washington, je odkrila l. 1803 drevo, katerega skorja je danes znana kot "cascara sagra" (v španščini sveta skorja). Vzorca, prineseni nazaj po raziskovalcih, so bili preiskani po nemškem botaniku Purshu, ki je tedaj stanoval v Philadelphiji, in v počast tega botanika, ki je prvi opisal to drevo, se je imenovalo pozneje Rhamnus Purshiana. Leta 1878 je bila skorja "cascara sagra" uvedena v medicinsko profesijo in je pridobila priljubljenost in slavo tako hitro, da je sedaj uradno v vseh Pharmacopoeias (uradne knjige, ki vsebujejo metode o pripravljanju zdravil). Je najbolj poznani laksativ in glavna sestavina Trinerjevega grenkega vina, zdravilo, na katero se je vselej zanesti v slučaju želodčnih neredov, kot slab tek, zapeka, glavobol, notranjih plinov, ali občutkov splošne potrtosti. V pomladanskih mesecih bi moralo biti Trinerjevo Grenko vino vedno pri rokah. Ako vaš lekarnar ali trgovec nima v zalogi Trinerjevih zdravil, pišite Joseph Triner Company, Chicago, Ill.

Kdo ve, kje se nahaja
FRANC ISKRA,

doma iz Ajdovca pri Zuženbergu na Dolenjskem? V Ameriki je že okoli 20 let. Njegov naslov je bil Box 205, Manistique, Mich. Pisma, ki so mu bila prošla leto poslana, so bila vrnjena pošiljateljem s pripombo, da pošta naslovljenca ni mogla najti. Za njegovo sedanje bivališče bi rada izvedela njegova sestra. Ako kdo ve kake podrobnosti o Franku Iskri, naj jih sporoči upravnštvu Proletarca, ali pa naj se oglasi sam, če bo to čital.

Mladeniči, možje in stariši V CLEVELANDU

bodo našli našo prodajalno moških in deških potrebščin najbolj odgovarjajočo njih potrebam.

Skrbno izbrana zaloga sraje, kravat, klobukov, deških oblek za delavnik in praznik.

V naši moderni krojačnici merimo in izdelujemo obleke po vaši volji. Najnovejši vzorci in fino blago na izbero.

JOHN MOČNIK,
6517 St. Clair Avenue.

Nova in moderno opremljena trgovina
moških in deških potrebščin
in krojačnica.

J. Okorn

Slovenski KROJAČ

6925

St. Clair Avenue
Cleveland, Ohio

Izvršujem izvrstne moške obleke.
Se priporočam za obilen obisk.

SLOVENSKA PEKARIJA

v

**Slovenskemu
Narodnemu Domu,**
613 ST. CLAIR AVE.,
Cleveland, O.

Sveže pecivo in točna postrežba. Se
priporočam za obilen obisk.

JOHN BRADAČ, lastnik.

KNJIŽEVNI VESTNIK.

"Plamteči okovi."

V založbi Proletarske knjižnice v Ljubljani je izšla zbirka pesmi izpod peresa Mile Klopčiča v knjigi "Plamteči okovi". Knjižica je posvečena spominu Lenina. Stane 25c. Naroča se pri Proletarski knjižnici, Ljubljana, Turjaški trg 2.

"Belgrade Economic and Financial Review."

Meseca oktobra prošlo leto je pričel izhajati v Beogradu v angleščini pisan list pod gornjim naslovom, ki daje pregled finančnega in gospodarskega stanja v državi ter seznanja tujo javnost o ugodnostih za investicije v državi SHS. Obseg omenjene revije je nekoliko večji kakor obseg Proletarca. Prva številka je izšla na 34 straneh, druga na 40. Naročnina za Zedinjene države je \$4 na leto. Naslov: Belgrade Economic and Financial Review, 1 Kolarčeva Ulica, Beograd, Jugoslavija.

Novemberska izdaja vsebuje med drugim sledeče članke:

The Trade Balance of S. H. S. Kingdom. Foreign Immigration and Foreign Capital in the S. H. S. Kingdom. The Commercial Convention between Poland and Jugoslavia. Commercial Relations between Jugoslavia and France. Agriculture in Jugoslavia and its Future Development. The Main Features of Agricultural Production in Jugoslavia. Agrarian Reform in Jugoslavia. The General Regulation of Waterways and the Improving of Agricultural Property in the S. H. S. Kingdom. The Export of Prunes. Ljubija — a mountain of iron in Bosnia. Movement of Wholesale Prices in the S. H.

S. Kingdom; Economic News and Notes. Our Export in 1922.

"Kolo," mesečnik za glasbo in umetnost med Jugoslavlani v Ameriki. Druga številka ima sledečo vsebino: Avgusta Danilova (naslovna slika). R. F. Hlacha: Avgusta Danilova. "Glasbena Matica" v nevarnosti. Stjepan Jobst: Povodom Balokovičevog nastupa u Americi. Etbin Kristan: Pet let po Cankarjevi smrti. Balokovičev nastup i potpuni uspjeh u Americi. Slovenska glasba in glasbeniki. Nešto iz teorije. Redatelj (režiser). Mali odri. Po našim kolonijama. Glasbene produkcije. Dramatski nastupi.

Naslov: Kolo, 347 Madison Ave., Suite 1210, New York, N. Y.

VICTOR NAVINSHEK

331 GREEVE STREET, CONEMAUGH, PA.

Trgovina raznih društvenih potrebščin kot regalij, prekoračnic, znakov, ksp, uniform, itd.

Moja posebnost je izdelovanje lepih svilenih zastav, bodisi slovenskih, hrvatskih ali američanskih, po zelo zmernih cenah.

V zalogi imam veliko izbero raznih godbenih instrumentov vseh vrst. Velika zaloga finih COLUMBIA GRAFONOL od \$30 do \$250 in slovenskih ter hrvatskih rekordov.

Moje geslo je:

Zmerne cene in točna postrežba.

Pišite po moj veliki cenik.

Naročila pošiljam v vse kraje Združenih držav. Za obilna naročila se toplotno priporočam.

BLAGODEJNA MOČ HRANJENJA

Ustvarja zaupanje, neodvisnost in priliko. Mnoga velika bogastva so imela svoj začetek v skromnosti. MILJONE LJUDI HRANI — RAVNO ZA TA CILJ. Zavzemite se tudi vi tako delati in zadovoljni boste z uspehom.

KASPAR STATE BANK

1900 Blue Island Ave., vogal 19. ceste.
CHICAGO ILLINOIS

Naš INOZOMSKI ODDELEK Vam vedno najboljše postreže pri pošiljanju denarja, s prevoznimi parobrodskimi listki za in iz Evrope, izdeluje razne zaprisežene izjave in druge potrebne listine.

Varna banka za vlaganje vašega denarja.

J. KOSMACH

Trgovina z železnino, barvami in pleskarskimi potrebščinami. Barvanje in lepljenje stenskega papirja.

1804 West 22nd Street,
CHICAGO, ILL.

PHONE CANAL 490

NATURAL CIGAR COMPANY

Izdelovalci NATURAL smodk.

Delane, da vzdržujejo ugled. Prodaja se jih, da se vzdrži kompeticija.

M. POPOVICH
1648 Allport St.,
CHICAGO, ILL.
Phone: Canal 4340

PRVI JUGOSLOVAN- SKI ORKESTER

Se priporoča jugoslovanskim društvom za godbo na vsakovrstne zabave, parade, pogrebe in koncerte.

Joseph Kufirin, zastopnik
1913 S. Fisk St.
CHICAGO, ILL.
Phone: Canal 1983

Proletarec ima v zalogi najboljše povesti, romane, igre, revije in znanstvena književna dela.

LOUIS KVEDER

(200 Walsh Bldg.)

434 Diamond St.,
PITTSBURGH, PA.

Izdelujem pooblastila, kupne in darovalne pogodbe, testamentne in vsa v notarski posel spadajoča dela.

Pristopajte k

SLOVENSKI NARODNI PODPORNI JEDNOTI.

Naročite si dnevnik
"PROSVETA".

List stane za celo leto \$5.00,
pol leta pa \$2.50.

Vstanavljajte nova društva. Deset članov(ic) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je:

2657 So. Lawndale Ave.,
Chicago, Ill.

"ČAS",

jedina slovenska leposlovna revija v Ameriki. Čas prinaša lepe povesti, koristne gospodarske in gospodinjске nasvete, znanstvene zanimivosti, podužne, narodu potrebne razprave n mične slovenske pesmi.

Izhaja mesečno in stane samo \$3.00 na leto, pol leta \$1.50. Pošiljajte naslovite:

"ČAS"

1142 Dallas Rd., N. E.
Cleveland, Ohio.

VINKO ARBANAS

1320 W. 18th St., Chicago, Ill.
Telefon Canal 4340.

Edina slovenska-hrvatska trgovina cvetic

Izbera svežih cvetic za ples, svatbe, pogrebe, itd.

Zastop. za Whiting, Ind. in okolice:
S. Grabovac in Jereck, 401 121st St.
Tel.: Whiting 328 R.

"THE MILWAUKEE LEADER"

Največji Ameriški socialistični dnevnik.

Naročnina: \$6.00 za celo leto,
\$3.00 za pol leta in \$1.50 za tri mesece.

Naslov: 532 Chestnut Street,
MILWAUKEE, WIS.

SLOVENSKA BANKA

Zakrajšek & Češark

70 — 9th Ave.,
New York City

pošilja denar v stari kraj
hitro, zanesljivo in po
nizkih cenah,

prodaja vozne listke za
vse važne prekomorske
linije, in

opravlja vse druge posle,
ki so v zvezi s starim
krajem.

Postrežba točna in
solidna.

Veselite se vdrnjenja s PAIN-EXPELLERJEM.

Po trdnem dnevnem delu si nadržnite roke, noge in hrbet. Človek, ki dela z mišicami, ne sme biti bolan. Urite se vedno. Poskušajte vdrnjenje s Pain-Expellerjem.

Pain Expeller ohranja zdrave ljudi pri zdravju!
85 in 70c. steklenica v lekarnah
F. AD. RICHTER & CO
104-114 So. 4th St., Brooklyn, N.Y.

*Slovincem priporočamo
v posečanje*

KAVARNO MERKUR

3551 W. 26th St.

(V bližini urada SNPJ in
Proletarca.)

Dobra kuhinja—

Dobra postrežba.

KARL GLASER, imeitelj.

CARL STROVER LAWYER

and
COUNSELLOR

133 W. Washington Street.
CHICAGO, ILLINOIS.

Telefon: Main 3989

Največja slovenska zlatarska trgovina

FRANK ČERNE

6033 St. Clair Ave.,

Cleveland, Ohio

Ure, verižice, prstane, broške, zaprstnice, medaljonske, itd.
Popravljamo ure po nizki ceni.

Podružnica Columbia Gramofonov in gramofonskih plošč slovenskih in drugih. Se prodaja na mesečna odplačila.

Pišite po cenik, kateri se Vam pošlje brezplačno.

Najboljše blago.

Najnižje cene.

BIALKO'S INTERNATIONAL ORCHESTRA

preskrbi godbo
za vse slučaje in prilike.

1020 S. Ashland Blvd., Chicago, Ill.

Phones: Canal 5052, Seely 9022,
Chesterfield 2366.

MIL LARD RESTAVRANT JOHN ZIDLICKY,

LASTNIK

33 04 W. 26th Street Chicago, Ill.

(Prvo nadstropje.)

Pristna domača kuhinja, cene zmerne.
Se priporoča Slovencem.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ

324 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

MILLARD STATE BANK

3643-3645 WEST 26th STREET

At Millard Avenue

CHICAGO, ILL.

Varno mesto za vaše prihranke.
Prihranite vsak dan nekaj!
Najtrdnejša bančna shramba na za-
padni strani.

Varnostni predali po \$3.00 na leto.
Pošiljamo denar na vse strani sveta.

3% obresti na hranilne vloge.

R. A. CEPEK, predsednik.

E. J. KVIDERA, podpred. J. P. HAVLÍČEK, blag.

JAS. FRIEDEL, podpred. ANTON BINA, pomožni blag.

Bančne ure: V ponedeljek od 9 zjutraj do 8. zvečer.

V torek, sredo, četrtek in petek od 9. zjutraj do 5. popoldne.

V soboto od 9. zjutraj do 1. popoldan in od 6. do 8. zvečer.

Naročite za vašo mladino povest
"Jungle" (v angleščini). Stane ve-
zana \$1.20. Priporočamo v naroči-
tev tudi "King Coal". Cena \$1.20.
Obe je spisal socialistični pisatelj
Upton Sinclair.

SEVEROVA ZDRAVILA VZDRŽUJEJO
ZDRAVJE V DRUŽINAH.

*Za srbeči kožo-
rabite*

**SEVERA'S
ESKO**

Antiseptično mazilo

Priporočljivo za odpravo
pri zdravljenju srbečice
in raznih kožnih bolezni.

CENA 50c

Vprašajte pri vašem lekarju.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

ROJAKINJE

prepričati se morate same, da
je najboljša, najfinejša in kar
je glavno, z najnižjimi cenami,
slovenska

Prodajalna ženskih in otroških klobukov

vseh vrst in najmodernejšega izdelka, pariške in new-
yorške mode.

4136 Archer Ave., vogal Francisco St.
CHICAGO, ILL.

Tel.: Lafayette 4338.

Rojakinjam v Waukegan in N. Chicago, Ill., nazna-
njamo da se nahaja naša prodajalna na:

130 10th St., N. Chicago, Ill.

Rojakinje, naj velja geslo SVOJI K SVOJIM!

H. Vičič

Math. Kremesec

MESNICA

Sveže meso, slanina
ter porutnina vedno
na razpolago. Cene
zmerne, postrežba
točna. Se priporoča
rojacom za obilen
obisk.

1912
West 22nd St.
CHICAGO, ILL.

Phone Canal 6319

Central Hat Shop

MARIE SLEZAK, last.

W. 18th St.,
Cor. Allport St.

Thalia Theatre Bldg.

CHICAGO, ILL.

PHONE: Canal 2355.

Poročni pajčolani so naša posebnost.

Velika zaloga importiranih in new-
jorskih vzorčnih klobukov.